המזרח

ירחון ציוני — מזרחי

היוסד:
הרה"ג ר"י ריינעס, אבד"ק לוידא.

העורך:
זאב יעבץ.

חוברת א'. שנה ראשונה.

שמות המאמרים:

א) פני המזרח (מטרת הירחון).
הרה"ג מוהרי"י ריינעס.
ב) האחדות. העורך זאב יעבץ.
ג) עשרים שנה בא"י. יצחק ניסענבוים.
ד) עבודת הציונים.
הרה"ג ר' נחום גרינהויז אבד"ק טראק.
ה) הדור הבא. אחד מרבני ישראל.
ו) מכתב אבן־עזר (ע"ר חיים שבין הדת והציונות).
ז) ההטה (שיר) העורך.
ח) שפת ציון (אכות הזמנים ותולדותיהם). הנ"ל.
ט) מצבת אבר בא"י (שיר) הנ"ל.
י) בונה במקרא.
הרה"ג פינחס רוזובסקי, אבד"ק שווינצאן.
יא) מחקרי לשון. יצחק ב"ר יהוקאל לבית יהודה מירושלם ואחיו הבלשן אברהם שלום לבית יהודה, קנדידט לפילולוגיא בשטראסבורג.
יב) פרט. אברהם שלום הנ"ל.
יג) ממלכת בית חמור. (חשבט הערבי שהתיחד לפני מהמד, לקוה ממקורות הערבים).
אברהם שלום הנ"ל.
יד) דרך שלשת ימים (בפור מהיו אחינו באהוזות ארץ ישראל). העורך.
טו) זכרונות ציוניות ***.
טז) קול קורא. הרה"ג מהרי"י ריינעס.

קראקא, תרס"ג.

בדפוס של יוסף פישער (גראדגאססע 62).

רשימת הסוכנים למקומותיהם:

1) באנגליא (הפיס לטובת אנודת המזרחי בלונדון): N. Ginsburg, 36 Leman str. Aldgafe E. C.

2) בשווייץ (שלעמלק"פ): Ch. I. Eiss, Müllerstr. 74 Zürich.

3) בבוקי (שלעמלק"פ): Гершу Заявлену, Буки (Кіев. губ.

4) שדה־לבן (שלעמלק"פ): Сулиму Натанзону, Бѣлая-Церковь, Кіев. губ.

5) וואַרשא: Л. Вольману, Смочая ул. 8. Варшава.

6) מינסק: Книжный магазинъ М. Гальперина г. Минскъ.

7) ווילנא (שלעמלק"פ): מר חיים ליב מארקאן ד. Мясная ул. соб.

8) קיוב (פאדאל): אברהם מעשביץ.

9) האמעל (שלעמלק"פ): א. ד. ברענמאן.

10) פינסק: יצחק שטיינמאן, נאנצארסקאיא, בית מעשיל.

11) אויסטריא—גאליציא (שלעמלק"פ): Michael Horowitz, Krakau.

12) Leib Koretz, Ropczyce (Galizien).

13) יפו (שלעמלק"פ): י. א. ווינבערג.

נ ד ב ו ת.

נשלח ל„המזרחי" לטובת הנאציאנאלפאנד ע"י אנודת „בני ציון", בעיר בערשאד (פ. פאדאליען), מנדבית בש"ת: יצחק פ־אנצאוקץ — 1 רו"כ, מאיר כהן 59 קאפ', יוסף חינקים 50 ק', פינחס ליטווין 50 ק', יעקב פרידהאנט 40 ק', אבא וויטווסקי 35 ק', יצחק שמש 25 ק', ליב וואקשטיין 25 ק', נחום פרידהאנט 10 ק'; מנדבות קטנות בביה"ס לנערות של ר' חוויאוויטש 1,60 רו"כ. ב. קעסל בי־ענער בקומה מחליה 50 ק', בבית קאוושאנסקי ע"י י. קאוושאנסקי 45 ק', במנין מ' טערליצקי בעת קריאת המגילה 62 ק', ע"י י. דאבראוועגסקי בעת קריאת המגילה 36 ק', ישראל דאבראוועגסקי 20 ק', פ. חיאוויטש 15 ק', יעקב פרידהאנט 20 ק', פינחס טשערניר 10 ק'. ס"ה 8,42 ובנכיון דמי פארטא נשלח להמזרחי 8,27 רו"כ.

המאסף נחום גרינבערג.

פני „המזרח".

בנשתנו היום להוציא לאור את החלטת אספתנו הכללית, על דבר הוצאת ירחון ציוני, הננו רואים לחובה להתיצב בפתח שער „המזרח" ולבאר מה ראינו על ככה לבנות בנין לעצמנו, ומה התקוה אשר אנחנו שמים בירחוננו זה, כי יעלה בידו לברר לאחינו כי לחנם המה מיחסים לנו, לפעמים, דברים ומחשבות, אשר באמת לא עלו על דעתנו מעולם.

„המזרח" הוא לכל לראש ירחון ציוני־מזרחי!

למגנת לבנו הגדולה הננו רואים עוד כיום הזה, בי טרם היתה הציוניות לקנין כל העם מקצהו, ולא אך המתכוללים בלבד עומדים כצר לנגדה, כי אם גם כמה מאחינו החרדים יתנגדו לה, וישימו מכשולים על דרך התפתחותה. והדבר האחרון הזה הוא תמוה ומעציב לב גם יחד. תמוה — מצד עצמו, ומעציב — מצד תוצאותיו המרות! בי באמת לפי ההגיון הפשוט, לא לבד שאין על החרדים לרדף את הציוניות ולהפריעה מעבודתה, כי אם גם צריכים ומחוּיבים היו להחזיק במעוזה בכל עז ולהיות מן הראשונים שידגלו בשמה. — בשלמא המתבוללים והמתקנים הדתיים וכל יתר המתקנים השונים למיניהם, אם המה יצאו ללחם בהציוניות, אין בזה כל דבר פלא ותמהון: הן הציוניות כאה ועקרה משרש את עקרי דעותיהם; הרסה את מגדליהם אשר בנו להם באויר, העירתם בחזקה משנתם העמוקה, והוציאתם מעולם־חלומותיהם הנעימים, ותבראַ לעיניהם עולם חדש, ותפיץ תורה אחרת לגמרי משלהם, תורת משה וישראל העתיקה, תחת זו שבדו להם מלבם. — לא הנקל הוא להם להחל להקרא בשם יהודי במובן הציוניות, להתחיל לשאף לתוכם אויר מלא תקוות יהודיות, לחיות חיי יהודי ולעבוד בעד עם היהודים בתורת אומה שלמה; לא נעים ונם אולי אי־אפשר להם להפיג בפעם אחת את רוח העועים אשר נסכה עליהם התקוה בהפרונרם והציוויליזציא המדומה, ואשר רבות עמלו עד כי עלתה בידם להשלות את נפשם כי בהם תיַשע יהודה. — דבר כזה לא בין רגע יעשה ולא באפס יד יוקח. ולכן לא נשתומם על המחזה בראותנו את אחינו אלה, אם בעת מהפכה רוחנית כואת הנם מתיצבים בחזקה נגדה. כך הוא דרכו של עולם, בשעה שבני אדם יוצאים מעולם אחד ונכנסים לעולם אחר, אינם יוצאים בחשאי, אלא בקולי־קולות; מצבם הנפשי של האנשים הנמצאים בתקופה של מהפכה רוחנית־יסודית, איננו נעים ביותר; ברגע־מעבר כזה שרוי האדם במצב בלתי טבעי, במצב ההתרגשות, ואין לנו רשות לדון אדם לחובה בעד מעשיו שהוא עושה בשעה שהוא נרגש ונרעש ובשעת רגז היצרים; ומה הפלא אם המה יפנו עורף להציוניות וגם יתגרו בה מלחמה. — אבל אם החרדים המתנאים תמיד ביהדותם, שמעולם לא חדלו מהיות רטובים ומשקים מלשד היהדות ודעותיה, שמעולם לא חדלו לקוֹת

לתחית ישראל ופדותו, ושמעודם לא מנעו את עצמם מלחוש לתקנת הכלל, כי המה יעמדו מרחוק, וגם יש שיתנגדו בפועל לתנועה קדושה כזו, שכל עיקרה לא באה אלא בשביל לברוא בעור ד' בית נאמן לישראל, ומכון נכון לתורתו בארץ אבות — את זאת לא פללנו מעולם, וגם לא עלה על דעתנו, כי יוכל להיות כדבר הזה. — וכי יש לנו שני הפכים יותר גלוים ויותר בולטים מעובדא זו, כי יהודים חרדים הדורשים באמת שובת תורתם ועמם יתנגדו לתנועה הבאה לתת גיר לישראל בארץ קדומים, ולטעת שם מורשת אבות על יסודות נאמנים בל יצענו לעולם, מתנרת הזמן? ! וכי יש לנו סחירה גלויה מזו? ! וכלום לא ידעו אחינו אלה האוהבים באמת את עמם ובשמו יתימרו, בי מצב עמם זה הולך ויורד פלאים מני יום ליום? — הן עיניהם הרואות, כי כל דרכי החיים הולכות וננדרות בעדנו, ואיש את בשר רענו נאכלה. ותמעט כל זאת והנה גם שערי הארצות ההן אשר היו לנו עד עתה כמקלט מעט, נם הם הולכים ונעלים בפנינו, ועוד מעט ורבבות הנודדים מאחינו, אשר יצאו שנה שנה למדינות הים לבקש שם טרף לנפשם, יאולצו לשבת תחתם, ונדל הלחץ ורבה המצוקה ובאו מים עד נפש; ועליהם איפוא להעלות על לב ולשאל את נפשם, מה תהי אחרית כל אלה? — וכי לא יראו וכי לא יתבוננו כי תורתנו הולכת ונשכחת ממנו, מצות אלקים אשר בידינו הולכות ומופרות, מידותינו־סנולותינו, אשר הנחלנו לנו ואשר הן היו תפארתנו תמיד לנגד העמים, הולכות ונפסדות, וכל הַוַּיתֵנו היהודית הולכת ונעשית לאפס וכל קיומנו הוא בסכנה, והכל בשביל המצב הרעוע שאנחנו נתונים בו; ואיככה אפוא יעמוד לב יהודים תמימים בקרבם, להתנגד בשעה מרה ואיומה כואת, לתנועה אשר בכחה להביא בישע אלקים תמורה עקרית בכל מצבנו הלאי־טבעי, להחיש לנו נם רַוַח חמרי נם מ־פא רוחני? ! וכי אין הדבר הזה מוזר ותמוה מאד?

והנה אם יש מקום למתנגדינו לחלק על תקותינו שהננו מקוים מאת הציוניות לימים הבאים, ולכפור באותה הטובה הי־בה שהננו מיחלים לקבל ממנה בעתיד, ואשר לזאת הנם יכולים להצדיק במעט את דבר התנגדותם ולקרבה אל השכל; אבל בשום אופן אין להם כל צד זכות בנוגע לתוצאות המרות אשר המה מסבים לנו במעשיהם כהיום הזה, ובנוגע להטובה הרבה אשר המה מאבדים מהעם כלו. אמנם כן, רעות ומרות הן התוצאות הכרובות בעקב ההתנגדות הזאת וראשיתן כבר נכרות ונלויות למַדַי. — כלנו יודעים עד כמה רפויה היא היהדות בידי הדור הצעיר ועד כמה היא רחוקה מלבו ובליותיו; לא ננזם אם נאמר כי מ־בית הדור הצעיר לא לנו הוא, כי אם לצרינו, בנינו ובנותינו נתונים, במלא מובן המלה הזאת, לעם אחר: לרגלי החנוך החדש שבנינו מתחנכים כהיום הזה, לרגלי הרוחות החדשות המנשבות כעת בעולמנו, ולרגלי תנאי החיים החדשים, שנבראו בעת האחרונה, התרחקו בנינו הצעירים מעל אהל אומתם והנם שקועים בראשם ורובם בעולם אחר לנמרי, ועולמנו אנו כמו זר נחשב להם. — ולא אך את התורה בלבד זנחו, לא אך את המצות המעשיות בלבד הפ־ו, כי אם נם רוח העברי בכלל זר למו ואת דרכיו לא ידעו. — לא חזון נפ־ץ ה־א כהיום הזה לראות, נם בבתי היהודים החרדים, שבניהם השליכו אחרי נום את היהדות כלה, והדור הצעיר הולך בצעדי און על דרך הטמיעה וההתבוללות, והנם הולכים ומתרחקים ממנו במהירות עזה ואבירה עד מאד, ורוח הטמיעה אשר צרר את הצעירים בכנפיו הולך וחודר נם לכל פנה נדחה ולכל קרן אפלה, והוא נוזל ממנו את מבחר בנינו אחד אחד; ונם אלה שטרם נזוקו מרוח הרעה, צפוים המה לסכנה בכל רנע ורנע, ומעט

היא התקוה אשר נוכל לשים במו. — ומה שמעציב ביותר הוא, כי אנחנו במו ידינו עוזרים לדבר הזה: גם החרד שבחרדים משתדל כהיום לתת לבניו "חנוך כללי", אשר על ידו ברובא דרובא יתרחקו ברוחם ונפשם מעל עמם, ויקלטו לתוכם תרבות זרה לרוחנו ולכל הקדוש לנו. והמצב הזה הוא הדבר הכי נורא והכי רע לנו: כי כל אותה העת אשר בקרב לבנו אנו היתה ידיעת היהדות נדולה, והאהבה אליה חזקה ועצומה, לא יראנו מפני כל צר ומשחית שבאו עלינו. לשד היהדות שהיתה מפכה בקרבנו בחזקה הרטיבתנו ותשם אותנו רעננים, ובל רוח פרצים יכול היה אך לְהָשֵׁחַ אותנו במעט ולא יותר. — אולם מכיון שעין ישראל החל להתקלקל מתוכו פנימה, אם ליח תודתו ולשד־יהדותו מתחילים להנדף ולהתיבש — עתה נדלה הסכנה במאד, ויש לחוש פן יתמולל וכלו יאכלהו עש ורקב, אשר יתפזר מאליו לכל עבר, מבלי נם שתהיה יד כל רוח בו לרעה. באחת, סכנה צפויה לנו, כי ברבות הימים יכחד חלילה ישראל מהיות נוי, וכל בניו יצאוהו והיו לאחרים. ומי זה איפוא האיש אשר לבו לעמו ולתורתו, ולא יחוש בנפשו את נדל החובה הרובצת עליו לעת כזאת, להביא פלילה ולבקש תחבולות במה להשיב אלינו את לב בנינו אשר הלכו מאתנו? מי זה היהודי אשר לא יתן כל אשר לו בשביל להשיב את השיות הנדחות לנבול אומתם? — והנה הנסיון כבר הוכיח לנו בעליל, כי מכל התחבולות ומכל העצות אשר הציעו במה לתקן את המעות, אך הציוניות היא האחת, אשר כחה רב באמת לשובב נפש הצעירים אלינו. הציוניות בנודל אידיאליותה, בעז רוממותה, ובהדר השירה החופפת עליה, היא לוקחת שבי את לב האנשים הצעירים, מוציאתם מעט מעולמם, ומפנה את לבם כלפי העולם העברי. הלב היהודי שבהם מתרנש, הזיק העברי מתלקח, ורנשות חדשות ממלאות את נפשם, ואז הם מתחילים לשוב אלינו. אמנם תשובתם איננה שלמה עדיין, וטרם היו כאחד מאתנו לכל דבר; אבל עלינו לבלתי תפום הרבה, דֵינו נם המועט; מתחילה הם פיסעים צעד אחד, אחר כך הם צועדים שנית, עד אשר יתקרבו אלינו כליל. בראשונה אך בשם ישראל יבונו ואחר כך נם יאמרו לד' אנחנו, ולא רחוק היום והמה אמנם היה יהיו ככל בית ישראל בולו. כך היא דרכם של הצעירים תמיד, וככה מעשיהם מדור דור. ואם כן מה נרול האשם אשר ישימו על נפשם אלו העוצרים את התפתחות והרחבת תנועת הציוניות, וישללו ממנה העז להשיב לעמנו אלפי בניו ובנותיו.

לו התאנדו כל אחינו החרדים לדבר ד' לאנודה אחת תחת דנל הציוניות, לו התרכזו והתקבצו כל הכחות המפוזרים זעיר שם, זעיר שם בינינו, ויצאנו כלנו כאיש אחד למלחמת מצוה זו, המלחמה בטמיעה וברוח הכפירה אשר תקפה והקיפה את כל מחנה הצעירים, כי אז אולי הצליח בידינו להשפיע על רוחם להשיב את לב חלק נדול מהם לתורת אבותינו וכל קדשי עמנו, בעזרת רוח הלאמי המנשב כעת בכל אפסי ארץ ורוח הציוני המנשב בעולמנו אנו. — אך בעת הזאת, אשר מנהלי ההתנגדות ישתדלו בכל עז להסיר את לב רב אחינו החרדים מעל הציוניות, אין לאל יד מתי מספר הציונים החרדים, להביא את התועלת המקוה והנחוצה בנידון זה — ולא לבד אשר מסיבת ריב אחים ומלחמת בית במחנה החרדים עצמם כהיום הזה, רפו ידי הראשונים ולא יוכלו לפעול ככל הצורך והיאות על לב צעירינו להשיבם לעמנו, עוד יתמרמרו הצעירים בחמה שפוכה על נושאי דנל התורה שבנו, על התנגדותם הבלתי צודקת, לדעתם, לתנועה הציונית, אשר דבקה נפשם בה בכל עז, כאל פלטה יחידה הנשארה בידם מכל קדשינו. — בהתנגדותם המה נותנים מקום בלב הצעירים לחשד את קהל

החרדים בהסרון אהבה לעמם, כשאיפה לחיי הגלות ובהעדרן של רגשות אנושים, וליחם להם חז"ו מושגים זרים, ולאמר עליהם כי אינם מן הישוב כלל, וכבוד כל החרדים הולך ויורד מאד בעיני הדור הצעיר. דעותיהם נעשות להם לזרא, והיהדות העתיקה בעיניהם כמקור דעות מוזרות והיא הולכת ונעשית שנואה בעיניהם. — כל המטה אזנו לרוחות המספרות בעולם הצעירים, ישמע אמנם כדברים האלה על כל צעד וצעד, ויבין וידע מה נדול הנזק הרוחני שמביאה להיהדות כלה ההתנגדות הנזכרה. — פרידה טובה באה לנו וציונית שמה, שעל ידה יכולה היתה היהדות להבנות; שעת כושר מצוינה במינה הניעה לנו, שכה יכולים היינו לחבב את יהדותנו על כנינו הצעירים, ולקרבם לאביהם שבשמים ולאומתם; אבל אנחנו קפחנו את מעשינו, ובמו ידינו חבלנו את בנינו. לאסוננו הנדול, המעט שלא ידענו להשתמש בשעת הכושר הלזו, להשיב אלינו את בנינו אשר יצאונו, עוד הרחכנו את הפרץ, העמקנו את התהום, ביניו ובין בנינו, ומי יודע אם לא פקד יפקוד ד' עלינו על אשר לא השבנו את הנדחה, לא חבשנו את הצולעה ולא רפאנו את השבירה? ! הלב יכאב והנפש תהמה לזכר הדברים המעציבים האלה, הה! מי יודע כמה טובה אברנו וכמה רעה מביאים אנחנו במו ידינו על עמנו. —

מתנגדינו באים עלינו בטענות רבות: אלה טוענים, כי הציוניות פינמת ח"ו באמונת המשיח, ומסנת את נבולה, וכי אסור לנו לעשות שום השתדלות לצאת אף מעט מנלותנו: אחרים אמנם מסכימים להציוניות בכללה, אכל אינם מוצאים קורת רוח מאיזה חלקי העבודה בלבד, ואחרים מנלים מומים ומנרעות רק בהציונים כשהם לעצמם. כן, רבות הנה הטענות והחביעות הנשמעות מעברים שונים; אבל האם יש בכולן ממש כל שהוא? האמנם יש להן על מה לסמוך? בבואנו לחקור אחרי כל הטענות, שמתנגדינו מוצאים כנגד הציוניות, ונוכחנו ביאר, כי רובן אין להם יסוד מוסד, והאומרן לא נתן אל לבו לבחן אותן בעצמו בטרם השמיען לאחרים. מקור כולן היא אך אי־הידיעה מכל ענין הציוניות, מטרתה ודרכיה. בשמענו את מתנגדינו הרבים, הננו רואים בעליל כי הציוניות מוזרה היא להם מכל וכל, ודעת דרכיה לא ידינו. כל השמועות ששמעו על דבר הציוניות הן פורחות באויר, ושאובות ממקורות בלתי נאמנים, וליאת, כמובן, אינן צורקות כל עיקר ורחוקות הן לנמרי מיסודם של דברים. ובטוחים אנחנו, כי אלו טרחו כל המתנגדים את עצמם ונתנו אל לבם ללמוד באמת את הציוניות ממקורה הראשון ולהתחקות היטב על שרשיה, ולא שמו לב לכל דברי שוטניה, כי אז נהפכו נם הם לציונים, וגם לציונים נלהבים, או אז ראו נם המה עד מה כטלים הם כל דברי ההתנגדות, ועד כמה אין להם כל יסוד, ועד כמה כהה של הציוניות נדול. — ננסה נא לנתח אך מעט את הטענות השונות, וראינו אם תעמדנה נם בפני בקרת קלה שבקלות.

הטענה כי הציוניות מסנת את נבול האמונה במשיח, אין לה שום יסוד: מעולם לא יצא מפי אחד הציונים, אף הנלהב שבנלהבים, הדבר כי הציוניות תכיא לעם ישראל את הנאולה המקוה, תוציאנו מעבדות לחרות, ותברא בעדו את כל העתיד הבהיר והקדוש ההיא, אשר אליו אנו נושאים את נפשנו, ואשר עליו נבאו חוזי אל; יודעים כל הציונים כי לא ביד בן תמותה קרוץ מחמר, לעשות ככל הדבר הנדול הזה, וכמלפנים כן עתה, הם מיחלים לד' פודם ומצילם, כי אמנם מלא ימלא את כל אשר דבר אלינו ביד מלאכיו הנביאים הקדושים, בבוא מועד עת רצויה. ואם עצם דבר ההשתדלות

בישוב ארץ ישראל מתנגדת לפי דעתם לאמונת המשיח, יבואו נא האומרים כואת וידונו עם כל רבותינו הקדושים שהיו לנו מדור דור, ואשר כל אחד ואחד בשעתו השתדל לטובת ישוב הארץ עד כמה שהגיעה ידם. יבאו נא ויקבלו על אנשי־אלקים כהרמב"ן זצוק"ל, אשר הוא היה בין הראשונים למשובבי ציון ומושביה, והוא גם היה מן המניחים את אבן־היסוד הראשונה לישוב ישראל בארץ ישראל; יבאו נא ויגישו עצומותיהם על רבנו הנר"א זצוק"ל מווילנא על אשר בידו נסתדרה קופת הרמב"ן, שהיא גם היא, בעיקר יסודה, נתכונה להרבות ישוב ארץ ישראל בהמון רבה. כן אם קצת רבנינו היום יאמרו לנו כי ישוב א"י במדה מרובה אסורה היא מפני שהיא מתנגדת לאמונת המשיח ח"ו, אז נאמר להם אנחנו, כבר הורו הלכה הגאונים נוחי נפש מדור העבר ומפיהם אנו חיים ומימיהם אנו שותים. שאלת ישוב ארץ ישראל כבר נשאלה בבית מדרשם של רבנינו הגאונים זצ"ל ונפסקה כי מצוה רבה וחמורה היא שחובתה מוטלת על כל איש יהודי באשר הוא שם; ובביאור הזה, תבוטל מאליה הטענה, כי אסור לנו להשתדל לשום קץ לגלותנו. הן יודעים אנחנו היטב, כי קץ וסוף לגלותנו תבא רק ע"י משיח צדקנו, ומנמת פנינו עתה, רק לקומם מעט את שוממות ארצנו הקדושה, ולהושיב עליה את קצת עמינו, את אלפי הנדחים והנפלאים מאחינו, הנסהפים מתגרת ידי המצוקה ממקומם, והמוצאים בכל מקום בואם שערים סגורים לפניהם ודרכים גדורות בעדם; ותקותנו תאמצנו, כי ע"י התעוררות כזו מצדנו תבא גם התעוררות ועת רצון ממעל, להחיש הגאולה השלמה. אמנם הדבר הקטן הזה כשהוא לעצמו גם הוא דורש מאחינו מסירת נפש ויגיעה עצומה, כדי להשיג את הרשיון המבוקש ממי שהיכולת בידם, ושבלעדי הרשיון הזה לא יוכל להצליח הישוב אף היותר קטן, וזו היא תמצית כל תכנית ועבודת הציוניות בתמונתה הנוכחית עפ"י רוח המזרחי. — בעבודה כזאת, לית מן דפליג, שהרשות בידנו וגם חובתנו היא לעשותה. וכזאת אמנם עשו אנשי השם הגדולים אשר היו בישראל מדור דור, כי יצאו תמיד לעזרת עמם בעת צר ומצוקה לו. הננו מוצאים את רבותינו הגדולים והמה הראשונים במערכות העוברים, אשר יצאו מפקידה לפקידה לעכד בעד עמם וארצם, ואיש לא ראה און במו. ומה תענם איפוא הנפש, אם לעת צרה ומצוקה כזאת הננו שומעים גם מפי אנשים מגדולינו שליט"א דברים אחרים לגמרי.

מתנגדינו אומרים לנו כי בשביל שבהציוניות משתתפים גם אנשים שלא כדעותינו, בדת, דעותיהם הם, ככן לא יוכלו להשתתף בה. אבל האם שמו המועגים האלה אל לבם, כי אם באמת יקבעו מסמרות בהלכה זו, אז לא שבקו חיי לאומה הישראלית כולה? מדת דין כזאת דורשת מאתנו, כי עלינו לנער את כפינו מכל דבר חסד וצדקה בישראל, אחרי שגם הגאורים משתתפים בהם בפרוטותיהם, ויש אשר הם גם מראשי העושים והמעשים. ומעתה נשאלה את כל המועגים האלה, האם ילכו לשיטתם עד הקצה האחרון, ואם אמנם יעשו ככל התוצאות הנובעות משיטתם זו? ואם בכל זאת יעזרו בכל עז לכל מוסדי החסד שיד הגאורים בהם באמצע, ולפעמים גם למעלה ראש, מדוע זה איפוא הפסידה רק הציוניות לבדה, כי היא רק היא תעמוד תחת כל הומר הדין הקשה הזה?! —

גם האשמה הכי גדולה והכי איומה אשר מתנגדינו משיאים על ראש הציוניות, היא אשמת הקולטורא, גם לה אין כל יסוד וכל סמך: אנחנו כבר דברנו למדי במכתבינו החוזרים על דבר שאלה זו, וכבר הוכחנו בעליל את כל אי־אמתתה, ואין לנו אלא

לשנות פה בקצרה עוד הפעם את דברינו תמיד, כי לולא עמדו החרדים לנגד ולוא נכנסו כולם לתוך האורגניזציא הציונית, כי אז כבר הוסרה השאלה הזאת מעל הציוניות הרשמית ודבר לא היה עוד לנו ולה. יתעוררו המה לעבודה ולמעשה ואז מאליה תסור טענתם, כי בכח הרוב אשר יהיה בידם, ישינו את הפצם ומטרתם.

ובכלל לא נוכל להבין הדבר הזה, האם בשביל שמצאו מנרעות בפ״ט זה או אחר של הציוניות, הם נמנעים כלל מלהשתתף בה ומושכים ממנה יד. ואם אך עצמו של דבר מצא חן בעינינו, אז עלינו לבלתי עזבו בשביל אחד הפרטים שבו. אדרבה עלינו להכנס לתוכו, להשתקע בו, ולהשתדל להריחק ולהויציא ממנו פרט זה או אחר אשר מומו בו. והלא כל דבר נקנה ע״י יסורים ומלחמות וגם דעה בכלל.

מכל האמור לעיל יוכה הקורא לדעת, כי אין סיבה נכונה משום צד, להתנגד להציוניות, ולעומת זה מה רבה הטובה אשר בידה להביא לעמנו ודתנו בעתיד, כאשר יוסד בשבילו איזה מרכז, אף קטן שבקטנים, כאשר אף חלק קטן מעמנו ימצא מקלט בטוח בארץ אבותינו; וגם בהוה תועלתו מרובה מאד, וארים על נס רק דבר אחד מני אלף אשר הביאה הציוניות בכנפיה, ביסדה לעמנו המפוזר והמפורד בארבע כנפות הארץ, הסתדרות והתאגדות, הנחוצות לנו מאד, כאויר לנשימה, ואשר אין קץ להטובה הרבה הכרוכה בעקביה לעניני עמנו; ומה גדול הפלא אם אחרי כל אלה רבים מאחינו עוד עומדים מנגד לרעיוננו הקדוש, ועוד לא יתנו ידם לנו, לעבוד שכם אחד בעבודתנו הקדושה, אין זאת כי אם, שהדעת שהפיצו על אודותה, ורה היתה לרוח החרדים. תמונתה שבה הופיעה, נכריה היא לטעמם ולכן נזרו ממנה אחור. אבל אם כה או כה, אחת נדע ברור, כי עלינו לנשת עתה מחדש להעבודה הקדושה, להפיץ את הציוניות לכל טהרתה ובעצם תומה, שאז היא מתאימה בכל לרוחם של החרדים ועמם, שהם רוחנו ועמנו.

והמזרחי בא והוכיח לנו ביתר שאת את אמתיתה של הדעה הזאת. אם עד יסוד המזרחי קשה היה לנו לחשר את כל קהל המתנגדים באי־ידיעה, ואנחנו השתדלנו לצדד בזכותם ולאמר עליהם, כי אמנם יש להם איזה יסוד, לבלתי הכנס לתוך מערכות צבאות הציוניות הכללית, מפני שסוף סוף היו איזה דברים חצונים אשר היו למורת רוח להחרדים, וגם התערובת הכללית של כל הציונים יחדיו, היתה למו למפגע—הנה בהוסד עתה המזרחי, אשר מן המסד עד המפחות כלו נוסד על טהרת הקדש, וכל מתכונתו ערוכה לפי טעם החרדים ורוחם, והרי הוא פנום מיוחד להחרדים בפ״ט, ולכל אלה החפצים בטהרתה של האורגניזציא הכללית ובהתאימה לרוח תרבותנו העתיקה, אם גם עתה טרם באו החרדים כלם אל הציוניות, אין לנו להחליש כי אם שנם מהות ושאיפות המזרחי עוד לא נתבררו ונודעו לרב עמנו.

אמנם האמת נתנה להאמר, כי גם מראש ידענו שלא כל המתנגדים לציון, יחזרו בתשובה לרגלי יסוד המזרחי: מהם פרטים אחדים, אשר המה המעשים הראשים בתנועת ההתנגדות בכונה רק להנאת עצמם, ושלא לשם שמים כלל וכלל. בהם אנו יודעים, כי ככל אשר נוסף לשפר את מעשינו כן יוסיפו הם תמיד להתמרמר ולהתנגד ולהתנכל לנו. שניים להם, גם הם רק קצת יחידים הם, אך היחידים האלה, הם גדולים וטובים, ואינם מכונים ח״ו להנאתם כל עיקר, כי אם לשם שמים ולא עליהם, יש לנו להתאונן, כי אם על הראשונים שמנינו פה, דקיימו להו לרבנן כי כסלא לאוניא, וממלאים את אזניהם דבות בזויות ועלילות בדויות ואינם נותנים לאמתת הדברים להגיע עליהם, ועל

בבוד רבותינו אלה אין לנו להצטער רק על דבר זה שביתם פתוח ואזניהם פקוחות לאנשים כאלה ולדבריהם, ובכל רצוננו כי יטלו נדולינו אלה חלק בראש בכל מעשה הציוניות, ידענו כי לא נובל לחכות להם, כי אם רק זאת נקוה, כי מעשינו הנעשים על טהרת הקודש, יזכו אי"ה להכריע ברבות הימים, גם בעיניהם, את הדבות אשר יביאו עלינו שונאי שלום ואז יתנו מאליהם לנו יד, אשר נם אז נקבל אותה באהבה.

בת שלישית היא מרבית אחינו החרדים אשר גם הם רק לנובח האמת מנמת פניהם, ובלבם לא נשרשה שום דעה קדומה נגד הציוניות, כי בנים וישרים הם וטובת כלל עמנו עומדת בעיניהם למעלה מכל חשבון פרטי, ורק בתומם המה מאמינים לבל הדבות והשקרים אשר בת ראשונה תעליל תמיד על הציוניות, לא מטעם אחר, כי אם יען כי קצת נדולי רבנינו מאמינים להם, ורק על כן יחשבו על הציוניות תועה, ובנוגע לאחינו אלה אמנם חבינו כי יסוד המזרחי יפקח את עיניהם ויסיר את האפר מעליהם, יוציא את העקמומיות שבלבם ויסיר את החשדים הברוים ויחושו לתת ידם להציוניות המזרחית. אל האנשים הכנים האלה נשאנו עין, כי לרגלי יסוד המזרחי ישימו לבם למעשיהם, יתבוננו אל דרכיהם ונם יחלו להתחקות על שרשי הציונית ולחקר אותה, ולכן היתה תקותנו חזקה, כי כל אשר לב יהודי ואנושי בקרבו, כל אשר ניצוץ של אמת וזיק רגש בקרבו, בא יבוא אלינו ויתן לנו יד. תקותנו שעשעתנו, כי המתנגדים הישרים בלבותם ואשר לנבח האמת והשלום פניהם, ישובו מדרבם והסתפחו אלינו אי"ה. אבל לדאבון לבנו תקותינו זו עוד לא נתקימה כלה, ורבים מאחינו החדים התמימים עוד יוסיפו לעמוד מרחוק במקדם, והננו מבארים לנו את סיבת החזיון המוזר הזה, כי המתנגדים הראשונים יוסיפו להעליל על הציונית בלה, ובתובה נם על המזרחי, ולהביא את דבתם רעה לפני אחינו התמימים, ועד עתה הם עוד לא הכירו את מנמותיה ושאיפותיה הטהורות והצודקות של הציונית ככלל ושל המזרחי בפרט.

ובשביל המתנגדים התמימים האלה נמ־נו אמר להוציא לאור את היחזון הנקרא „המזרח", אשר יהיה לבלי מבטא להביע על ידו את דעות הציונית הטהורה בכלל, ומנקודת השקפת המזרחי בפרט; הוא יברר לעם את טיבה של הציונית, כפי מה שהיא, את נחיצותה לעמנו ואת נודל ערכה ותועלתה; הוא יוכיח עד מה נכבדה הציונית לעמנו ולכל קניניו הקדושים, ועד כמה היא מועילה למו; הוא ישתדל לנלות את האור האמתי הנגוז בציונית ויסיר מעליה את כל הדברים הלא נכונים, שטפלו עליה מעברים שונים; הוא נם יערה את מקור הציונית ויַראה נלוי לכל, כי היא ממקום קדוש תהלך, ובי רוח תורתנו הקדושה תחיה אותה; הוא יוכיח לעם, כי לא לבד שאין הציונית מתנגדת לדתנו הצרופה, כי אם אדרבה עוד משלימה אותה, מסיעת לה ומחזקתה. באחת, „המזרח" ישתדל לתת לקהל החרדים את הציונית כמו שהיא באמת, בכל עצם תומה וטהרתה, בכל עוזה ורוממותה, ותקותינו חזקה, כי כל הישרים בלבותם והדורשים באמת טובת עמם ותורתם, אמנם ילמדו ברבות הימים לדעת את האמת במו שהיא, יבינו להבחין בין תבלת לקלא אילן, ישבילו להבין את הציונית על בוריה, או אז יתנו לנו נם המה את ידם וכלם יבאו לקחת חלק בעבודת־הקודש, היא העבודה בעד התורה, העם והארץ!

אמנם יודעים אנחנו מראש, כי לא על נקלה יצלח בידינו לטהר את הציונית מכל הדבות הנטפלות עליה ולהבשיר את כל הלבבות לקבלה בטהרתה, אולם אל הטורח המרובה לא נשים לב והננו ננשים באמץ ועז לעבודתנו, ובד' נשים מבטחנו,

כי יהיה בעזרתנו, לפקוח עיני הקהל לראות נכוחות, ולקו נשים לנו את דברי רבותינו הגדולים האומרים: "נעת ומצאת תאמין"—ואם כי הדר פעולתנו לא תראה תיכף, להפוך בין רגע את דעת מתנגדינו כולם, ולתת להם לפתע לב אחר ורוח חדשה; אם כי מראש לא תוכר כל כך השפעתם של דברינו, בטוחים אנחנו, כי ברבות הימים יפעלו דברינו מעט מעט על הלבבות. ישנו לאט את הרוחות, ובלי משים יכניסו בנחת את הציוניות ללבב כל הישרים והנכוחים, כי זה כחם וזה דרכם של דברי אמת ונכוחה לפעול בהצנע פעולתם, ויש שנם נעלמה מעין רואים השפעתם. אם ברעם וברעש, בסופה ושערה יעשה השקר את דרכו; אם נדולים ומהירים הם המעשים והתושיה אשר יעשה הזדון לעין רואים, הנה כל זה הוא רק לשעה, כל זה הוא רק למראית העין. לא כן האמת, היא אמנם תצניע לכת ופעולתה נמשכת ימים ושנים—אבל לעומת זה עבידתה קימת לדור דורים, ופעולתה באמת פעולה היא. ונם חכמינו ז"ל ספרו לנו כדברים האלה לאמר: "מה היה תחלתו של ר' עקיבא? אמרו, בן ארבעים היה ולא שנה כלום; פעם אחת היה עומד על פי הבאר, אמר מי חקק אבן זאת? אמרו לו המים שתדיר נופלים עליה בכל יום! אמרו לו, עקיבא, אי אתה קורא, אבנים שחקו מים?! מיד היה ר"ע דן בעצמו ק"ו, מה רך פסל את הקשה, ד"ת שקשה כברזל על אחת כמה וכמה שיחקקו את לבי שהוא בשר ודם!" (אבות דר"נ פ"ו). והדברים הנשנבים האלה מאזרים עז את כל איש ישר, כי יגש לעבודתו הצודקת והישרה בבטחה, אחרי כי כח האמת אשר בה מחקק סוף סוף את הלבבות, והדברים הקדושים האלה הנם נם לנו לעינים ולמשען בעבודתנו והננו מקוים כי עוד יבוא יום וכבשה הציוניות את כל לבבות רבבות אלפי ישראל למקצהם עד קצהם.

והננו חושבים לחובה להניד, כי אין בדעת "המזרח" לצאת למלחמות, כי אם לבחר בדרך שלום ואמת, ועבודתו תהיה רק לזרוע קרני אור הטוב והצדק בכל תפוצות ישראל; להפיץ דעות נכוחות וישרות והכרות נכונות ונאמנות. אנחנו רק נכון את לבנו למחנה הציונים פנימה, נשתדל לטהר אותה ולתקנה בכל אשר נוכל, נשפר את ארחותינו ונטיבה את דרכינו ואז יצליח ד' את דרכנו. — רבותינו הקדושים מספרים לנו, כי: "שלח ליה מר עוקבא לר' אליעזר, בני אדם העומדים עלי וכו' מהו? שרטט וכתב ליה, אמרתי אשמרה מחטא וכו'. שלח ליה, קא מצערי לי טובא ולא מצינא דאיקום בהו. שלח ליה, דום לד' והתחולל לו וכו' השכם והערב עליהן לבית המדרש וכו'" (נישין ז'). הדברים הקדושים האלה יורונו כי תחת צאת לריב ולכלות כחנו בקטטות מנונות, מוטב לנו להשכים ולהעריב לבית המדרש, לשפר את מעשינו ולתקן את עצמנו, נמצא התגרה בטלה וכלה מאליה, באין לה עוד מקום להתנדר בו. וכעצת חכמינו ז"ל אמנם נעשה נם אנחנו, כי נפנה את לבנו רק למעשינו אנו, ובר' נשים מבטחנו כי היה יהי' עמנו ויעזרנו בדרך אשר אנחנו הולכים עליה ומר שטן מלפנינו ומאחרינו, ישלח את ברכתו במעשה ידינו ובעזרתו אמנם עשה נעשה ונם יכול נוכל!!

כנורל הציוניות בכללה נם נורל ה מ ז ר ח י. זה כשנה שלמה עברה למני הוסד המזרחי והרבה כבר דברו וחזרו ודברו על דבר מהותו ואיכותו, ובכל זאת טרם הובר למדי וטרם למדו לדעת אותו על בוריו. כמה השתדלנו להפיץ את כל ענני ההשערות השונות אשר טפלו על המזרחי, כמה עמלנו להודיע את טבעו האמתי בעולם, בכל זאת עוד נם עתה טרם חדלו מדבר עליו תועה, עוד נם עתה מיחסים לו זרות ותהפוכות וטרם התחילו לחדור לתוכו האמתי, לעמוד על בוריו ולהבינו כל צרכו. ומתנגדי המזרחי

גם המה שונים למיניהם. בעלי התרבות החדשה מקצה מזה ואחינו החרדים מקצה מזה כולם כאחד תולים בהמזרחי בוקי סריקי, ובין כה וכה והציונית לוקה משני צדדיה. מלבד זאת, לרגלי אי־דעת את המזרחי, נמנעים ציונים רבים מֵהִסָּפֵחַ לדגלו. ובעוד אשר עצומים הם הציונים אשר באמת תמימי דעים הם עם המזרחי ושיטתו, הנה בפועל לא כולם נתנו לו עדיין יד. החששות וחשדות השונים, מונעים את רגליהם מבוא בשעריו, והדבר הזה מפסיד ביתר שאת לעניני הציוניות. ולכן למען הסר את כל אלה יסדנו לנו בימה מיוחדה, אשר מעליה נשמיע ברמה באזני הכל, את דעת המזרחי על הציוניות, את השקפתו על כל השאלות השונות המרחפות בעולם הציוני, ויחסו לכל האורגניזציא לכלליה ולפרטיה. בהיות לנו כלי־מבטא מיוחד ויכלנו להודיע בעולם את שיטתנו ודעותינו, את המוניטין של (ציוניותנו) אנו, ולבטל את כל האשמות המזויפות שנטפלו עליו, או אז יוכחו הכל לראות ולשמוע, כי אמנם נעלה היא הציוניות המזרחית וטובה היא מאד. או אז יוכחו אחינו החרדים לדעת עד מה רבה ונדילה הטובה, אשר בכח הציוניות להביא, גם לתורתנו גם לעמנו ולארצנו. או אז יראו כולם, כי רק ע"י הציוניות נוכל להרים את קרן תורתנו, לחבב על בנינו את היהדות ולקרבם לעמם. רק בידה להרבות שלום ואחוה בישראל, לאחות את הקרעים ולאחד את המפלגות; רק היא תוכל לעורר את כחות העם לעבודה ולפעולה לטובת אומתנו וארצנו, ורק היא המוצא האחד ממצבנו הנורא בחמר ואיום ברוח. ובהבוחר בציון נשים מבטחנו, כי אמנם ירצה את פעלנו ויכונן את מעשי ידינו ויכיאנו אל מטרתנו. ואז הננו מקוים כי ינדל מחנה הציונים על אחת שכע, והעבודה הקדושה תנבר ותשגה הרבה, והביאה לנו ברכה מרובה וטובה רבה ושלום על ישראל וארצו.

אלו הן המטרות הכי ראשיות אשר היו לננד עינינו בבואנו ליסד את "המזרח", מלבד המון משרות אחרות, הקובעות ברכה לעצמן, והמפרטות באר היטב בהפרוספקט שהוצאנו. והננו נושאים להשוכן בציון את עינינו, כי יצליחנו בדרך אשר הננו הולכים עליה, ויברך את מעשינו, כי אמנם יביאו לנו את הברכה אשר הננו מקוים לה, ואת הטובה אשר הננו מיחלים אליה, והיה זה שכרנו ופעולתנו בעד עמנו, תורתנו וארצנו.

ברגשי כבוד ובברכת ציון

יצחק יעקב ריינעס

אב"ד דפ"ק לידא.

ב"ה, לידא, חדש האביב תרס"ג.

האחדות.

כלל נדול מסור בידנו, כי אי אפשר לדעת את העולם החיצון, אם אין הדעת את עולמנו הפנימי, לאמר, הדעת את נפשנו קודמת לה. כי הנפש היא כלי המלאכה והידיעה היא המלאכה עצמה. והאמן המומחה כל זמן שאינו מכיר את כלי אומנתו ובקי בו היטב, אם ראוי הוא לתשמישו ומספיק ככל דקדוקי צורתו ויצירתו לתכלית מלאכתו המכוונת בכל פרטיה ותנאיה, איננו קרב אל עבודתו, אם חם הוא עליה שלא תתקלקל ולא תזדיף בידו.

רק שני נוים היו בעולם, מיום היות נוי על הארץ, אשר אותם הכירה ההיסתוריא. לרצונה או לאונסה, לעמי המופת והמעשה, הלא הם שני העמים השונים מאד איש מרעהו, גם בצביונם נם בנורלם. האחד הוא ישראל החי עוד כיום בתרבותו העתיקה שנלתה עמו מארצו, והשני הוא עם בני יון אשר לא עלתה בידו להחזיק את תרבותו העתיקה אף היא, אף כי מארצו לא נלה מעולם. בהיות עוד התרבות היונית בעצם תקפה השכילה לרשום על פתח אחד ראשי היכליה: "דע את נפשך!" כי בלי הדעת האדם את נפשו לא ידע את עולמו. ועם בני ישראל אשר לא שכח תורת מוריו עד כה, עודנו זוכר עד היום את התורה אשר שמע במקדש אלהיו מפי מורהו הזקן, מפי הלל: "אם אני כאן הכל כאן ואם אין אני כאן מי כאן", לאמר, אם האדם מרגיש ויודע ומבין את נפשו, אז כל העולם כלו נראה לו ופתוח לפניו ואם אין נפשו מורגשת וידועה וברורה לו כל צרכה, אף אז עולם כמנהגו נוהג, אך לו אין חלק בעולם ולעולם אין תועלת ממנו, כי בכל דרכיו שהוא הולך הוא שונה ותועה ובכל מעשיו שהוא עושה הוא מתעות ומשתבש עד כי העולם חשך בעדו וכל העולם היא לו כאילו אינו.

בדורות האחרונים חכמי אירופה חדוש נדול בכלכלת ההיסתוריא, בברקם ובמצאם כי כשם שיש לכל אדם היחידי טיב מבדיל אותו משאר בני האדם "שאין דעתם דומה זה לזה ואין פרצופיהם דומים זה לזה", ככה יש נם לכל עם ועם טיב מיוחד המבדיל אותו משאר העמים. והדעה הנאמנה הזאת היתה למדע חשוב מרובה בסעיפיו, ומסודר בשטה שלמה, אשר יקראו לו: תורת־נפש־העמים [1].

בנבול ישראל אין הדעה הזאת חדשה, כי רבים מאד המאמרים, בדברי בעלי הנבואה והאנדה, על טיב כל אומה ואומה שהיה לה דבר עם ישראל בימיהם, ויותר הרבה על "אופיה של אומה זו", על טיב "הסמנים שיש באומה זו", לאמר, בעם בני ישראל.

---

[1]) פֶּאלקערפסיכאָלאָגיע.

אחד מראשי הסמנים המובהקים לעמנו, המבדילים אותנו מכל העמים והמיחדים אותו לעצמו, היא טבע ה א ח ד ו ת, אשר התבוננו בה קדמונינו ויכירו אוחה ויחליטו, כי ישראל חטיבה אחת הוא בעולם כשם שהקב"ה הוא חטיבה אחת בעולם.

בכל אשר התיחדה דתנו באמונת האחדות הצרופה, כן יש בידנו ליחד את אומתנו מתוך שאר כל חברותיה, בטבע האחדות המיוחדת לה במדה יתרה, כי באחדות הזאת יש כביכול מעין דוגמה של מעלה, שעליה נאמר: "לא כאחד הקנוי והמנוי, לא ישינה לא רבוי ולא שנוי", כי לא רק חיצונה היא כי אם פנימית, יצוקה בקרבה וכנוסה אל תוכה, וטבע האחדות היחידה המיוחדת הזאת יראה לעיני המתבונן בפנים הרבה.

מרבית כל העמים הם בני המון פליטי ארצות רבות ויציאי משפחות שונות, אשר התלקטו אחד אחד ויהיו לגוי וירשו את הארץ אשר אותה שמו להם למושב. ותהי הארץ הקנין האחד המשותף לכלם, אשר מעט מעט נתן להם לב אחד ומשפט אחד בכל הליכותיהם ויד השתוף הזה חוקה עליהם בימי קדם קדמתם, להפוך את מעט המלים השונות למיניהן, אשר העלה איש איש בפיו ממקומו, לשפה אחת נוחה ורחבה, ובבן לא היחה בל אחדותם בלתי אם תערובת מתלקטת משבטים זרים איש אל רעהו, וכל צרופם אינו אלא חיצון. לא כן עם ישראל. הוא קהל בני המשפחה העתיקה המתיחשת לאב אחד, אשר לא נבולות ארץ מכורתם החזיקו אותם בראשיתם, ככלי המחזיק את מימיו בתוך דפנותיו לבלתי ישתפכו, כי אם מולדת בית אביהם, אשר בה היו דבקים וסבוכים ומעורים בכל נידיהם, משכה אותם בכחה האיתן אל שרשה, אף כי תחלת גַּדְלָתָם היתה בארץ לא להם. משמרת המולדת ההיא עלתה עם משפחת יעקב, ביום עלותה ממצרים ותהי לגוי גדול יושב על אדמתו ימים רבים, אשר גם הם ארכו כמעט משנות חיי סתם גוי אחר; ובגלות הגוי הזה מעל אדמתו לארצות רחוקות ושונות גלתה אף היא עמו. תפוצות ישראל נבדלו אשה מעל רעותה לפלגות ארצות גלותן אשר באו שמה, ולפלגות לשונות העמים, אשר נאחזו בתוכם וילמדו לדבר בהן, ולפלגות חוקי הממלכות אשר באו שמה ויחזיקו בם; ובכל זאת נצרו את מולדתן המשותפת לכלן כאישון בת עינן. ובכל היות פליטינו אובדים ונדחים בכל קצות הארץ, זה אלפי שנים, יתודע כרגע היהודי מקצה המזרח אל אחיו אשר מסוף מערב, כאיש אל אחיו אשר ברחם אחד כוננו, ובכל הדרכים השונות, אשר החזיק כל אחד בארץ מגוריו, ובכל הדמיונות אשר נטפלו עליו מיד הגוי, אשר בקרבו הוא יושב, הנה—אם רק בני גיל אחד הם—בעקר תכונת מזגם מיד הם מתאחדים, בעקר רגשותיהם מיד הם משתתפים ובעקר טעמם מיד הם מסכימים, ולא עוד אלא שכל אחד מוצא בחבריו כמעט תמיד פרט אחד המשלים לכלל עצמתו הישראלית שבידו, פרט, אשר זה עתה הוא מוצא, כי היה צריך לו כל ימיו ואליו היה נבסף בסתר לבו. אם אל הדבר הנפלא הזה נתבונן, כי בכל הגליות דנוראות למקומותיהן משותפות תפוצותיהן האלה שתוף עז והדוק עד מאד בשרש מולדתן האחת המיוחדת המשומרת ובאה בטהרתה מראשיתה ועד היום; וכי כל התפוצות מתאימות הן לתוכנת אחת ומתלכדות ונקלטות כאחד גם בכל דבר שבעומק הלב ושבמרומי הרוח, נחליט על כרחנו, כי האחדות היא הסמן הראש לאומתנו, לאמר, הוא עקר טבעה שבה היא נבדלת מכל העמים.

אל אחדות האומה הזאת, המתחלת מן השרש האחד ממשפחת האבות, אשר שלשת דורותיהם הראשונים בני נפש אחת היו והמסתעפת כיום אל הענפים הרבים הנפוצים בכל ארצות תבל; אל אחדות גוף האומה הזאת תקביל אחדות מיטב

רוחה, לאמר, אחדות ספרותם הקדושה שהיא התורה. ככל אשר מוסדות מרבית כל העמים הם המון יציאי משפחות שונות אשר התלקטו אל מקום אחד, כן גם ספרותם תערובת תורות שונות היא. נקבילה נא אל עמנו הגולה את העם האספמי היושב על אדמתו והמתחזק ביותר להשתמר בעינו באחדותו לכל דבר שברות, התמצא ידו לָקִים את האחדות? והיא מעולם לא היתה ולא נכראה, כי ככל אשר מילדתו ושפתו ערב רב הן של הַקלטים הרומנים, והוַסְתְנוֹתים והערבים, כן גם תרבותם היא תערובת פרי רוח עמים רחוקים, אשר לא יהיה לאנודה אחת, תורת דתם היא כלול דעות עכריות מהולֹ בחזיונות בני הדו; טעמם בכל דבר מלאכת מחשבת יוני היא; תורת ממלכתם ומשפט עמם פלטת תרבות בני רומי, והליכותיהם ומשפט ביתם פרי נמיסי עמים שונים. ובאין שלום בין האיתנים הזרים האלה, הצוררים איש את רעהו, תהיה התרבות לשדה המערכה, אשר היום תרום יד איתן זה לשלוט על כל התרבות, ומחר תעלה יד רעהו עליו והוריש אותו מפניו, ושפך הוא את ממשלתו על תרבות האימה המקולעת מרשות לרשות. נורל זה הוא נורל תרבות כל העמים, על כן נראה את ספרותם שהיא כלי מבטאה ודמות דיוקנה של התרבות כעין שכבת שדרות מעל לשדרות, משטיחין על נבי משטיחין. תורת הדעה והטעם הצומחת בדור ההיא, וזנה את כל העם בפרי תבואתה, נובלת ונדחפת מפני שטה אחרת הנבדלת ממנה בעקרה, הקמה תחתיה לרשתה וזנה את עולמה בדור הבא בדעה אחרת ובטעם אחר. ועל כן אנו רואים, כי מרבית ספרי כל עם, אשר בימיהם הרעישו את העולם, כבר הם מתישנים בדור שלאחריהם, עבר זמנם בטל ערכם וחלק אין עוד לבנים בדעות ובהרגשות, אשר היו למשיבת נפש לאבותיהם, וגם הספרים הקדמונים המעטים אשר זכו להתקים בכבודם, לא יחזיקו בהם רק בגלל חלקת צורתם, לאמר, בגלל מליצתם היפה, טעמם הנאה וסדרם המשובח, ולא בגלל הערך הפנימי של דעותיהם שכבר נשכחו מפני הצעירות מהן ותהיינה כמשבע שאינה מהלכת. סוף דבר: ככל אשר הרבוי נוהג בתולדות העמים בדורותיהם הראשונים, רבוי של "זה אצל זה", כן נוהג בספרותם בכל דורותיה רבוי של "זה אחרי זה". לא כך היא המדה בתורתנו. הנה תחלת תחלתה היא דעת ה' ותורת החסד, אשר נגלתה לאבות ולא העלתה על ספר, ראשית תולדותיה, למעשה קצוב ומסוים, נכתבו באצבע אלהים על שני לוחות האבנים ביד משה בהר סיני, ושאריתן בחמשת חמשי התורה בהיות ישראל במדבר. בדוח תורת ה' זאת, ובתוך מצרי נבולותיה ולא מחוץ לה נבאו כל הנביאים וידברו כל משוררי הקדש וסופרי הקדש עד סתום החזון, כמאמר רבותינו הנאמן והנכון החוזר לא רק על נוף מעשה המצות, כי אם גם על רוח התורה האומר: "ארבעים ושמונה נביאים ושבע נביאות נתנבאו להן לישראל ולא פיחתו ולא הותירו על מה שכתוב בתורה" [1]. ועל כל דברי התורה הזאת, אשר "לא הוחירו" הנביאים עליה, אמרו קדמונינו "כללים למדהו הקכ"ה למשה" [2]. והכללים האלה אשר משה רבנו היה "כונסם" החל עזרא וסיעתו להוציאם פרטים. והמלאכה הזאת, לפרוש את כלל התורה לפרטיה ופרטי פרטיה, הולכת ונעשת באמונה רבה עד היום הזה. וכל רבבות הספרים שנכתבו בדברי תורה עד כה ושנתקבלו באומה עד היום "לא פחתו ולא הותירו" גם הם "על מה שכתוב בתורה" והעקר הַקָנִים העולה מדברי כל ספר המקובל באומה אינו אלא פרט אחד, או כמה פרטים, מן "הכללים שלמדהו

[1]) מגלה י"ד. [2]) שמות כ"ב מ"א.

הקב"ה למשה". וכל חדוש הנראה בהם א י נ ו חדוש כלל וכלל, כי אם נלוי אחר נלוי לדבר אחד נעלם, או בֵּרור מתוך ברור לדבר אחד סתום, שעקרו הוא פרט אחד מתורת משה—יהי דבר הפרט הזה, מצוה או חזון, הלכה או אגרה — ואם נמצא שני ספרים, אשר למראית עין רחוקים הם בטעמם ובצביונם, אם רק שניהם בעניני ישראל ותורתו הם עוסקים וברוחו הם מדברים, יגלה לנו על כרחנו צד שוה בשניהם ואשר אילך, גם בהיותו נעלם ומועט, יגבר בפה שֶׁיִּו על השנוי הנראה בם נלוי ומרובה, ואשר אולי יש בכל אחת משטות שני הסופרים הנראים שונים, בדי להתמלא בל אחת מהברתה וכדי למצא בריח אחד פנימי המבריח את שתיהן. סיף דבר: ככל אשר רבבות אלפי ישראל, אחרי עביר על מולדתם ארבעת אלפי שנה, בני בשר הם, לאביהם האחד הראשון ואיש איש מהם ימצא באחיו, הרחוק ממנו מקצה השמים ועד קצה השמים, קורטב דם מדמו, כן ימצא כל הזוה וכל חוקר בישראל במחזהו ובמחקרו של הברו הנראה שונה ממנו מן הקצה אל הקצה — אם רק שניהם עוסקים בתורתם לשמה — רוח מרוחו וצביון מצביונו; והפרט המתדמה הזה הוא אחד מן השרשוטים המיבהקים בקלסתר פניו של התורה העתיקה, שנתנה למשה מסיני, שהוא השרש האחד הקים והקבוע, המפרה והמצמיח, והמשקה משפעת מקור חייו, שהוא שותה מברכות תהום רבה, את כל נבעול דק ואת כל עלה נודר, אשר בקצה נשישותיו העולות ויורדות, ההולכות ובאות, הֲנָה והנה, אשר בכל נדודיהן טלטוליהן ודלדוליהן לא הפך עינן ולא נם ליחן.

הנה טרחנו להבהיק את סמני אחדות האומה וסמני אחדות ספרותה הקדושה, שהיא התורה ההולכת ונדלה ומסתעפת בכחה ובמלא איתנה הראשון עד היום. אך באמת ככל אשר אין הגף, אשר האחדות נברת בכל פרטי יצירתו, ואין הנשמה, באחדותה המיפשטה, הֲוָיות נבדלות עומדות בפני עצמן, כי אם בהתלבדן לנפש אחת, אז זה משמר את זו וזו מהיה את זה, כן גם האומה הישראלית ותורת משה לעצמן אינן בלום, כי אם בהיותן קלוטות יחד לְעָצְמָה אחת, או הן אחדות שלמה ומסוימת, כי באמת אין כל ערך הסתוריות האומה הישראלית, וכל עצם כח עלילותיה בעולם, בלתי אם התורה, בדבר זקן פילוסופינו רב סעדיה נאון: „אין אומתנו אומה, אלא בתורתיה" ואין מקים לרוח התורה הואת לחול ולשרות בעולם ההיסתורי, בלתי אם באומתנו המיוחדת בטבעה ומשונה בקורותיה.

ובכן מתכונת הרוח אל הבשר, ה י א מתכונת תרבותנו המיוחדת לנו, שהיא התורה אל אומתנו, וכל אשר יאמר לנוף אשר נשמה נפוחה בו ונְבִזְקת בכל אחד מאבריו, נפש היה, כן יאמר לעם, אשר תורתו בקרבו ותרבותה נבלעת בדם כל אחד מבניו הדבקים בו, אומה חיה. וחנה סמן אחד מסמני טבע החיים הוא הרציפות [1]), לאמר חי כל יציר מראשית זמן קיומם עד סופו, רצופים הם ואינם פוסקים אף רגע אחד, כי אם נובעים ושופעים הם כל ימיהם במלוא זרמתם ופסיקתם זוהי מיתתם. ומי מיודעי תולדותינו לא יתבונן, כי לא היה עוד דור בדורותינו מימי משה רבנו עד הנה, אשר קמה בו רוח ישראל לדממה, בדבר הכמנו ומשוררנו רבי יהודה הלוי, אשר הביע את הדבר הברור המבואר הזה בימיו, באמרו על ישראל ועל תורתו בי „לא פסקה החכמה — רוח התורה — ולא תפסוק מן הסגולה ההיא —

[1]) Periodicität.

ישראל — ". ובי הבטול הגמור של התורה הוא הוא מיתת עמנו ח"ו, הסביר רבי עקיבא זקננו במשל „השועל והדגים", אשר איך ערוך ליפיו ולאמתו. אך מלבד סמן הרציפות הזה, יש עוד סמן לטבע החיים, הלא הוא האחדות הפשוטה והנעלמת, המתודעת והמחבארת בטבעה האחד בכל חלקי הגוף הרבים ובכל חליפות עלילותיה השונות הנראות בו, והאחדות המעמדת את כלם היא הקימת והעומדת בעינה והמכונת את עבוד שאר החי ואת רקמת מסכת עורה ובשרה על פי צרך קיומו, עד כי הוא פולט מתוכו ברב כח את הדבר, אשר נהפך לו למשחית וקולט הוא אל תוכו, בתורת מזון, את הדבר הראוי לה אחרי עברו [1]) את צורתו הראשונה בלעיסה ועכול „והופכו בקרבו לבשר ודם", עד כי יאמר כי היום, שהיא היא כל עצם האחדות הנעלמת, יוצרת לה את הגוף הנראה, בהוסיפה עליו את הראוי לקיומו וכנרעה ממנו את המזיק לקיומו. גם את אומתנו החיה אנו רואים שומרת התפקיד הזה, כי את הנכסף אליה אספה אל תוכה ותהפוך אותו לבשר מבשרה, אחרי עברה את צורתו, כנון בית מלכי הַרֵיב הכוזרים והשבט החֻמִירי משבטי ערב, ואת המסוכן לה כנון הכותים לא נתנה להבקיע אליה מעולם, תחת אשר הרפה מקרבה את כל הנגעל ממנה, הלא הם ההמונים הרבים של בני אפרים, הקראים, השבתאים, והפרנקיים מבלי פרוץ פרץ בבנין גופה.

והתולדה המובדעת מטבע אחדות האומה הזאת בגופה וברוחה, היא האחדות בחיי ה, לאמר בדעותיה ובמעשיה ובכל צביונה בעולמה: הנה ראש מחשבות האדם והניוניו הוא — האדם, ומתוך המשפט אשר כלכלו אכותינו את דבר האדם בפרטו ובכללו, נדע לעמוד על דרך רוחם ועל משא נפשם. כל העמים אשר התערובת היתה ראשית מכורתם, היה הרבוי נוהג והולך בכל דרכיהם, כי לא חשבו את כל בני עמם לבשר אחד ולא יקרה בעיניהם הנפש היחידה, וכאשר משה יד איש ולא יכול לעמוד על נפשו, שם אותו אחיו בן עמו התקיף ממנו לעבד עולם לו. וכנורל הנפשות היחידות היו נורל המשפחות, כי קמו המשפחות התקיפות ותדכאינה את המשפחות החלשות ותנוולנה את משפטן ותקפחנה את זכיותיהן ותאכלנה לבדן את חלב הארץ ותהיינה הן למפלנות משפחות שרים ואת יתר המשפחות שמו למפלנות סרות אל משמעתן או למפלנות עבדים נחרפים, ומיר בני העמים האלה, אשר לא דבקו אל אחיהם, הלא אין לבקש, כי יחוסו על עם אחר. על כן היתה להם המלחמה לא רק לאונס כי אם גם לענג ולששון, לכבוד ולמשא נפש. וכל אלה אינן בלתי אם תולדות נאמנות לדבר רבוי מכורותיהם של כל אחד מן העמים האלה. לא כן משפט האומה, אשר מכורתה [2]) אחת היתה. את הנפש האחת היא מכרת בערך אחדותה הפנימית הפשוטה גם במתכנתה אל האחרות שלמעלה ממנה בויקתה שהיא זקוקה אל משפחתה, והיא הדין במשפחה, בערה, באומה ובמין האדם בכללו, אשר את כל אחת מהן היא מכרת בעיך אחדות עצמן ובזקתן שהן זקוקות אל האחדות שלמעלה מהן, כי האחדות רואה מתוך כל פרט את הכלל כלו, ואת הכלל במתכונת רוממה ונאדרה, אשר כל פרט ופרט עצם הוא מעצמת יסודתו. פרט בלי כלל הרי היא לה כטפה הנבלעת במקומה וכלל בלי פרט שם בטל הוא שאין בו שום

[1]) „עבור צורה" הוא כעטישער פראצעס (פסח' ל"ב:).
[2]) נאציאנאלער אורשפרונג (יחזק' ט"ז ג').

ממש. ועל פי הדברים האלה היתה „תורה אחת ומשפט אחד“ לכל העם מקצה, וחרות כל איש ישראל מן העבדות הנחרפת היתה דבר מוכיע מתוכו, ולכבוד שבט על פני שבט ומשפחה על פני משפחה במשפט אזרח, לא היה בתוכה מקום ותקומה מעולם. האחדות הזאת הספיקה ביד ישראל להכיל בלבו את חבת כל יחיד ויחיד ודעת ערכו וקדושת משפטו, בצד חבת כלל האומה וכלל מין האדם כלו ובצר דעת מלא ערבם ויקרת אחריתם המחבארות בכל שהרתן ורוממיתן בדברי הנבואה, האגרה והתפלה [1]) מבלי הסג אשה את גבול רעותה. ועל כן היתה רוח העם הזה, האחת בעולם אשר שמה בפי נביאיה את חזון שלום כל העמים וברית אהבתם ואת חזון שלום היקום כלו באחרית הימים, אשר „לא ישא גוי אל גוי חרב ולא ילמדו עוד מלחמה“, ואשר גם „זאב ושלה ירעו באחד“, כי פרי האחדות היא השלום, על כן יאמרו חכמי ישראל על אלהיהם האחד ששמו „שלום“.

וכאשר תתיחש כל נפש בישראל יחש רצוף אל אבי עמה הראשון וכל פרי רוח עם ישראל מתיחש יחש רציף אל מקור הרוח הראשון לעם הזה, לספר התורה, כן לא יהיה גם כל מעשה אשר יעשה העם הזה, ספיה אשר מאליו יעלה ויצמח, כי אם פרי נאמן לזרע האמת שנם היא אינה אלא אחדות. כי מה היא פעל אמת? — הלא פעל ארם אשר ענין אחד לו מראשו ועד סופו בכל שלש תקופותיו בתקופת המחשבה והדבור והעשיה הוא פעל אמת. והנה תורת ישראל תרבות שלמה ומלאה היא לו, תורת חכמה אשר תורהו דעה לדעת איככה יכלכל דברו בכל גבולי החיים ובכל דרכיהם, למן קטן צרכי גיפו עד מתכנתו אל נפשו אל משפחתו, אל עדתו אל עמו ועד החזון הגדול, אשר יחזה על כל יושבי תבל לאחרית הימים, וכל הדעות היו לו לשטה, אשר היא היא נופה של תורה, אשר היא תשיחהו זה אלפים שנים, אשר בה ירבר בשבתו ובלכתו, בשכבו ובקומו ואותה ילמר את בניו; ואת אשר יהגה לבו ואת אשר ידבר פיו ימלא בידו במעשה המצוה אשר היא תהפוך את הדעה הנעלמת למראה עינים ולפעל כפים, ואשר היא תתן לה שארית ומחיה והליכות עולם בארץ החיים, עד כי התורה הזאת בידיעתה בלמודה ובמעשה מצותיה מוצק אחד היא של תרבות שלמה ומלאה כלולה בכל ומתאמת בכל ידותיה ויסודותיה, והאחדות הזאת של המחשבה הדבור והעשיה בחיי האומה, היא המעמרת אותה לנצח נצחים, ורק האחדות הזאת עמרה לאומתנו שכל רוחות ימי הבינים לא הרעישו אותה ממקומה. והאחדות הזאת אשר יסורתה בשרש האחר, אשר לה בתורה השלמה של משה רבנו, עושה את תרבות ישראל לחשיבה אחת בעולם, נבדלת מכל תרבות אחרת זולתה, שיסודתה תערובת דעות ושטות הצוררות אשה לרעותה, כנון תרבות העם האספמי, אשר אותה שמנו למשל זה מעט.

ומי הנחיל את תרבותנו את האחדות הזאת? ומי שם אותה לסמן מיבחק לה? הלא היא אמונת אל אחד, שהיא רוחה ונשמתה. לאמונה הזאת היו לתולדות תכופות אחדות מין האדם ואחדות העולם כלו. וכהיות ראשית פרי תורת אלהים זאת הדעת כי „בצלם אלהים עשה את האדם“, היתה היא ותורת האדם לתורה אחת ולרוח אחת, עד כי היתה אהבת הבריות לעקר הדת כלה, כאשר הוכיח הרמב“ן ז“ל,

[1]) ביחוד של ר“ה.

מדעת רבותינו, בדברים נכוחים ונמרצים מאד. כי גם כל המצות שבין אדם למקום נתנו רק לטובת האדם בלבד [1]), כמאמר רבותינו הרם והנעלה עד מאר: „אמר להם הקדוש ב"ה: „בני אהובי: כלום חסרתי דבר שאבקש מכם? ומה אני מבקש מכם אלא שתהיו אוהבין זה את זה ומכבדין זא"ז? [2]). האחדות הישראלית הזאת השולטת ברוח דתנו, הכונסת אל תוכה את תורת האדם בכללו והעושה אותה לבל עצמה ועקרה, היא הקושרת בקשר אחד את הדת ואת המולדת, שבכל מקום זולתנו שתי רשויות הן, כמאמר אשר אין ערוך לאמתו „אורייתא וקוב"ה וישראל חד הוא". והעד על האחדות הזאת אינו בלתי אחר, הלא היא התורה — שבכתב ושבע"פ — מתחלתה עד סופה.

ואל יאמר איש על האחדות הזאת בכללה בי אינה אלא עראי, או סמן טפל, לאומתנו. אין הרבר כן! כי בנום זה שכל נפשות בניה מתכנסים אל הנקודה האחת של ראשית מולדתם העתיקה, וכן זה שכל כחותיהם מתכוונים אל מרכז־הרוח האחד של תורת משה, נתן להם לב אחד חזק משמיר ומצור, אשר עליו יאמר באמת „נתנו במים ולא נמחה, באש ולא נשרף, בריחים ולא נפחן, נתנו על הסדן והכה עליו בפטיש, נחלק הסדין ונכקע הפטיש" וממנו לא נפרק אף רסים אבק דק.

אולם זאת אין לנו לשכוח אף רגע, כי הנשימה לרוח העם הזה היתה תמיד הדעת את ספרותו ולמודו והיסס [3]) למשמרת חפקידי נופו היתה התרבות המכוונת על פיה, ושתי אלה, לאמר: התורה בידיעתה ובעשיתה, צריכות להיות משומרות בנבולן וברשותן המיוחדת להם, אשר שמה לא תפרוץ רוח קשה ונסה ממנה אשר תדכאה בכובד משאה, ואשר שמה לא תתנגב וסת ערבה וכחה ממנה, אשר תדיח את העם אחריה. והנה כל עוד אשר נסנרו אבותינו במסגר הגרות [4]) אף כי נופם לקה בכל מיני יסורים, ורוחם דוכאה עד מאד, בכל זאת השתמרה בתוכם נשמת עמנו בעצם תומה ובטהרתה, כי מוסר התרבות הישראלית היה לה למכצר ולמשמר. לא כן ברוחותינו, למן היום אשר נפתחו לנו שערי התרבות האירופית — אשר בפנים רבים הרבתה להטיב לנו — פרץ אלינו, עם השטף הזה, ערב רב של סינים, העתידים לעכור את טהרתנו ולהכשיל את כחנו לאין מרפא ולאין תקומה. והתרבות הזאת קשה היא, כי כח הזרוע היכולה להשפיל ולרומם, להצר ולהרחיב בעולם הזה, ל ה היא; והתרבות הזאת משכרת היא בנחל עדניה וכל השותה מיינה קשה לו לפרוש ממנה עוד. וכיום מעטים הם בני עליה המעמיקים להכיר, כי אין לתרבות זאת כי אם השעה המשחקת, ותרבותנו העתיקה — לה הראשית ולה האחרית, על כן ירבו על כרחם מיום ליום המניחים חיי עם עולם ותעודתנו ומזולזלים ברתם, במולדתם, בשפת עמם ובחכמת חכמיהם ורצים ומריצים את בניהם אל התרבות אשר עמה מקור חיי השעה ומשתקעים ונטמעים בה מבלתי יכולת כמעט להתחזק ולעלות ממנה ולשוב עוד אל עמם. ומן הסכנה הנדולה הזאת אין מרפא ומפלט בלתי אם בציון, לאמר: בשבת המון רב ממנו בטח בדד בארץ אבותינו. רק שם

[1]) רמב"ן דברים כ"ב, ו'.
[2]) תנא דבי אלי' רב' ב"ח.
[3]) סדר כלכלת הגוף, Diät.
[4]) Ghetto.

ורק אז אפשר לתורתנו להסתעף על פי דרכה בלי מעצור, כי שם תהיה היא הגבירה בהיותה מכונת ומשוערת בכל פרטיה לטבע הארץ ההיא ולחיי יושביה. על האדמה הזאת אשר בלה אומרת כבוד לישראל ולזכרונות נדולתו, תתחדש בלבו חבת מולדתו, ואז ינבה לבו להחזיק בקדשיה בכל עוז. והמעט כי בח תרבות התורה ינדל שם מאליו, רבים שם התנאים אשר יניאו את הנמוסים ואת הצביונות הצוררים לה, להכות שם את שרשן ולהרחיב את נבולן, ורק הארץ הזאת לבדה המיוחדת במכונה [1], בטבעה, בהסתוריותה ובמכנתה העזה אלינו, היא המקלט האחד בכל ארצות תבל לנו ולרוחנו. רק שם תוכל תורתנו לשוב ולחיות ולהחיות את עמה חיים של ממש, חיים של אחדות שלמה ומתוכנת. על כן אם נאה לכל ישראל וביותר לאחינו הציונים לכל מפלנותיהם להקדיש את חייתם ואת כחם, רוחם וממונם, לשיבת ציון, נאה ביחוד לנו בני „המזרחי", אשר רוח התורה קבצתנו אל תחת דגלה, ואשר היא ראשית ואחרית לכל מאויינו. אם אנחנו מחשים ומצאנו עון, וחטאנו כל הימים, לא רק לציון לבדה בי אם נם לה' ולתורתו, כי אם אין ציון אין תורה, כדבר הנביא: כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלם, ושם תשתמר ותתנדל ותתחזק בקרבנו האחדות הנמורה שהיא מיטב סנולתנו, ואל אחדות זו של התורה והאומה העתידה להתחרש בציון כלתה רוח בחירי עמנו מארצות נלותם כאשר קרא אחד ממשוררי קדשם זה בתשע מאות שנה: [2]

שכונתו עמנו להתאחד ואותנו יעשה לגוי אחד.

זאב יעבץ.

---

[1] דורך איהרע לאנע.

[2] בסוף השיר הנשגב המתחיל „ציון יקנא בקנאתו" [קרובות לשביעי של פסח].

עשרים שנה בארץ ישראל.

[תרמ"ב—תרס"ב].

א.

גדולה הסרת טבעת יותר מארבעים ושמונה נביאים ושבע נביאות שנתנבאו לישראל שכולן לא החזירום למוטב ואילו הסרת הטבעת החזירתם למוטב. (מגילה י"ד).

אמנם גדול כחה של „הסרת הטבעת" מכחם של נביאים ונביאות במחנה ישראל, ומה שלא יעלה ביד נבורי הרוח יצליח בידי נבורי האנרוף, אבל לולא דברי הנביאים והנביאות שקדמו ל„הסרת הטבעת", כי אז לא לבד שאין די בה ביד האנרוף להחזיר את בני ישראל למוטב, כי אם יש בידו להביאם ל„נשיקת השבט" עד כלות הנפש הישראלית, כטבע כל הצרות והרדיפות התכופות להמית בקרב לבות סובליהן בל רגש וכל רעיון ולהעביר אותם על דעתם ועל דעת קונם, ורק הודות לדברי הנביאים והנביאות שנזרעו ונקלטו, אם ברב או במעט, בלבות שומעיהם וקוראיהם, גם למרות רצונם וחפצם, נהפכה „הסרת הטבעת" לפעמים קרובות לסם חיים לעמנו ו„החזירתם למוטב". כדבר הזה, שהוא מחזה נפרץ בדברי ימי עמנו מימות המן בן המדתא עד עתה, ראינו גם בנוגע ל„חבת ציון". מעוררים רבים קמו בקרבנו מיום גלות עשרת השבטים עד ימינו אלה לעורר בלבות אחינו האהבה לארץ אבותינו והתשוקה לשבת בה ולחיות עליה: נביאים נבאו בלהבות אש, משוררי קדש הרעישו את נימי הלב העברי, תנאים ואמוראים „בעלי הלכה" קבעו הלכות קבועות „משום ישוב ארץ ישראל" ו„בעלי האגדה" שבהם הלהיבו את הלבבות במאמריהם ו„אגדיותיהם", ומימות רבי יהודה הלוי, חכמי התוספות והרמב"ן עד רבי יצחק הצרפתי ודון יוסף נשיא ועד רבי משה מונטפיורי, רבי צבי קולישר ומשה העסס לא חדלו „חובבי ציון" מעורר החפץ והרצון להושיב את הארץ הנשמה והקדושה, אבל כלם לא החזירו אף חלק קטן אחד מישראל לארץ הטובה והיא נשארה שממה ועזובה כמו לפנים. ומי שתר את ארצנו בשנת תרמ"א, למשל, היה יבול לקרוא יחד את הנביא: „ארצכם שממה אדמתכם לנגדכם זרים אוכלים אותה", שממת עולם מסביב „לא תזרע ולא תצמיח", אבני נגף וצורי מכשול על כל שעל וצעד; ואם פה ושם נפגש מקום מושב, שדה זרוע, כרם נטוע, מרעה עדרים, היה כל זה לזרים, או „שממה" או „זרים"! אך הנה באה „הסרת הטבעת", הנה החלו הרעמים והפרעות, קמו לתחיה בני המן ולהקותיהם ודברי הנביאים והמשוררים, התנאים והאמוראים, הרבנים והחכמים ענו הדם בלבות אחינו והחלה התנועה הלאומית או כמו שקוראים לה עתה הציונית;

ובשנת תרמ"ב נוסד המושב הראשון ביהודה „ראשון לציון". עשרים שנה עברו מאז ועד עתה, ומה אנחנו רואים כעת בארץ ישראל? הארץ הנשמה היתה לנו עדן, דרכים סוללות, יערות נטועים, שדות זרועים, פרדסים וכרמים וגנות; מושבות בנויות, בתי חרשת מיוסדים והכל שלנו, של אחינו בני ישראל! הנה „ראשון לציון" ואלפי דונמיה כרמים משובחים, ומאות דונמיה שקדים, זתים, תותים ואילנות בתי השלחין, במקום „ים של חול" לפני עשרים שנה נכונים לפנינו יותר ממאה בנינים גדולים ויפים, ובמקום יללת שועלים בלילות חשך ואפלה הננו שומעים קול החלול של היקב הנדול והנהדר, קול ריחים של קיטור לאור מאורות האלקטרין, ובמקום חלול הרועים הערביים שנשמע לפעמים מרחוק הננו שומעים עתה מקרוב קול זמרה בזמני שמחת נישואין! הנה „פתח תקוה", שנוסדה עוד בשנת תרל"ח ונהפכה בשנה שלאחריה ל„עמק עכור" בעוב אותה בעליה מפני הקדחת הירוקה ובתיה החרבים עמדו כמצבות על הקברים, קברי המתישבים הראשונים, ועתה יש בה כמאתים בנינים חזקים, כרמיה, פרדסיה ושדותיה משתרעים על אלפי דונמים, יער קאליפטוס (בעל מאתים דולם) מקיף את המושב ומטהר ומבריא את האויר והקדחת הירוקה נורשה כלה. הנה „עקרון" בכרמיה זיתיה ושדותיה ואכריה החרוצים וב„פרדס" הנדול אשר בה. הנה „גדרה" ובתיה היפים, כרמיה הנהדרים ושדותיה הזרועים וקולוניסטיה המשכילים, אשר בהם נמצאים אלה החלוצים הראשונים, נבורי הרוח ובעלי ידים חרוצות המה בני „בילו". הנה „רחובות" בכרמיה המשתרעים על אלפי דונמים, בשקדיה וזיתיה הרבים ובבתיה הנדולים והיפים, היא „רחובות" שנוסדה ע"י „מנוחה ונחלה" בווארשא והיתה למופת לאחיותיה בשברה פועלים עברים לעבודותיה ובזה הקימה לנו מפלנה שלמה של פועלים חרוצים ומנוסים שיש בידם להחיות שממות ארצנו אם רק נתן להם ידים לעבוד אדמת קדש שעליה הקריבו ועתידים הם להקריב חלבם ודמם! הנה ואד־אל־חנין בכרמיה וכורותיה המוציאות „דבש פרחים". הנה „קסטינה" בשדות תבואותיה. „מוצא" בענביה. „ארטוף"[1] בחטיה ויהודיה הבולנרים. כל אלה ב„יהודה". ולרגלי כל אלה התקדמה גם האחוזה „מקוה ישראל" ומספר תלמידיה התרבה פי שבע ממה שהיה לפני עשרים שנה. ובין הבירות סביבות יפו, שבמעט בולן נמצאות ביד זרים, נמצאת כעת „בירת מעוריטש" לאחד מאחינו, המכנסת עד עשרת אלפים פראנק לשנה. וב„גליל" נפנוש את „חדרה" כרכבות דונמיה, כרמיה, שדותיה, אבטיחיה, בתיה היפים ויערותיה הנדולים. באחת מפנותיה נמצא „גן שמואל" באלפי אתרוניו ועציו עושי פרי, בבארו היפה וברכתו המהודרה, „זכרון יעקב" ובתיה היפים, יקבה הנדול החצוב בהר וטחנת הקיטור. „אם אל נ'מל" וכרמיה, „שוויה" ואוירה המבריא, „ראש פנה" וענביה המיוחדים, ענבי מלנא ובית חרשת למטוה משי אשר בה. „יסד המעלה" ושדות ה„פרחים" אשר סביבותיה ובית חרשת בשמים ותמרוקים אשר בה. „משמר הירדן", „מחנים", „מתולה" ומטע השבק אשר לה. „סעדיורה" והניכיה, „בני יהודה" ו„עין זיתום", ולבד כל אלה ישנה בידי יהודים ביהודה, גליל ועבר הירדן כמאתים אלף דונם אדמה פנויה להושיב בה לעת מצוא את

[1] היא המקום הנקרא „ארץ־צוף" (ש"א ט', ה') ויען כי צדי הערבית היא דומה במבטא לדלי"ת העברית ויש להערבים עוד צדי הדומה במבטא לטית העברית, על כן יביאו את שם ארץ־צוף: „אַרַד־טוף" ומזה נשתבש השם „ארטוף".

[2] היא „בעל חצור" (ש"ב י"ג כ"ג).

אחינו! במשך עשרים שנה רכשנו לנו בארץ אבותינו, ב.פלשתינא, בארץ שמדת שטחה כחמש מאות פרסאות מרובעות, כארבע מאות אלף דונם אדמה, בין חצי מיליון תושבים הממלאים את ארצנו, אשר בהם נחשבים כששים אלף יהודים, הקמנו בעשרים שנה כששת אלפים אכרים וכורמים. יש לנו כשלשים אלפים דונם כרמים, כאלפים ושש מאות דונם שקדים, כארבעת אלפים וחמש מאות דונם זיתים, כשלשת אלפים ושלש מאות דונם תותים, כאלפים ושלש מאות דונם בירות, כשבע מאות דונם גני ירקות, כשש מאות דונם שושנים, כמאה וארבעים אלף דונם שדי תבואה. ויש לנו עשרים ושלש מושבות ובהם יותר מאלף ומאתים בנינים וחצרותיהם כשלשת אלפים דונם. ולבד הרכוש החמרי הזה רכשנו לנו גם רכוש רוחני, בכל מושב ומושב נמצאים בתי ספר או בתי תלמוד תורה, שבהם מלמדים גם לבנים גם לבנות תורתנו, שפתנו ודברי ימינו, והכל בשפת עבר שהיא בפי הקטנים כשפה מדברת ושפת הארץ, בתי־עקר, חברות שונות ללמוד תנ"ך, משניות וש"ס, חברות צדקה שונות, והחיים שמה בכלל קרובים יותר אל רוח היהדות מחיינו פה בגולה. עוד לא שמענו ממושבותינו ע"ד נגבות ועברות שונות בין אדם לחברו שעשו האכרים והכורמים, לא שמענו ממלשינות ודלטוריות גם לא מהבאת משפטים שונים לערכאותיהם! והשפעת הישוב החדש נכרת הרבה גם על ערי ארצנו, בין בחמר בין ברוח, המושבות הביאו פרנסה ליושבי הערים ורבים מצעירי הערים מוצאים עבודה ומלאכה במושבות וקמים על רגליהם.

ביפו נוסדה עדה גדולה ובה בית חולים גדול, בית תלמוד תורה ובתי־ספר לנערים ונערות, בירושלים נבנה בית מיוחד ל.בית עקר ספרים לאומי וההשפעה נכרת בכל! אמנם קטן עוד הישוב הזה גם לעומת ארצנו הקטנה וקטן הוא עוד יותר לעומת עמנו הגדול לפי הערך; ונם הישוב הקטן הזה עוד לא התבצר כראוי, עוד תלוי הנהו בנדיבת נדיב אחד או בעבודת טובי האומה כלה. אבל עשרים שנה אינן יכולות לתקן מה שקלקלו אלפים שנה, עשרים מאות בשנים! באלפים שנות גלותנו לא עבדנו אדמה ושכחנו לאחוז באת ומחרשה, באלפים שנות גלותנו נשארה ארצנו שממה, אדמתה כמו חרולים ואבנים, מעינותיה נסתמו והיו לבצות ונשחתה אוירה, ובאלפים שנות גלותנו הלך הלכה חבתנו לציון בתמונה הישרה ונהלשה עד כי עוד מעט ואפסה כלה מלבנו, ובבוא החלוצים הראשונים בשנת תרמ"ב לארצנו לא ידעו כלל את טיב האדמה שהם באים לעבוד, אחדים החלו ללמוד משניות סדר זרעים לדעת על פיהן איך זורעים ומה זורעים ואחרים החלו ללמוד התורה הזאת מפי ספרים יותר חדשים. לא ידעו את האויר המקף אוונה, את העם היושב עליה ואת התנאים שהם נמצאים בהם, גם אמצעיהם החומריים קטנים היו ודלים ואין כל פלא אם כל נסיון ונסיון עלה במסירת נפש רבה ומהעם בגולה התעוררו רק מתי מספר לתמוך בידם! בשנה אחת, תרמ"ב, נוסדו המושבות "ראשון לציון", "זכרון יעקב", "ראש פנה", ונתישבה מחדש "פתח תקוה" וכלם עסקו בזריעת שדותיהם בלי דעת אם האדמה מסוגלת כלל לזריעה ובלי נסיון איך צריכים לחרוש ובאיזה כלי עבודה, לא היה להם כל מורה דרך מנוסה ומומחה, רק חקו את שכניהם הערביים, שמעשי אבותיהם הזקנים בידיהם. וכעבור שנתים והאדמה לא נתנה יבולה נשארו כלם בחסר כל. לא פה המקום לתאר את כל

הצרות הנוראות שבני המושבות, רבם ככולם, סבלו ועוד סובלים עד היום הזה. סבלו חרפת רעב וצמא. חלו מחלות שונות וביחוד מחלת הקדחת, נלחמו את שכניהם הערביים, קרבנות רבים העלו החלוצים הראשונים על מזבח אהבתם לארצם, נבורת הנפש של הבילויים ושל ה„חדריים", מסירת נפשם על חבת אחוזתם מרעשת את הלב. לולא החבה העזה של חלוצינו לארץ אבותיהם, לולא דעת נפשם כי לא עבודתם הפרטית הם עובדים, כי אם עבודה הכלל, כי באו לסול מסלה לעמם להראות לו את הדרך ילך בה למצוא מנוחה לגופו ונפשו, לא יכלו לעמוד במלחמה הכבדה שהיתה להם מכל הצדדים. רק הדעת הזאת נתנה להם אמץ ועוז לשאת ולסבול את כל הרפתקאות דעדו עליהם יום יום ולסבול גם את קרירות הרוח של אחיהם בגולה לכל מעשיהם בציון, של אחיהם אשר רק לטובתם ולתחיתם עזבו „פלטרין של חוץ לארץ ללון במדבריות של ארץ ישראל", ולהפוך המדבריות האלה לארץ נושבת ולבנות עליה פלטרין בעד כל בני עמנו. לולא הגבורים האידיאליים האלה לא היה לנו גם עתה בארץ ישראל מאומה, והיתה התנועה הציונית לפני עשרים שנה כאחיותיה לפנים: כמו בימי ר' צבי קאלישר. למשל, קול דברים, הרפסת ספרים אחדים, קנית איזה אמות אדמה ותם החזון! אך „חבת ציון" מצאה הפעם גבוריה, המה עזבו את ארץ מגורתם לא מרעה אשר נגד פני אומתם, המה נסעו לארצנו לא לבקש להם מפלט ומקלט בטוח, כי אם לעמם הנגש והנענה בחמר וברוח ולא עזבו את דגלם מידם ולא עזבו את המערכה למרות כל המבשולים והמעצורים מבית ומחוץ, והמה בודאי אינם אשמים מה שהישוב קטן כל כך וחלש כל כך, אדרבא רק הודות להם, לחבתם העצומה „ועבודתם החרוצה, יש לנו מה שיש; והמה בהראותם לנו בי ארצנו מסוגלת להוציא תבואתה ותנובתה ועמנו מסוגל לעבדה ולשמרה נותנים תקוה בלבנו לימים טובים מאלה. אבל מי ומי האשמים בדבר, כי מסירת נפשם של חלוצינו לא הביאה פרי שוה לה? מי אשם במצב הישוב הרופף ומי בעכב את הפרחתו והתרחבותו? אשמים הננו בלנו בזה! העם בלו ואתו גם היחידים שקראו לעצמם „חובבי ציון". העם במיללויו עמד מרחוק לנמרי, רבים לא ידעו כלל כי קומץ גבורי הרוח נעו לארץ אבותיהם להחיות נשמות ולבנות נהרסות, וקול הגבורים האמללים האלה שקראו ללחם, לחלקת אדמה, לבית ליגה, לכלי עבודה, להגן על נפשם לא הגיע גם לאזנם. ואלה שידעו מתנועה זו נדו בראשם בעל אמללים המאבדים עצמם לדעת וקול החלוצים שהגיע לאזנם לא חרד חדרי לבם ולא הגיעו אף אצבע קטנה לטובתם לרוחתם; ו„חובבי ציון", אלה שלבם היה כלבם של העולים, נשארו שבלים בודדות וגם בהתאגדם יחד היו אגדות קטנות וחלשות ולא יכלו למלאות את כל חסרונם של הקולוניסטים שהלכו ורבו שנה שנה. על הראשונות נוספו חדשות: „יסוד המעלה", „יהודיה" בשנת תרמ"ג, „גדרה" בשנת תרמ"ד, ו„חובבי ציון" לא הקדישו כחות רבים למשוך את העם אחריהם. המה שמו עיניהם רק בעשירינו, כי מהם תבנה ציון וזאת היא אשמתם! אז נמצא הנדיב הידוע, הברון עדמונד די ראטשולד, גואל להישוב. בתחלה תמך תמיכה קטנה את „ראשון לציון", אך לאט לאט פרש כנפי חסדו על מושב זה, על מספר משפחות ב„פתח תקוה", לקח תחת חסותו את „זכרון יעקב" ו„ראש פנה", יסד מושבה חדשה „עקרון", בשנת תרמ"ד. שנים אחדות אחר כן פרש כנפיו גם על „יסד המעלה", יסוד על יד „זכרון יעקב" את שתי בנותיה „שויה" ו„אם

אל נ׳מל׳, יסד „מתולה׳ ויבש הבצות ב„חדרה׳, וכל מה שעשה עשה ע״י פקידיו הקטנים והגדולים שהפקיד במושבותיו לעשרות. והפקידים דאלה רק מעט מן המעט עשו כרצון אדונם החובב ציון באמת ובתמים ותקלות רבות נעשו על ידם וכסף רב הורידו לטמיון. אך לבר המושבות האלה שעמדו תחת חסותו של הנדיב היתה השפעתו מרובה גם על שאר המושבות שלא עמדו ברשותו. בין המושבות שחסו בצל „חובבי ציון׳, שנתאשרו אחר כך מטעם ממשלתנו בשם „חברת תמיכת בני ישראל עובדי אדמה ובעלי מלאכה בסוריא ובאה״ק׳ עם ועד יושב באדעססא, כמו „נדרה׳, „ואד־על־חנין׳ ובין המושבות שעמדו ברשות עצמן כמו „רחבות׳ ו„חדרה׳ ועוד. כל מה שנעשו ונטעו במושבות הנדיב חזרו ונשנו במושבות החפשיות עד שסוף סוף תלויות גם הן ברצונו של הנדיב ובנדיבת לבו. מטעם הנדיב נהפכה ארצנו, שעליה נאמר „לא תחסר כל בה׳, ל„ארץ הגפן והתירוש׳ בלי ראות מראשית אחרית ובלי שים לב אל שוקי היינות. השניאה הראשונה של הקולוניסתים ה„ראשונים׳ לקנות להם אדמת חול נרה אחריה המון שניאות אחרות; המה הוכרחו לנטוע אדמתם ובחרו בנפנים וכל הקולוניסתים נששו בחשך ואיש הלך אחרי רעהו באילים לא מצאו מרעה וכל שניאה ושניאה נעשתה פעם אחת בכל המושבות וכל תקון ותקון עלה בעמל רב ובסכומי־כסף נדולים. ובהביטנו כעת על שלשת השניאות הנדולות והקטנות שנעשו במשך עשרים שנה ונתקנו ועל השניאות הנורשות עוד תקון אין אנו מתפלאים כלל על נדל ההוצאות שהוציאו על הישוב ועל התוצאות שאינן נדולות. בארץ שממה כזאת, תחת חסות מלכות כמלכות תורמה, בעם כעמנו שכבר שכח עבודת אדמה, באומה נולה ונודדת כאומתנו שכבר קהו רגשותיה הלאומיים, אם יכלנו להשיג מה שיש לנו הוא רק הודות לארצנו הקדושה, ארץ אבותינו שנפשנו קשורה בה באלפי נימין נראים ובלתי נראים, לארצנו הטובה, שכחותיה עוד אתה ורק נרדמו תחת מפלתה הנוראה. הודות להחלוצים הראשונים שנפשם דרכה עוז והתנברו על כל צרותיהם הנוראות מבית ומחוץ והודות להנדיב הנדול שהוויל זהב רב מכיסו וכונתו היתה בודאי רצויה, ואם עפ״י דברו היתה ארצנו ל„ארץ הגפן׳ ו„שאלת היין׳ נוזלת בעת מנוחת הכורמים גם מנוחת „חובבי ציון׳, דנה הוא עשה ועושה הרבה לתקן נם את הדבר הזה. וגם לא על פי דברו לבד היתה ארצנו עתה לארץ הנפן.

(שאר יבא).

יצחק ניסענבוים.

עבודת הציונים.

אל תדין את חברך עד שתגיע למקומו. [אבות פ"ב מ"ד].

דברי ראש נשיאי ישראל הנצבים בפתח דברנו, ראוים ונחוצים להיות נצבים תמיד לנגד עיני העובדים עבודת האומה בדורנו, שאלה מזה העומדים מרחוק מעבודה הזאת, מונים אותנו הציונים וטוענים עלינו: אלמלא היה ממש בעבודתכם הלא אז כבר היו עוסקים בזה אבותינו הקדושים נוחי עדן, ומדלא עסקו בזה הדורות שהם לפנינו שמע מנה שאין העבודה הזאת רצויה וחשובה לפני המקום ית' ויש בה משום דחיקת הקץ וכדומה מהטענות הנשמעות לפעמים קרובות מפיות המחזיקים בשיטת שב ואל תעשה, או גרוע מזה שאין מניחין גם לאחרים לעשות. ולהיפך הננו שומעים מפיות הנלהבים שבציונים תלונות על הדורות הקודמים שלא חששו לטובת האומה ולא עסקו מאומה בהטבת מצבה, וגם לעבודת הציונית לא הי' זכר בכל האומה, ואלו היו מתחילין להתעסק בעבודה הקדושה הזאת בדורות הקודמים, אזי היה יותר נקל לנו הדור הבא אחריהם להשיג את מטרתנו, אכן עתה עלינו להתחיל בעבודה הזאת מראשיתה ולכן גדלה ורבתה עלינו העבודה עד לבלי נשוא, כי עלינו לסלק הרבה מכשולים מנתיבות ציון כדרך בל דבר חדש, עד שמרוב שיחם ובעסם יצאו אחדים מהם להחליט — שלא בצדק — כי הדורות הקודמים לא שמו לבם לטובת הכלל, וסיפר אחד מפאלטאווא, מר צבי מירקין, יצא לחפא דברים אשר לא בן על הרבנים שהיו בדור החולף, בעת שיצא חוק הנחטפים בלא תעודה למסרם לעבודת הצבא (פוימאניקעם) ויספר בננותן של ראשונים שלא מיחו בראשי הקהל על עריצותם וזרון לבם.

ואבן אלה כמו אלה שכחו בחפזם את דברי הלל, לבל נדין את חברנו, ומכל שכן את רבותינו, עד שנגיע למקומם, ואלו היה זוכר ה' מירקין את דברי חכמנו אלה, לא היה דן ממקומו הוא—ממדינת רוסיא הקטנה (מאלא ראסיא)—מקום בזה שכבר ניטל אז כתר התורה ונזר הרבנות מהרבנים, עור בחמשים שנה לפנים, לפני צאת גזירת חוק הנחטפים הנ"ל, וכבר הורגלו הרבנים במדינה ההיא לעמוד עם האנשים הפשוטים באין שום חילוק כבוד לרב, ובעל הבסף הגם והתקיף במקומו רואה בשפלות הרב מעירו, לפני מי שהוא חושבו נדול לאין ערך מכל רב, ומבזהו ומבטלו בלבו, ובן נהנו הרבנים גם בעיניהם עצמם, לא רבנים במובן המלא של הראשית הזאת היו בעיניהם, רק מוצי"ם בעלמא שלא ניתנה להם הרשות, רק להורות ולדון בשתבא שאלה לפניהם, אבל לא ניתן להם שום רשות לחוות דעה בעניני העדה, ולכן אין שום פלא שלא מיחו בראשי הקהל על זדונם ורשעתם, כי כבר יש להם לראשי הקהל טענות הישנות מן המוכן, הטענה הידועה „מי שמך" למוכיח, הלא על

דברים כאלו בבר יש לנו, מוכיח גדול ורם ממך, ורק כאשר נבוא לשאל מפיך איזו שאלה בדת ודין אזי נשמע לך. הכי נוכל לכנות מצב כזה בשם רבנות? — אבל יואל נא הסופר הזה לשום פעמיו לגלילות ליטא וזמוט, מקום שכתר התורה ונזר הרבנות לא ניטל עוד אז בעת ההיא מעל ראש הרבנים, וישאל נא את פי הזקנים שחיו בעת שיצא החוק ההוא בגלילות ליטא וזמוט ובמהרה יוכח מפיהם, שרוב הרבנים שהיו בעת ההיא עמדו בפרץ בכל כח השפעתם ולא נתנו להפרנסים להסיק מחשבות אונם לפעולות, ואם נמצא איזה רב שלא מיחה הי' זה רק מאלה שחיו בעיירות הקטנות שהרב בעצמו היה .נעלם' ואם הי' עומד לנגד הפרנס וראש הקהל ברב אומץ היה עושה את הרב בעצמו לחטוף... ומה שמלבב ביותר, היא הראי' שהביא ה' מירקין חזוק לדבריו מזה שלא נמצא בספרי הרבנים של העת ההיא שום זכר על אודות המחאות של הרבנים בדבר הזה, וכן לא נמצאו שו"ת שישאו ויתנו בזה, חנה בדברים כאלו גילה ה' מירקין, שלא לבד שלא ידע מקומם של הנדונים על ידו, כי אף גם מקומו של עצמו שכח ולא ידע, בעת שיצא לידון ברבר הזה, כי הלא אף מי שיש לו מוח בקדקדו ישכיל ויבין, כי דברים כאלו המה מדברים ב.בעל פה' שלא היו רשאים לאומרם בכתב כאשר נקל לדעת ולהבין מהתשובה בענין זה שהובאה בתשובות רבינו בעל נודע ביהודה מאת בנו הגאון מהר"ש ז"ל, — שהיתה גם למראה עיני ה' מירקין, — שנבתבו שם השאלה והתשובה אך ברמז ובחדה כמו שמסיים שם הגאון מהר"ש הנ"ל בדבריו שאי אפשר לדבר בזה הרבה.

[בהשקפתינו האמתית המבוארה למעלה תתבטל נ"כ ההתאונגות על איזה מהציונים שהם מבטלים את הרבנים, ועלינו נ"כ להגיע רק עד מקומם של הציונים המבטלים, ואז נמצא כי רובם המה מהמקומות אשר שם נתבטל כבוד הרבנות זה זמן בביר מסיבה המבוארה למעלה. עדים המה כל באי האספות הגלילות של הציונים שהיו בווילנא בשנת תרנ"ט ותר"ם, כי הראשונה שהיתה רק מצירי ליטא וזמוט, לא נשמע אף קול אחד נגד הרבנים והרבנות, ובאספה השניה שנתוספו אז צירים גם מגלילות רוסיא נשמעו גם איזה קולות נגד דרישת הרבנים וביטול ראשותם, וכל באי האספה יודעים מי היו הקוראים כזאת, והם אלה אשר במקומותיהם חושבים כבר את הרבנות לבטלה בלי השפעה כל שהיא בעניני החיים, ובתמימות התפלאו על צירי ליטא וזמוט ששמים לבם ב"כ למשאלות הרבנים ומכבדים אותם, ואבותיהם של אלו המתפלאים שמהם ירשו בניהם את הביטול על הרבנים, באים עתה וצועקים על הציונים הצעירים שהם מבטלים את הרבנים, כאלו הציונית חדשה הלבה זו ושוכחים את דברי הנביא: אבות אכלו בסר ושני בנים תקהינה.]

ואם בשום לב נשים אל לבנו מצב הדורות הקודמים ולא נדון אותם עד שנגיע למקומם, לדעת את מעמדם והעתים שעברו עליהם, הנה אז תתבטלנה ממילא טענות שני הצדדין. אחרי שנראה בעין השבל שלא היתה שום אפשריות להדורות הקודמים לעסוק בגאולת הארץ ובישובה מפני הרבה מונעים ומפריעים, שאי אפשר היה בשום אופן להסירם מדרך העולה לציון, והם: א) הדרכים מעיר לעיר, וממדינה למדינה, לא היו מתוקנים אז, ובפרט הדרך לארץ אבותינו דרך היבשה ודרך הים, שלא היתה מתוקנת כי אם מסובנת, עד שרק ליחידי סגולה עלתה להם לדור בארץ ישראל אחרי פיזור הרבה כסף ומסירת נוף ונפש. ב) וגם אחרי בואם לארץ ישראל לא

היה אפשר להם בשום אופן לעסוק בעבודת האדמה, כי רק בהערים שיש להם חומה סביב יכלו לדור אז במעט בטחון, והאיש אשר העיז בנפשו לצאת בלא שיירא גדולה מקיר העיר וחוצה, היתה נפשו לשלל להבידואינים הנעים ונדים סביבות העיר. ג) ולבר זה, לפי מצב עבודת האדמה בעת ההיא, שלא היו עיד מכשירי עבודה מתוקנים, לא היה באפשרי לבני עמנו לעסוק בעבודה קשה כזאת. ד) הרעיון על דבר יסוד מקלט בטוח בארץ אבותנו לא היה יכול לעלות גם על לב בעת ההיא, שהממלכה התורקית היתה נוראה על כל סביבותיה, ומספר עבדיה עלה עד מאות מיליונים נפשות אדם, ואלו באו אז לפני הממשלה התורקית בהצעה בזאת שבאו עתה הציונים לפניה בלי ספק ששרפו אותם חיים, ובאופן היותר טוב שחקו על משבתיהם והושיבום בבית המשוגעים [כאשר כבר קרה בזאת לדוד הראובני ולר' שלמה מלכו אצל מלכי אירופא]. ה) המעמד הנורא של עמנו בארצות פזורנו שהיה מורה מאד, שהיו חייו תלואים לו מנגד, בהתחדש עליו בכל עת ובכל ארץ גזרות אכזריות ביסורי הגוף והנפש. מהמושלים ומהעם הפרוע, וכל עמל איש ישראל היה להשיג באיזה מקום חזקת ישוב על איזה זמן בפיזור כסף רב, ובמקום שנח במעט כמו בארצות המלאוים הי' עליו להוציא כסף רב על פדיון השבוים, שהיו מרובים בעת ההיא ונפלו למעמסה גדולה על כל הקהילות, ובמצב נורא ואיום בזה לא הי' שום מקום אף להעלות על הדעת איזו מחשבה ועצה למצוא מקום מקלט בטוח לנדחי ישראל, כי לא היה מקום בעולם בעת ההיא בטוח מגזרות קשות והתנפלות פתאום מאויבים אשר סביב שתו עליהם, — הלא לועגים לרש אנחנו אם נבוא לדון אותם עתה לומר עליהם שלא שמו לבם לטובת הכלל חלילה, ולא דאגו לדורות הבאים להמציא להם מקום בציון, ומה לנו להתאונן על רבנינו, כל אשר היה בידם לעשות עשו בבח ענקים, דַּיָּם החיים שנשארו לנו ואשר רק מידם הם לנו, דגל תורתנו הקדושה תורת חיים שנשאו אותה ביד רמה דרך מצוקי שאול וענויי שחת ותפתה, מידם הוא לנו, ואת חמדת עינם זאת לא נתנו לזרים, ומסרוה לנו, לבניהם אחריהם בשלימותה במסירתה מסיני, ואיך נהי' בפויי טובה לומר שלא דאגו בעד הדורות הבאים? וכן להיפך, אולת ורעות רוח היא מצדינו להביא ראי' מאבותינו במצב הנ"ל, שמפני שלא עסקו הם בעבודה הציונית אין לנו להתעסק בזה, כי רק עור שאין לו עינים לראות את חילוף המצב שהתחלף במשך הזמן, יובל להביע אולת בזאת, כי כל חמשת המניעות שמנינו למעלה נשתנו עתה לטובה מן הקצה: א) הדרכים מעיר לעיר ומדינה למדינה בים וביבשה נשתנו בדרך נפלאה לטובה ואין שום סכנה עתה בדרכים שנוסעים במסילות הברזל ובאניות הקטור, ונסיעה מסוכנת של שנה תמימה נוסעים כעת במסע של טיול ונחת במשך שבוע אחד. ב) בארץ ישראל עצמה יבולים לישב עתה בכפרים ובעיירות שאינן מוקפות חומה בלי שום מורא ופחד. ג) בעבודת האדמה ובמכשירי העבודה נעשו שנויים גדולים לטובה. ד) ארץ אבותינו נתונה עתה תחת יד מושל רב החסד, המפיק רצונו בכל עת לבני עמנו החוסים בצלו, וגם את מנהיג הציונים קבל המושל ברצון רב, וישמע את הצעתו בשום לב ויכבדהו מאד. ה) מצב בני עמינו בלאומים עתה לעומת מצבם בדורות הקודמים הוא כיתרון האור מן החושך, וברוב הארצות קמו בתוכנו חבמים נדולים אשר בל באי עולם נהנים מחכמתם, ועשירים מצויינים אשר צירי הממשלות הגדולות מקדימים לפתחם, וממשלת רוסיא האדירה יר"ה, אשר תחת כנפות חסדה יחסיון רוב

בני עמנו, תאיר פנים לעבודת הציונים ותתן רשיונה ליסד ועד בארעסמא לתמוך את הישוב בארץ ישראל וסוריא, ונם תתן רשיונות לאספות אספות גדולות לדון ולדרוש ע"ד העבודה למען ציון. הנה רואים אנחנו מכל זה עין בעין כי חסדי ד' גברו עלינו עתה בדור האחרון, ועתה רק עתה באה העת הזאת להנחה לבני עמינו לעשות למען ציון, אבל בדורות הקודמים לא היו יכולים לעשות מאומה בדבר הזה, ולכן לשוא יאמרו אלה החובקים ידיהם ומאריכים לשונם להסתייע מדהדורות הקודמים על אי־עבודתם למען ציון, וכן נם אלה מזה להנם יתלוננו על אבותינו נוחי עדן, על אי־עסקם בעבודת האומה למען ציון. אלה ואלה שכחו את הכלל הנדול שהורה לנו נשיאנו הנדול הלל הזקן: „אל הדין את חברך עד שתניע למקומו."

נחום במהרא זיל נרינהויז הופ"ק טראקי.
(שאר יבא).

הדור הבא.

מדוע נשתנה עלינו הזמן והמשמעת, ההדור ויראת הכבוד שהיו לנחלה לצעירי ישראל מדור דור הולכים ומתמעטים וכלים בתוכנו? מה הוא היתד שנוכל לתלות עליו את הסבות הראשיות שהסבו כבנין קיר הברזל בין האבות והבנים ההולך ונבנה לעינינו? באיזה דרך עבר הרוח המסכן את היהדות ונותן פתחון פה לשטן לקטרג על ישראל במחננו וישפּ שבי את רוכי צעירנו העוסקים בהשכלה, בחרשת המעשה ובאמנות? כה ישאלו רבים וכן שלמים אשר רתת ורטט יאחזם בראותם את תהפוכות הדור מול שנות דור אחד לפני תקופתנו, אשר אז בהימים הטובים היה האב זוכה לבנו בדעות, כמדות וכהנהנות, הוא היה נם האב נם הכהן המורה דעת, הוא היה החלוץ אשר עבר לפני יוצאי חלציו וסלל עבורם את הדרך ילכו בה בכל הלך נפשם וצדו הרוחני והמוסרי, אז היה „קלסתר פני יצחק דומה לקלסתר פני אברהם" ומקום לא היה להפחדים, השערוריות והעבים השחורים על שמי העתיד, אשר בנסת ישראל הדואנת על קיומה הרוחני והחמרי כורעת כעת ורובצת תחת משאם...

הרבה מאלה אשר שמו אל לבם את מראות הנגעים האלה שנראו בבית ישראל, באו לידי מסקנא כי רוח הבקרת הדתית שהחלה לנשב בתוכנו, הסינה נבול אשר נבלו ראשונים והחלישה את ה„אוטוריטט" של הזקנים שבדור, הרוח הזאת השפיעה על „המוחות הרותחים" של הצעירים ענאיזם רוחני אשר רב כחו להזיק מ„ענאיזם" המרי; לאמר: „אני" עולם מלא, האמת נתונה ב„מונופלין" אך לי ודברי מי שקדמוני הרי הם שיחה בטלה שאין כדאי להטפל כהם. ולכן נראה לפנינו עולם הפוך, והדבר שמתה לפנים חוט של חן נם בעיני הצעירים על כל דעה, מדה ומנהג; הוא הדר השיבה וכבוד ה„עתיקות". היה ביום הזה לכתם נאלה ולאות הקלון נם על הנהנה אשר בעקרה היא מושכת את הלב וקרני הוד מתפצלים ממנה נם להעין המבטח ברוח קנאה על כל מה שהוא „עתיק" ו„ישן"; ומפני העטרה הזאת בעצמה שמעשי האבות מתעטרים בה אין מום יותר נדול מזה בעיני הבנים.

המסקנא הזאת, אשר על עקרה יעידו כל אלה אשר תכנו את רוח הדור כי הרבה נצוצות של אמת כלולים בה, עוד איננה הלכה חתוכה. עוד עיקר אחד חסר מן הספר. אמנם כן, הענאיזמוס הרוחני או הנאוה הילדותית בת ההדיוטית באה לידי מדות כאלו שאינן יכולות להשלים גם עם מרת הסבלנות והתרנות היותר נדולה שבעולם, אבל ההשכלה והבקרת אינן יכולות להחשב להסבה הראשית אשר חוללה והסבה את המצב לא־נעים שהיהדות נתונה בתוכו. כי יש עוד סבה קודמת לה, מכונה ראשית הנדחפת בכח קטורה אל כל אשר יהיה הרוח ללכת, ועלינו החובה לדעת אותה ואת טבעה ותכונתה. אולי נוכל לשום מתג ורסן על פיה ולהשתמש בכחה לטוב להאומה ולהיהדות. אולי נוכל לפלש לה הדרך ולהטותה לכל אשר נחפיץ אנחנו.

לפנים בישראל איש כי הוליד בנים ובנות והיה כאשר נדלו ומצב חסכון הבית דרש אשר גם הבנים יקחו חלק בעמל הבית, היו כל בני הבית שותפים בקופת הכלכלה הכוללת, או היה אבי הבית האחראי האחד, הדואג הראשי וצנור ההשפעה המיוחד בכל הבית. וכל כמה שהצעיר היה בנפו היו כנפיו עוד קשורים בעכותות הממשלה הביתית ולא היה יכול להמריא לכל אשר הרוח נשאו. הצעיר אם גם לקח חלק בעמל ביתא, לא כונן לו בזה עמידה עצמית ומצב בלתי תלוי בדעת האב, זכות כזאת לא הכיר לעצמו על פי ההרגל שנהג אז „להיות כל איש שורר בביתו". אך אחרי שהכנים את עצמו בעול החיים נשא אשה ובנה לו בית, אשר מצב כזה, בטבעו, קוצץ את נפי השאיפה של הצעיר החפשי, או בהחלו להיות משפיע חדל מהיות מושפע, כאשר הכנים את אחרים לרשותו יצא מרשות אחרים.

אבל חביעות החיים הבלכליים עשו את שלהן ובתקופה קצרה מאד נשתנה המצב הזה תכלית שנוי. הצעיר בן חמש עשרה שנה אומר כבר לאביו: „מי שנותן את המאה יש לו הדעה". מרגיש בנפשו עמידה עצמית מבוססה ורוח של צפור דרור שאינה מקבלת מרות. הצעיר בימינו כשעודנו עומד על סף שנות החנוך כבר הוא משתמש בתנא של אמן פרנוג ומחנך את עצמו ומשה את דרכיו לכל אשר יהיה ריחו ללכת. והוא חושב בנפשו כי כשם שהגיע לעמידה־עצמית חמרית כן כבר הגיע לעמידה־עצמית רוחנית.

ישנם חכמים רבים המחליטים: כי העמילן בכל ממלכת הרוח והמחשבה, השאור שבעיסתן והכח הדוחף הפנימי אשר במהלכן המה אך „הפרוסה והקבה". בתעופת־עין הראשונה שורטת ההשקפה הזאת שריטה חדה בנפשנו המרחקת את הרוח מההמר כנבוה השמים מעל הארץ, והננו מרגישים את עצמנו לנעלבים יותר מדי מהאמת המרה הזאת. אבל הן לא נוכל להתכחש לה והננו מוכרחים להודות, אם גם שלא לרצוננו, כי אמת היא וכי ה„פרוסה" היא מניע ראשי מלבד בה. „קולטורא" במובנה הפשוט בהתפתחות ישובו של עולם. גם במובנה הנעלה בהלך הרוח וטביעת הצורות המחשביות בלב בני האדם. וגם בהענין שהננו דנים עליו בזה נמצא הרבה מאד את עקבות ה„פרוסה" המתראה לנו בפעם הזאת בדמות קלקלה נדולה ו„ראקציון" עצומה בהתרבות המברקת של עמנו. אבל לא אבדה עוד תקותנו ולא בטל עוד סכוינו. אם אך נדע ונכין את תנאי המצב, לעשות מה„פרוסה" הזאת מכונה רבת הכח אשר תמטיר על רבבות צעירי ישראל דגן שמים, ואשר תעשיר את מזויה של בנסת

ישראל מזן אל זן באצילות ורוממות, בשאיפות נאדרות, בגבורת הרוח ואמץ הלב אשר פעלן והדרן יראו על אדמת ישראל.

הבה ונברר נא את דבריו.

„בשאדם נער אומר דברי זמר", בעת אשר האדם בגן רטוב מטל הילדות הרי הוא אז בתקופת הצמיחה והשאיפה. איננו עומד אף רגע על עמדו, רק הולך ושואף שואף ועולה. הצעיר הוא בונה עולמות, מנענע להדשות, הולך שבי אחרי פעולות המבטיחות עתיד מלא ברוח גבורה ועז. תקופת הבחרות בחיי איש ואיש היא טבועה בחותם אחד אשר הצורה הנברת ובולטת עליה היא אי־הסתפקות בהווה וערינת־נפש להעתיד, הרגשת שעמום מפעולות נמדיות וסערת שמחה ואנערניא כבירה מפעולות ענקיות ומשאיפות לגדולות. „דברי זמר" רוח שירה מלא בעוז וגבורה ודחיפות פנימיות הקוראות: עלה! זהו הקו המצין את תכונת הצעיר והלך נפשו, ואם חפוץ נחפוץ למשוך אותו ולקסום את לבבו, אז עלינו להשתמש בחמר המביל בקרבו את ה„עמילן" הזה, בלשד ולחלוחית של פעולות המתאימות לרוחו, אשר יעוררו את נימי לבבו המחפש כר נרחב להתפרץ ברעש ומופה.

כמו שאמרנו, אין הדברים הללו אמורים, אלא בהצעיר בן דורנו העומד ברשות עצמו, ברגשותיו הצעיריות אין תערובות של זקנה ואשר אין עליהם מתג ורסן של אנשים שונים בטבעם מהם, אשר יעצרם בדרכם ויקהו את רגשותיהם, אבל לא כן היה הדבר בימי דור אחד לפנינו. אשר אז היו ערובי תחומים בין הצעירות והזקנה, הלב הצעיר השמיע אך את הד קול של חפץ ומעלות הלב שבבר בא לתקופת העמידה והזקנה, אז היה גדול כחה של „ההשתעבדות הביתית" לאשור את פי ההרגשות הטבעיות של ה„צעירות" וקולה לא היה נשמע בין החיים. בהימים האלה לא היה לנו לקבוע עבור הצעירים מדרש בפני עצמו, באשר כי „הזקנים־הצעירים" האלה מצאו קורת רוח ולא דרשו יותר מאשר דרשו אבותיהם ומשפיעיהם.

חיי הצבור הם מאז ומעולם נשמת אמותינו, הרגש הזה הוא אמנם נותן נשמה לכל עם ועם, האדם המדיני בטבעו נבול יבול אם פעולותיו מצומצמות אך בעולמו הפרטי ולא יוכל להחלץ משעמום ושממון אם לא ישתתף בעבודת הצבור ואם לא ידע בנפשו כי עובד הוא מלבד בעד חייו בעצמו גם בעד החיים בכלל. אבן בנחלת האנושיות הזאת לישראל משפט הבכורה, ואין בתבל נוי אוהב צדקות כעם ישראל, נוי מלא „חברות" ברמון כעמנו המלא אגודות אגודות המתבוננות לעבודות צבוריות בכל התמונות והנונים השונים. אבל זאת עלינו לדעת, כי כל מוסדות הצדקה השונים האלה ביחוסם לכלליות האומה היו מפולשים לדרך אחת, להחזיק מעמד להאומה בעתותי המצוקה לבל ישטפוה ההרפתקאות והשעות הרעות, לשמור את עמנו לבל ירד משה משה ולבל יבוא חיז לידי כליון חמרי ולנדור נדר בעד אומתנו לבל תניע קרוב יותר מדי „להפסד", אבל לא נשאו עליהם תבונה לקרב את הספינה המטורפת אל חוף בטוח. להשתדל בי העם יעלה מעלה מעלה בחפוש עצות מרחוק שתניעינה אותו לידי מצב מבריק ולמשוך את האומה בעבותות עבודת הצבור למקום שיהיה בבר קרוב לשבר. במלה אחת: עסקנו הרבה מאד בעבודות של צבור לבל נבוא לידי הפסד אבל לא עלה על לבבנו בלל לחשוב אדות „ריוח" לאומתנו הדלה.

והמקום הזה שאנו עומדים עליו הוא קצה הגבול המבדיל בין רוח הזקנים והצעירים, שאלו נא להאנשים העוסקים בענפי המסחר השונים ויאמרו לכם, כי כאשר

זדונו לפעמים בעבודה משותפת אנשים מהעומדים בתקופת הבחרות והעומדים בתקופת העמידה, יביעו תמיד הצעירים את הפצם לחדש, לבנות בנינים ולהגדיל ולהאדיר את העבודה שתהיה ענקית ורבת השאון, וכנגדם עומדים תמיד ה„עומדים“ ואומרים: אל לנו לזוז מן מקומנו, את מחשבותינו עלינו להפנות אך לבסס את מעמדנו לבל נסוג לאחור, די לנו במה שיש בידינו אם אך נתפוס אותו בחזקה, הצעיר בכל פנות שהוא פונה הוא הפץ לעלות והזקן משתדל לבלי לרדת, הצעיר סולל את דרכו להתקרב לריוח והזקן חג הונו בתנאים שיהיו רחוקים מהפסד.

ילד יולד לנו בתקופתנו האחרונה, תנועת־עם בשם „ציוניות“. הרבה, הרבה ישבה אומתנו על המשבר בטרם המליטה את התנועה המלאה ברוח חיים הזאת, אבל כל זה שוה לה ובדאי הוא לה אם תמורת חבלי הלדה האנושים זבתה לולד מזרז ומלובן בזה. התנועה הזאת נלתה חדוש בבית־מדרשם של מוסדות הצדקה בעמנו, בי אל להאומה לחבוש לה שבר יד ושבר רגל, לרפא את הפצעים העולים ומבצצים מפני קלקלות יסודיות בזרם החיים פנימה, האומה צריכה לשאוף להשיג „מקלט בטוח“ שתסתדר שם כפי חוקי ה„אקונומיא“ בערך נבון על ענפי החיים הראשיים, עבודת האדמה, חרשת המעשה והמסחור בהמדה הדרושה, ולהפיח את התרבות העברית הטהורה מכלאים של תרביות זרות ורוח אבות שם בארץ אבות, למען ירפאו חלק נדול מישראל מהסתירות והנגודים הרוחניים המביאים אותם עד דבדוכה של הנפש הישראלית אשר בקרבם.

הנה כי בן, החדוש הזה אשר בבית מדרשנו בא ללמד אותנו, כי הגנו צריכים לשאוף לשנוי־המצב עקרי, עלינו לזוז ממקומנו וללכת הלאה, הלאה! הקריאה המצלצלת: „הלאה!“, השאיפה לפעולה ענקית אשר הוד לה וגבה לה, יכולות למשוך בחבלי קסם את צעירינו שאין דעתם מתקררת כלל מהפעולות הצבוריות של אבותיהם אשר הן כחנבים בעיניהם, כצעד נמדי וכעפקים נדולים הנבנסים בקופא דמחטא. כמו שאמרנו, טבע „הצעירות“ בא בבר לידי מצב איתן, קשה הוא כארז ועומד הוא על דעתו עד המדה היותר קצונה ועלינו לרדת לסוף דעתו ולהלעיטו במזונות רוחניים אשר ינעמו לחבו.

הדברים האלה מבוססים בבר על יסוד נסיוני, נצא בכל ערי השדה, נלינה ברוב הכרכים וראיתם כי מי המה הצעירים אשר עם שונים לא יתערבו? אלה הנושאים ברמה את דנל ציון בידיהם! מי המה הצעירים והאברכים אשר נפשם נחלים תלהט והמלאים בהתעוררות פנימית, בהרגשת הלב וסערת הרוח בעסקם לטובת האומה והארץ? אלה המה האנשים אשר הרתיהו את לבבם מהשאיפה לשנוי־המצב ולהפעולה הענקית! ה„ציוניות“ בטבעה למשוך אליה אה לבב הצעיר, ובאופן כזה, תוכל נם כן להיות למוסרה טובה המאנדת את הלבבות הצעירים למורשת אבות. ובמצאם מרעה רוחני טוב על שדות נחלתם לא ילכו לרעות בשדה אחר, אשר שם אוכלים אפרוחא מסובנת של כפירה וחוצפא כדי להשביע את נפש „צעירותם“ הרעבה.

ובשביל זה, החובה עלינו, בתור רבנים ושומרי משמרת הדת, אשר המכשלה הזאת תחת ידינו לעשות את ההתעוררות הציונית לכלי־תשמישנו, לקרב את לבן של ישראל לאביהם שבשמים ולדבר הזה יש לנו כבר תכנית קבועה ועומדת לפנינו. הנה כהערים הנדולות בבר קנו זכות אזרח אספות האנודות הבאות לשם דרשה ונאומים, כפי שהגנו יודעים סובלות כל האספות האלו מחסרון המר לדרשה. הנני חושב כי

לדבר הזה צריך לדאוג מרכז האגודות הציוניות ה„מזרחי“ וכל רב וחרד בישראל אשר כחו לבאר בשום שכל ובסגנון מתקבל איזה פרק מהמאור שבתורתנו ובדברי ימי עמנו, גדולנו וקדושינו, צריך להעשיר את „מרכז הנאומים“ בזאת, למען ישאבו בשמחה כל האספות הציוניות מהמעין המתגבר הזה. כמובן, צריכים פרקים באלה להכתב בסגנון כזה שטוב לאומרו לפני הקהל מלה במלה, כדי שלא להעמים על הנואמים עבודה כבדה יותר מדי.

על ידי השופרות והחצוצרות של האספות הציוניות יבלים מגני התורה והדת ואוהבי התרבות העברית להשמיע את הוד קולם מסוף העולם ועד סופו. גם לפנים היו ראשי כלה, מרנן ורבנן ראשי מתיבתא, מעמידים מתורגמנים להשמיע את רוב תורתם בקהל, ואם זכינו כעת לאלפי „מתורגמנים מתנדבים“ אשר ברצון נפשם הם חפצים להשמיע ברמה דברים אשר כבוד התורה, האומה והארץ יגדל מהם, אם זכינו לרבבות שומעים אשר הכח הנאדרי בקדש של ה„ציונות“ קבצם תחת דגלה, ובענג־נפש וקורת־רוח יתקבצו לדבר על התקוה הגדולה ובאותה שעה יחפצו גם כן לשמוע איזו מלה היה, איזה דבר יוצא מן הלב—היתכן הדבר אשר בהמרגליות הטובות האלו לא נדע להשתמש בהן? היתכן?

בשעת המכנסים פזר!

אז בהימים המאושרים אשר מציון יצאה תורה, העם היושב בארצו היה שלם בנופו וכאשר בא לירושלים היה שלם ברוחו, הכהונה יחד עם לשכת הגזית היו המרכז המאחד את לבותיהם של ישראל בתורה ודת ועל פיו חנו ועל פיו נסעו. עברו הימים האלה והמרכז נלה עשר גליות, אבל על עמדו עמד, ואת משלחתו מלאו; אבל אחר כך כאשר החלה תקופת הפור בבל אפסי ארץ אבד ישראל את שארית מחמדיו מימי קדם, ואם אמנם נתמעטו הלבבות ויחסרו להם כח איתן בתורה, לבות הראשונים הרחבות כפתחו של אולם, אכל בעת שהחשך יכסה ארץ הלא גדול הערך של הנר הכהה כהמנורה הגדולה בתקופת האורה, המרכז הדתי, מעין ראשי אשר כל הנהלים הרוחניים שהשקו את צאן ישראל בכל ארצות פזוריהם יתפרדו ויתפלגו ממנו, היה יכול לתת נשמה לעמנו, ובכל ימי גלותנו, מפני נדל הפזור וסכנות הדרכים, חסרנוהו.

את הנר הכהה אשר לא כבה עוד כליל בבתי מדרשנו עלינו להעלות ולהיטיב אורו, למען אשר קרנים מידו יהי להאיר את האפלה השוכנת בבתי נפש רבבות ואלפי ישראל הנבוכים ברעות, במדות, בהשקפות על המוסרי העברי ובהנהגות, את הלב היהודי החולה עלינו לרפא, ואמצעים רבים עומדים לנו לשרתנו, תודות להציוניות שהשרתה את רוח־אבות בתוכנו. הרי שולחן והרי בשר והרי סכין וכלום חסר לנו? אך פה לדבר!

אחד מרבני ישראל.

מכתבי אבן זר *).

מכתב ראשון.

על דבר התחיה הדתית בישראל, ויחוסה אל התנועה הלאומית.

השם תחיה נהיה לפתגם שגור בפיות כל האנשים שיש להם נגיעה גדולה או קטנה אל התנועה הלאומית החדשה. מעברים שונים נשמעים קולות ערבים קוראים בכח: תחיה לאומית, תחיה מדינית, תחיה תרבותית, תחיה כלכלית: אבל עוד לא נשמע קול קורא: תחיה דתית. במצב כזה מתעוררת מאליה השאלה: אם השמטת התחיה הדתית ממערכת התחיות מתאמת אל השלמות הלאומית, אשר אליה תשאף התנועה החדשה?

ההוכחות המוצעות בזה מראות בעליל, כי השמטה כזאת איננה מתאמת אל השלמות הלאומית, לכן היא חסרון שצריך להמנות.

נחיצת תחיה דתית כעת לתכלית שמירת שווי הערך ברוח עם ישראל.

כל חומר המורכב מאברים ויסודות שונים (ארגאניזמוס), יסוד קיומו הוא הערך אשר בין אבריו ויסודותיו, ואם יהרס הערך ביניהם, אז יתום לנמרי כח החי וימות או יומך ויחלש. לדוגמא, האדם הוא מורכב מיסודות שונים: הדם, השומן, הבשר, העצמות ועוד; כמות החלקים האלו היא בשיעור וערך ידוע, ואם תתרבה כמות אחד החלקים והאחרים ישארו בשעורם הראשון, רבוי כזה לא לבד כי איננו משביח כי אם עוד יסכן את האדם ועכ"פ יחלישהו. רק אם כל חלקי החי יעדיפו כאחד: לפי ערך העדפת הדם יעדיפו גם השומן, הבשר ומוח העצמות ועוד, רק אז ישביח החי ויחליף כח לא בהעדפת אחד או אחדים מחלקיו, כן האדם מורכב הוא מאברים שונים: הראש, הנוף, הידים, הרגלים ועוד, האברים כשהם בערך שוה זה לזה אז האדם הוא איש תמים, ואם לאו הוא בעל מום. אם רגל אחת עודפת על חברתה, עודף כזה מום הוא לא ירצה. אם גודל הראש עודף על השיעור לפי מדת הנוף, אף כי גודל כזה הוא נאה לאיש גבה הקומה, באיש שפל הקומה גודל הראש יהרום את ערך השווי בין אבריו ויאביד חן תארו. כללו של דבר: הרבוי והעודף אשר כשהם לעצמם למעלה יחשבו, נהפכים לחסרון גדול ולפעמים גם למזיקים ומחריבים כשהם חלים בקצת אברי החי ויסודותיו, לא בכולם בשיעור וערך השוה.

---

*) המאמר היקר הזה נשלח לנו מתורגם משפת רוסיא. והמחבר והמתרגם רוצים להעלים את שמם.

כמו שהדבר נוהג בחי פרטי חמרי כן הוא גם בחי המקובץ הרוחני; כי החוק השולט בנמצאים, אחד הוא בחומר ורוח. העם הוא חי מקובץ רוחני. יסודותיו המה: הדת, הלאומיות, המדיניות ועוד. אבריו המה מפלגות האנשים אשר התגשמו בהם היסודות האלו. שווי ערך בין יסודות העם השונים הוא מוכרח לקיום העם ואשרו, כמו שהערך השוה בין יסודות החי הפרטי השונים מוכרח לקיום החי ואשרו. התולדה המחויבת מזה הוא, כי בהתעורר העם לתחיה תחיתו צריכה להיות מקפת את כל יסודותיו העצמיים, בלי יוצא מן הכלל, כי אם יסוד אחד עצמי יוצא מכלל התחיה, הרי הוא כתגבורת הדם, רבוי השומן, או אורך רגל אחת על חברתה, אשר לא לבד כי לא יועילו, עיד יסכנו את החי, או יעשוהו בעל מום. הדת היא יסוד עצמי בהעממות הישראלית ולאומיותו, תחית הלאום מחַיבת לפי זה גם תחית הדת.

נחיצת תחיה דתית כעת לצורך התעודדות התחיה בכלל.

התחיה הדתית בישראל, מלבד היותה נחוצה כעת לצורך שמירת ההרמוניא המוכרחת בין הכחות הרוחניים של העם, עוד לה ערך נכבד כמניע ראשי בהתפתחות היהדות, ולפי זה היא נחוצה מאוד לתכלית התעודדות התחיה בכלל. מבלי לגעת בהשאלה הסאציולאנית הידועה: מה הוא המניע הראשי בהתפתחות האנושית, הדת או השכל? נקל להחליט על יסוד חזיונות מפורסמים, בקורות עם העברים, כי הדת לקחה תמיד חלק בראש בהתפתחותו הצבורית והמדינית. התעוררות שכל העם לעבודה וחיים חדשים באה תמיד בכח התעוררות דתית שקדמה לה: לכבוש ארץ כנען בפעם הראשונה בידי העברים, קדמו הקמת המשכן לעבודה אלקית ע"י משה עבד ד' והתעוררות משפט אזרח בעם על ידו בכח הדת. לתחיית עם העברים בפעם השניה בימי המלכים דוד ושלמה קדמה פעולת שמואל הרואה בתחיה דתית רוחנית. התעוררות העם לחיים חדשים בימי הבית השני נפתחה לראשונה בתחיה הדתית של עזרא הסופר. מן החזיונות האלו יוצא למוד ברור אל התנועה הלאומית החדשה. אם חפצה הוא לחדור לעומק נפש העם ולעשות פרי תבואה לאורך ימים, עליה להתעסק בתחיה דתית כראש לפעולותיה. לתוצאות שטחיות עוברות תוכל, אמנם, התנועה הלאומית להניע גם מבלעדי תחיה דתית, אבל תוצאות קימות לאורך ימים: לחדור לעומק נפש העם, לעודד את רוחו ולהקימהו עַל משפלותו—לא תִתָכנה בלתה; כן תלמדנה אותנו קורות העבר של עם ישראל, באחה, לכל מיני התחיות, אם לאומית או תרבותית מדינית או כלכלית, תחיה דתית היא יותר ממועלת, היא הכרחית.

בטול טענה שיש לטעון בסתירת ההוכחה הראשונה.

יש לטעון לטעון, כי השמטת התחיה הדתית, לא לבד שלא תפריע את הערך הראוי בין הכחות השונים בנשמת העם, כי אם עוד תרפא את ההרום משכבר הימים. הדת, כן נוסח הטענה, כבשה תחתיה את כל חיי העם וַתְיַשֵן את החיים על בריה. מנמת התחיה היא, לדבריהם, לעורר את החיים הנרדמים בחֵק הדת. אמנם, כי היקיצה תבריח מעפעפי החיים את השנה אשר הפילה עליהם הדת, אבל לא תנע לרעה, חלילה, בדת עצמה, כי איככה תוכל להולד הריסת ההרמוניא ברוח העם ע"י יקיצת החיים הנרדמים בחיק הדת? — הטענה הזאת תוסר על נקלה, אם רק נזכיר את התכונה העצמית של דת נגלית תמיד ברגע צאתה לאור עולם. הדת עפ"י תכונתה הפנימית, אשר היא עצמותה, אי אפשר לה לישן את החיים. אדרבה הדת היא האימפולס של החיים, והאֶנרגיה שלהם, ואם אנו רואים כי הדת מפלת תנומה על

החיים אות הוא בי הדת עצמה נרדמה בחק הזמן וממתנת ליקיצתה לתחיה. תנומת הדת עם תנומת החיים. הם אמנם משפילים את העם ומורידים אותו לדיוטא תחתונה. אבל מחזיקים הם ערך שוה בנשמת העם המובדח לקיומו; והריסת הערך הזה ע"י יקיצת החיים, ועזיבת הדת במצב התנומה, תגע לרעה גם בדת עצמה גם בבל החיים. לבן בעת התעוררות החיים לתחיה ההכרח להתעסק גם בתחית הדת.

בטול טענה שיש לטעון בסתירת ההוכחה השניה.

נסיון העבר המראה לדעת, כי תחית עם ישראל יצאה תמיד לפעולות בכח תחיה דתית, איננו מבריח אי־אפשרות צאתה לפעולה בכח עצמה, בלי עזרת תחיה דתית; בזמן ההוֶה המדע הסאציאלי מלמד אותנו, בי התפתחות האנושית משחררת את הבחות הצבוריים השונים מתחת אפטרופסות הכח הצבורי המרכזי. אמנם כי בזמן הקדום היו היסודות: הלאומי, המדיני, התרבותי, הכלכלי ועוד תלוים ועומדים ביסוד הדתי־המרכזי. אבל במצב ההתפתחות שהאנושית עומדת עליו בעת הזאת, היסודות האלו עומדים כמעט בפני עצמם; לכן בבחם לחדור פנימה בקרב העם ולתת תוצאות טובות לאורך ימים, גם בלי עזר היסוד המרכזי. כן יש לטעון. אבל תשובת הטענה הזאת היא פשוטה מאד, לו יהי כי ההתפתחות הזמנית נותנת כח לצדדי החיים השונים להשתלם בעת אשר צד־החיים המרכזי על עמדו יעמור, מבלי התנועע לפנים. אבל אין כל ספק כי בהשתלם לעומתם גם היסוד אשר הוא מרכז החיים בקורות העם, תצא ההשתלמות הכללית משוכללת הרבה יותר בעומק ואומץ.

מהות התחיה הדתית בישראל בכלל.

המושג—תחיה דתית הוא מושג מפשט ורחב; לכן לבלי תת מקום לטעות נחוץ להגדיר המושג הזה ולציין מהותו לכל הפחות בכלל, בי בפרט מושגים כאלו מתבארים ומתבררים רק בפלסן להם נתיב בחיים, לא באומר ודברים. תחיה דתית בישראל היא השבת הדת אל מקור הלאומיות והלאומיות אל מקור הדת. הדת והלאומיות מתלכדות כאחד ברוח ישראל. תוכן דתי מתגלם בצורה לאומית, ותכן לאומי מתגלם בתמונה דתית. ההתלכדות הזאת היא תוצאה מהתאחדות פנימית במחשבה חיה, אולם ברבות עתים וימים, המחשבה החיה המאחדת את שני היסודות לאחד מסתתרת בעמק תהום הרגש והמחשבה, ומסתלקת, ואז ההתלכדות החצונה בהוָתרה לבדה מכבדת על הרוח בשומה כבלים על הרוח הלאומי בכח הדת ועל הרוח הדתי בכח הלאומיות. השבת הדת אל מקור הלאומיות — והלאומיות אל מקור הדת היא גלוי חדש של המחשבה החיה המאחדת הזאת והעלָאתה מעומק תהום מסתרה והראותה החוצה. המלאכה הזאת אפשר להעשות רק באמצעות הרמת חיי העם. כי האידעאלים העממים העוצרים בקרבם את המחשכה העממית החיה, הם מתגלמים בחיי העם האישיים, הכיתיים והצבוריים. האידעאלים העממים, אמנם, טמונים הם גם בספרים הקדושים לעם, אבל מקור חיותם הם החיים המתפתחים מדור דור; לכן בקפאון החיים וירידתם, גם האידעאלים הרשומים בספרים הקדושים יצללו כעופרת בתהום הנשיה ויעלמו מעיני הרואים והקוראים בם. לכן הרמת חיי העם היא רק היא הדרך הישרה המובילה לתחיית האידעאלים השקועים במו והטמונים בספרי הקודש, ומהרמה כזאת לתחיה דתית תוצאות.

בתחיה דתית כזאת התעסקה זה כמאה וחמשים שנה שטת החסידות, אשר עשתה והצליחה מצד אחד, אולם מקום וזמן פעולתה נתנו לתחיה הדתית שלה, מראה מיוחד, שאיננו מתאים לרוחות המנשבות בזמננו. אבל רק המראה החצון אבד טעמו וריחו נמר; לא כן היסוד הפנימי; הוא יצלח לאכן פנה ואבן למוסדות לתחיה דתית הנחוצה כעת. היסוד אשר לקחה היא לתחיה הדתית הוא רוח העם הנצחי שהתגלם בחייו, וחוא מקור תחייתו תמיד; המראה המיוחד, אשר היסוד הזה מתגלם בו כיום, הוא תוצאות הריסת ההרמוניא ברוח העם שנגלתה בהכרח לפי תנאי המקום והזמן, תחיה תרבותית מקפת כל צדדי החיים היתה אי־אפשרית בזמן ההוא ובמקום ההוא. ומן התחיה ההיא לבדה מבלי החיות שאר צדדי החיים נהרס בהכרח הערך השוה בין הכחות השונים שבנשמת האדם, וגם החזיון ההסתורי הזה, מוכיח למדי, הנחיצה להתעסק כעת בתחיה דתית לבל תהרם ההרמוניא מצד א ח ר.

הַחֻטָּה.

(כתובות קי״א: כוזרי ד, כ״ג).

עֲרוּמָה נַלְמוּדָה שְׁאוּלָה יַרְדָּתְ,
שָׁם רַקְבָּתְ, בְּלִית וּלְעָפָר הָיִית,
וּבְמִשְׁבְּצוֹת זָהָב הֵן קָמְתְ עֲמֻדָתְ
וּכְאֵם רַעֲנָנָה הֲקִיצוֹת חָיִית.

לְחֻטָּה נִמְשַׁלְתְּ, בַּת עַמִּי אַף אַתְּ,
כִּי בְיַד צָר קְבֻרְתְּ, עֲרֵיָה קְבֻרָתְ,
חֲרַבְתְּ, גְּלִית, חֲלִית, אַךְ לֹא מַתְּ, —
חַכִּי, עוֹד תַּעֲלִי, תִּגְדְּלִי וְנָחַרְתְּ.

זאב יעב״ץ.

שפת ציון.

אבות הזמנים ותולדותיהם.

הלשונות הגרמניות והרומניות מתהללות מאוד בדעתן החריפה והנקיה, שבה הן מבחינות כמה דקדוקים חדים בתשמיש כל זמן ושעל פיה הסתעף להן עקר כל זמן לבמה סעיפים. וזהו כבודו של בעל סגנון בלשונות ההן, לדעת לשמש בם גם לעצמם גם בצירופיהם כראוי להם.

הלשון הרומית, שפת המופת לכל לשונות אירופה, מונה בינוני אחד, שלשה מיני עבר ושני מיני עתיד. כנגד ששת הטפוסים הקבועים שקבעה לשון זו לעקרי זמניה ולסעיפיהם אנו אין לנו באמת, כי אם שתי תבניות, הלא הן תבנית העבר ותבנית העתיד — כי על אדות הבינוני כבר בארנו במאמרנו שפ״צ שהוא איננו זמן, כי אם שֵׁם גמור משמות הַלָּוִי [שמות ההאר] ותפקידו תפקיד שֵׁם לָוִי פועל (מירושלם ח״ב) הנקרא בלשונות ארופא פרטיציף, וכמוהו הוא מסתעף לבינוני פועל, לבינוני פעול, לאקטיף ולפאסיף (פרי הארץ ח״ב), ושם היה לנו די מקום להאיר את עין הקורא בכל הפתוחים החדים הנראים בתורת הבינוני — ובכל זאת רב כח לשוננו הדיקנית להביע בשתי תבניות אלה של העבר של העתיד, את כל הלוקי תשמישי הזמן למיניהם וגם את הזמן אשר יביעו האירופים כיום בתבנית זמן בינוני הקבועה להם שהם קוראים לו Präsens ושאנחנו נקרא לו במאמרנו זה ״הֹוֶה״. הן אמת, כי מעט מעט החל הבינוני העברי לשמש את תשמיש הזמן ההוֶה הנוהג בלשונות ארופא, אך בכל זאת לא יצא לעולם מידי תורת שם לָוִי, ולא בא מעולם לתורת זמן נמור, ומליצת ״אני הולך״ לא היתה מעולם תרגום המליצה האנגלית ״I go״ שפירושה בלשון גרמנית: ״איך געהע״ כי אם היתה רק תרגום המליצה הנוהגת בשפת אנגלית ״I am going״ שפירושה בל׳ הגרמנית ״איך בין גע׳הענד״ לאמר ״בהליכתי אני; בהליכתי אני עסוק; אני א י ש הולך״. במליצה הזאת תבחן בל אזן כי מעמד תביע ולא פעולה.

I. תשמישי ההוֹה.

ולעצם תשמיש ההוֶה לא התיחדה מעולם בלשוננו תבנית זמן לעצמה, כי על פי הרוב ישמש ההוה: א) בתבנית זמן העבר, בדברו על פעולה נעשת ונגמרת כאחת או על הפעולה העוסקת בדברים שבלב בנון ״ידעתי״ (בר׳ מ״ח, י״ט) ״מֵאֵן״ (דבר׳ ב״ה, ז׳) ״חפצתי״ (ח׳) או על המעמד והתכונה הדבקה בעצם כנון: ״נבונותי״ (ישע׳ י׳, י״ג) ״עָצַמְתָּ״ (בר׳ כ״ו, ט״ז) ״קָטַנְתִּי״ (ל״ב, י״א) ״עָשַׁרְתִּי״ (הושע י״ב, ט׳) ״נָדַלְתָּ״ (תהל׳ ק״ד, א׳) ״חָבַמְתָּ״ (משלי ט׳, י״ב) ״קלותי״ (איוב ט׳, ד׳).

ב) ובתבנית זמן העתיד ישמש ההוה על פי רובו בדברו על פעולה נעשת ונמשכת או על מעמד שבעליו עוד שרוים בו, כגון .לא נדע" (שמ' י', כ"ו. דהי"ב כ', י"ב) או תכונה שבעליה שואפים עוד לקִימה ולהגדילה כגון .ואֶעשיר" (זכר' י"א, ה'). .אחפץ" (איוב י"ג, ג'). .תבין" (איוב ט"ו, ט'). .יחכמו" (ל"ב, ט'). .תנחילו" (י"ט, ה'). ואפשר כי טעם בלתי היות צורה מיוחדת להוה הוא, כי ההוה לאמתו, כמעט אין מדת זמן נוהגת בו מפני שאיננו שוהה כלל וזמן עכבתו מועט מזמן אמירתו ואי אפשר לעמוד עליו. זה כהרף עין היה עוד עתיד וכרגע נהפך לעבר, על כן ישמשו תחתיו בתבנית העבר והעתיד.

II. תשמישי העבר.

א) תשמיש העבר בתבנית עבר, יבא:

1) בעבר יחידי, לאמר בעבר שאינו כולל רק פעולה יחידית כגון: בראשית ברא א'; והארץ היתה תהו; אותך ראיתי צדיק.

2) בעבר נוהג, לאמר בעבר המספר דברים שלא נעשו ונגמרו בפעם אחת, כי אם דברים שנעשו וחזרו ונעשו במשך זמן מסוים כגון: .רועה היה עבדך לאביו בצאן ובא הארי.. ונשא שה מהעדר: ויצאתי אחריו והכיתיו והצלתי מפיו וגו'" (ש"א י"ז, ל"ד—ל"ה); .והלכו בניו ועשו משתה בית איש יומו ושלחו וקראו לשלשת אחיותיהם: .. והשכים בבקר והעלה עלות מספר כלם וגו'" (איוב א', ד'—ה').

ב) תשמיש עבר בתבנית עתיד. מרבית תשמיש העבר תהיה בתבנית העתיד.

1) הפעולה הראשונה והפעולה האחרונה והכוללת שבעבר הנוהג, לאמר: הנעשה פעמים רבות, תבוא בתבנית העתיד, כגון ולחנה יתן מנה (ש"א א', ה') וכן יעשה שנה בשנה (ה') ככה יעשה איוב כל הימים (איוב א' ה').

2) מרבית הספורים בעלי עבר רצוף הם, לאמר: בעלי עבר כולל שלשלת של פעולות רבות לפועל אחד או לפועלים רבים. ודרך העברי המעמיק והמדַיק מאוד בלשונו בסדרו את הפעולות המשתלשלות זו מזו, לתפוש אותן מעקרן ולחשוף את ראשית הוַיתן. ודבר זה אי אפשר, כי אם בערכו את סדר הפעולות מטרם העשותן ומטרם בואן לעולם, לאמר בשעה שעור היו עתידות, על כן לא בא העבר הרצוף בצורת עבר ישר, כי אם בצורת עתיד הנהפך לעבר בידי הַוָו ההופכת שבראשו. ובדבר הזה יֵראו לשומע שתי קצות כל פעולה הכלולה בעבר הרצוף, כי בתבנית העתיד שהיא באה בו, תֵראה ראשיתה ובתשמיש העבר תראה אחריתה וסיומה הגמור. ושני פנים יש לסדר העבר הרצוף:

A) יש אשר הפעל הראשון בא בתבנית עבר ישר, ורק הפעלים שאחריו, יבאו בתבנית עתיד הפוך לעבר: כגון: .חטאו משקה מלך מצרים" והאופה.. : ויקצף פרעה על שני סריסיו.. : ויתן אותם במשמר בית שר הטבחים.. ויפקד שר הטבחים את יוסף אתם.. ויהיו ימים במשמר: ויחלמו חלום שניהם.. : ויבא אליהם יוסף בבקר ויראם אותם: וישאל את סריסי פרעה.." (בראי מ', א'—ז').

B) ויש אשר גם הפעל הראשון יבא בעתיד הפוך: ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה: ויפגע במקום וילן שם ויקח מאבני המקום וישם מראשותיו וישכב במקום ההוא: ויחלם והנה.. : וייקץ יעקב משנתו ויאמר.. : ויירא.. : וישכם יעקב בבקר.. (כ"ח, י', י"ח). הַוָו הזאת ההופכת את העבר לעתיד יש בה גם מעין תשמיש וו

החבור, כי מחברת היא כל פעולה לשלפניה. אך נבדלת היא ממנה בנקודה, כי מנוקדת היא תמיד בפתח ולפני א' איתן בקמץ.

III. תשמישי העתיד.

א) זמן עתיד בתבנית עתיד.

1) יבא בהיות העתיד יחידי, לאמר: בהביע המאמר רק פעולה יחידית כגון: .אלך" (בר' כ"ד, ל"ח) .אעשה לו עזר כנגדו" (ב' י"ח) .עדיך כל בשר יבאו (תהל' ס"ה, נ').

2) בהיות העתיד בדרך האַוּוי Optatif לאמר קרוב לצווי, לברכה, לקללה או לתקוה יבא:

A) בכל תבנית העתיד הישר בלי שם הפוך ושנוי בנקוד כגון .שלח את בני וְיַעַבְדֵנִי (שמ' ד', כ"ג) .דבר אל בני ישראל וְיָסָעוּ" (י"ד ט"ו) יברכך.. וְיִשְׁמְרֶךָ" (במד' ו', כ"ד) .יושיע" לבני אביון וידכא עושק.. יפרח בימיו צדיק.. : וְיִרְדְּ מים עד ים.. וְיִשְׁתַּחֲווּ לו כל מלכים... וְיִתְפַּלֵּל בעדו תמיד... ירעש כלבנון פריו וְיָצִיצוּ מעיר.. ינון שמו וְיִתְבָּרְכוּ בו (תהל' ע"ב ד'—י"ז) וְיִהְיוּ כמני (איכ' א', כ"א) תרדוף באף וְתַשְׁמִידֵם (נ', ס"ו) ישמח לבי.. וְתַעֲלֹזְנָה כליותי (משלי כ"ג, ט"ז—ט"ז). והָוָה בכל אלה אינה אלא וָ המחברת בלבד.

B) ויש נזרות העלולות להשתנות מעין תבנית העתיד הישר בבואן בדרך האַוּוי לאמר בהבעין את העתיד המבוקש:

a) הנזרות שלי הפעל קָמַת בהן, תוספנה הא בסופן כגון .הבה נרדה ונבלה שם" (בר' י"א, ז') .אֵרְדָה.. אֶדָּעָה" (י"ח, כ"א) .ואדברה" (ל') .אשובה ארעה צאנך" (ל' ל"א) .נתנה ראש ונשובה" (במד' י"ד, ד') .אעברה ואסירה" (ש"ב ט"ז, ט') .ואבואה" (תהל' מ"ג ד'). התוספת הזאת חלה תמיד בנוף ראשון ביחיד וברבים: אך פעם אחת מצאנוה בנוף שלישי ביחיד בזכר ובנקבה ושניהם בפסוק אחד: .האומרים ימהר יחישה מעשהו.. ותקרב ותבואה עצת קדוש ישראל ונדעה" (ישע' ה', י"ט).

b) בנזרת נע"י ישתנה השורק בע' הפעל שבעתיד המוחלט בנוף שלישי ביחיד לזכר ונקבה, לחולם בעתיד המבוקש כגון: .ועיניכם אל תֶּחֱזֶינָה (בר' מ"א, כ') .וילם מאנג מלכו" (במד' כ"ד, ז') .ילך וְיָשֹׁב לביתו" (דבר' כ', ה'—ח') .יחי ראובן ואל ימת" (ל"נ ו') .יָשֹׁב ויצפר" (שופ' ז', נ') .ותשֹׁב ידי אלי" (מ"א י"נ, ו') .וסקלוהו וָיָמֻת" (כ"א, י') .יָשֹׁב אפך ותנחמני" (ישע' י"ב, א') .תָּרֹם ידך על צריך (מיכ' ה', ח') .וְיָשֹׁב אל ה' וירחמהו" (ישע' נ"ה, ז') .אל יָשֹׁב דך נכלם" (תהל' ע"ד, כ"א).

c) בנזרת נל"ה תפול ההא בעתיד המבוקש, כגון , .יהי אור" (בר' א', ג') .ואל תעש לו מאומה" (כ"ב, י"ב) .יִצַּת ה'" (ל"א, מ"ט) .והנער יעל עם אחיו" (מ"ד, ל"נ) .אל תפן אל קשי העם הזה" (דבר' ט', כ"ז) יחי המלך (ש"א, י"ד כ"ד) .תַּעַן לשוני אמרתך" (תהל' קי"ט, קע"ב) .אל תֵּרָא יין כי יתאדם" (משלי כ"נ, ל"א) .אל תען כסיל" (משלי כ"ו, ד') .יהי ה' אֹ עמו וַיַּעַל לירושלם אשר ביהודה וְיִבֶן את בית ה'" ונו' (עזר' א', נ').

d) בבנין הפעיל נכר העתיד המבוקש בכל הנזרות, וממנו נפילת היוד מבין הע' והל', ונקוד העין בצרה בפתח או בשוא, לפי טבע האות המנקדת והנחה שלאחריה, כגון: .תדשֵׁא הארץ" (בר' א', י"א) .תוצֵא הארץ" (כ"ד) .יָאֵר ה' פניו" (במד' ו',

כ״ה) .וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם״ (כ״ו) .יוֹלֵךְ ה׳ אוֹתָךְ״ (דבר׳ כ״ה, ל״ו) .אל תַּשְׁמַע אֶת קוֹלְךָ עִמּוֹ״ (שופ׳ י״ח, כ״ה) .ואל יַבְטַח אתכם חזקיה״ (מ״ב י״ח ל׳) .ואל תַּגְדֵּל פִּיךָ״ (עובד׳ א׳, י״ב) .יַמְטֵר על רשעים פחים״ (תהל׳ י״א, ו׳) .יְבָרֶכְךָ ה׳ כל שפתי חלקות (י״ב, ד׳) .יוֹסֵף ה׳ עליכם״ (תהל׳ קט״ו, י״ד) .אל תּוֹסֵף על דבריו (משלי ל׳, ו׳) .וַיַּפְקֵד המלך פקידים״ (אסתר ב׳, ג׳).

כל שמני העתיד המבוקש בנע״ו ובנל״ה ובבנין הפעל לקוחים הם מן העבר הרצוף כנון: הלך שמעי ממצרים גת וַיָּשָׁב (מ״א ב׳, מ״א) ויאשם בבעל וַיָּמָת [1]) (הושע י״ג, א׳) ויהי אור (בר׳ א׳, ג׳) ויחי יעקב (מ״ז, כ״ח) ויבדל אלקים בין האור ובין החשך (בר׳ שם ד׳) ותוצא הארץ דשא (י״ב) וַיָּשֶׂם [2]) שם את האדם (ב׳ ח׳) וַיַּצְמַח (ט׳) ותעש לך שֵׁם (נחמ׳ ט׳, י׳).

e) ויש אשר יהיה הפעל בעתיד המבוקש כדרכו ובסופו תבא מלת .נָא״ להורות על לשון הבקשה בכלל שכללו לנו רבותינו .אין נא אלא לשון בקשה״ (ברכות ט׳) כנון .יגדל נא כח ה״ (במד׳ י״ר, י״ז) .איש הא׳.. יבא נא עוד אלינו״ (שופט׳ י״ג, ח׳) יאמר נא ישראל (תהל׳ קי״ח, ב׳).

ב) זמן עתיד בתבנית עבר.

כשם שהעבר הרצוף משמש בעתיד ההפוך, למען חשוף את ראשית הפעולת מעקר תולדתן, כן ישמש העתיד הרצוף בתבנית העבר למען הוכח את גמר חתימתן המסוימת. כי סתם דרך הרצופות השלמה כך היא, אין פעל משתלשל מן הפעל שלפניו ואינו נסמך עליו, בלתי אם נעשה ונגמר זה שלפניו כל צרכו, על כן נאה לפעלים הרצופים שבעתיד לבא בתבנית העבר החותם את פעולותיו בחותם צר.

1) העתיד הרצוף יש אשר:

A) הפעל הראשון שבו יבא בצורת עתיד ישר ושלאחריו בצורת עבר הפוך כנון: .נכון יהיה הר בית ה׳ ונשא מגבעות ונהרו אליו כל הגוים: והלכו עמים רבים ואמרו לכו ונעלה אל הר ה׳.. : ושפט בין הגוים והוכיח לעמים וכתתו חרבותם לאתים״ (ישע׳ ב׳, ב׳—ד׳). ויש אשר

B) גם הפעל הראשון יבא בתבנית עבר הפוך: .ועשית ארון עצי שטים... וצפית אותו זהב... ויצקת לו ארבע טבעות זהב ונתת אל הארון את העדות.. ונועדתי לך שם ודברתי אתך״ (שמ׳ כ״ח, י״—כ״ב).

2) מלבר העתיד הרצוף, יבא בתבנית עבר גם העתיד הנמור Plusquam perfectum. הוא העתיד שאינו מדבר על משך הפעולה העתידה להיות ולהעשות, כי אם על הזמן אשר כבר תהיה בו הפעולה העתידה נמורה כל צרכה. העתיד הזה הוא תמיד זמן זקוק לעתיד אחר שהוא העקר, ואין העתיד הנמור בא, כי אם לשם תנאי לעתיד האחר אשר יקדם לו. אך העתיד הנמור ישמש תמיד בתבנית עבר ישר .לא אֶכַל עד אם דברתי דברי״ (בר׳ כ״ד, ל״ג): תחלת אכילתי לא תהיה בלתי אם אחרי גמר דבורי. .אם גָּלַחְתִּי וסר ממני כחי״ (שופט׳ ט״ז, י״ז), סלוק הכח יתחיל אחרי היות כבר התגלחת דבר שעבר.

---

[1]) נקוד זה נוהג בעבר רצוף באתנחתא ובס״פ. [2]) בשביל הטעם שהוא מלעיל מתקצרת כח הצרי לת״ק שלה, לסגל.

.הרי זה [יהיה] נטך אם מַתַי" (כתוב׳ ב׳:) לאמר: אז יתחיל תוקף כח הנט אחרי היות כבר מיתת הבעל דבר שנגמר כלו והוא בשעה שזמן המיתה, שבשעת נתינת הנט היה עוד דבר עתיד, דבר שלא בא לעולם, יהפך לעבר חתום ומסוים, ועל כן יבא העתיד הגמור בתבנית העבר.

וכשם שהעתיד הגמור נוהג כתבנית עבר ברוך הקיום Position, כך הוא נוהג בתבנית זאת גם בדרך הבטול Negation, כגון: .אם לא הביאותיו אליך והטאתי לך כל הימים (ברא׳ מ״ג, ט׳) לאמר אם כבר תהיה הבאתי המובטחת לך בטלה בטול גמור, שאין לָקַימו עוד, אז יחול בי החטא ודומה לזה: .הרי זה נטך אם לא באתי מבאן עד י״ב חדש״ (כתוב׳ שם) לאמר אז יהיה נט זה קַיָם למפרע, בהודע כי הזדת הבעל בזמן פלוני כבר היא בטלה בטול גמור שאין לַקַימו עוד.

* * *

תוצאות דברינו אלה הן כי שני עקרי תבנית הזמן שיש ללשוננו הלא הם תבנית העבר הישר ותבנית העתיד הישר, שהם אבות הזמנים בלשוננו, יולידו לנו בהפוכיהם ובצרופיהם תולדות מבדילות הברלות דקות בסדרי זמני הפעלים ותשמישיהם.

ואלה אבות הזמנים ותולדותיהם:

1 עבר יחידי: (אב I.)		5 עתיד יחידי: (אב II.)	
2 עבר רצוף	תולדות	6 עתיד רצוף	תולדות
3 עבר נוהג		7 עתיד מבוקש	
4 הוה [שרובו משמש למעמד או לדברים שבלב]		8 עתיד נמור	
		9 הוֶה [שרובו משמש לפעולה נמשכת ומבקשת]	

זאב יעבץ.

מַשָּׂאת אִכָּר עִבְרִי

בא״י.

כְּמוֹ אָז בְּזַעַת אַפַּיִם
כֵּן עַתָּה בְּדֶשֶׁן עֲצָמוֹת
אַדְמַת קָדֶשׁ דִּשַּׁנְתָּ;

כְּמוֹ אָז אֲוִיר שָׁמַיִם
כֵּן עַתָּה חַיֵּי נְשָׁמוֹת
פֶּה תִּשָּׁאֵף וְהִתְעַדַּנְתָּ.

הנ״ל.

בינה במקרא.

צעדי ענק הפליאו בני עמנו לצעד בימים האלה בשכלול שפתנו הקדושה כללוה השלימוה עד שלמות שפה חיה, הרחיבוה והעשירוה בניבים ונאומים חדשים, שמות ופעלים מחשבים בתמונות חדשות למען הספק ביד כל איש להכיע בה כל חפץ לבו, להסביר בה כל העולה במחשבות אדם. גם לבעל עיון דק, כל מושג כל רגש המרוקם בכליות אנוש למן הנמוך במבטאי ההמון בעסקי תנור וכירים עד הניוני המשורר הנשגב החוזה חזיונות נפשו המלאה רגש ובכנפי כרוב שמים הוא מתנשא אל נובה שחקים; מן השמות והפעלים המונחים על דברים נשמיים הנתפסים בחושים, כל הנמצאים במלא תבל, דומם צומח וחי, כל עניני מזון מלבוש ומעון, חפצי מלאכה ומסחור, עד עמקי המושגים הדקים אשר אך תער הפילוסופיא החד מפריד אותם לנזריהם — ובכ"ז בכל הרכוש הגדול אשר רכשו להם כל נושאי שפה ומרחיבי הספרות בדורנו, עוד לא תתנשא נפשם עליהם להתפאר ולאמר כי נמרו כל המלאכה ביריעות הלשון, אבל עוד מוטל עליהם לשוב אל עקבותנו, אל מקורות שפתנו הראשונים, אל המעין היוצא מבית ד', הם כתבי הקדש הנשארים לנו לפלטה מכל סנולות קדמתנו ולבחון ולצרף על פיהם חלקי הלשון בשם פעל ונאום שלם, אשר האחרונים משמשים בהם; ועד שנתאמץ לבנות ולהשוב תמונות חדשות לשמות ולפעלים ולהתחנן מאת "ידידי הקורא" כי יתן גם הוא הסכמתו עליהם למען תת להם בהספרות משפט אזרח, טוב מזה לנו אם נשכיל לדלות פנינים מוכנים לנו כבר מתהומות ים הספרות העתיקה דרבי הלשון והמליצות אשר כבר נשאו על שפתות זקני האומה מקדם קדמתה, ויקנו כבר זכות אזרח על ידי חכמינו וסופרינו, כל נביא וכל מושל משל בישראל, וכאשר לפי סנגון המליצות הנפוצות בכתבי הקודש הנמצאים תחת ידינו והעתיקים מאוד לימים, נעלמו עוד הרבה מילים והרבה מאמרים שלמים, כאשר סוף סוף נשכחה מאתנו השפה זה כאלפים שנה, והרבה מהחלטותינו בביאור הוראת השרשים והמלים רק מכללא נאמרו "ולא בפירוש אתמר", לכן נמצא מקום להתנדר גם לאחרון האחרונים לנלות חדשות ונצירות בידיעת הלשון וסנגון המליצות בשפתנו הקדושה, וכפלים נרויח בפרי עמלנו זה לתורה ולמעשה; לתורה, כי נבוא בזה להבין על הבירור כונת המקראות בספרי קדשנו, ולמעשה, כי יהיו דרושים לחפצנו לכל עניני לשון ודבור. —

הציונית היא "תחית לאומתנו" ולא "לדת לאום". ולכן עלינו בתור ציונים לעמל ולבקש את עצמותינו היבשים הנפזרים לפי שאול — בעו"ה — מרב ימים ולהשיבם לתחיה, ואתה בן הדור החי אם תשמח על החדשות בדרכי הלשון עשר, שמח נא לכל הפחות על הישנות אחת, כי באמת אין לנו להתעלם כי הרבה יותר מדי פתוח

השער בענין זה לתת לכל סופר וסופר תורתו בידו ולחדש לשון חדשה ו.מהלך חדש' איש איש לפי מעלות רוחו ושרירות לבו הוא [1].

ולבן אמרנו ננסה נא לערוך על גליוני .המזרח' הזה חקירות אחדות בהוראת לשוננו הקדושה ולבאר בזה פסוקים אחדים בבה"ק. — עתה יהיו דברנו אך פרורים פרורים בודדים, כל קמא קמא דמטא לידי, אולם אם ברצות ד' ימצא לו הירחון הזה נתיבותיו בקרב מחנה ישראל או אז יהי' ד' גם בעזרנו לסדר שטה שלמה ברוח לשוננו הקדושה באשר היא שלמה בספרי הקדש.

*

השורש „זרה".

.מלך יושב על כסא דין מזרה בעיניו כל רע' (משלי כ' ח'). אם לא נדע מהוראת הפעל .זרה' רק את ענין הפזור וההפצה, יקשה על ל' הכ' מזרה בעיניו, הלא כל מעשה אדם, ונם שר ושופט הוא בידים אבל לא בעינים ואיך יתקשר הפעל .מזרה' לעינים, ונם במובן זה אין כל חידוש וחריצות בהמקרא, — אבל באמת מצאתי בם' המלים של נעזעניוס — הוצאה הראשונה — כי בל' ערבי הקרובה ללשוננו הקדושה הפעל .זרי" מסבים לתמונת העברי .זרה' וענינו ידיעה והכרה, וביחוד חקירה והבנה, ומזה פי' לשון המקרא בתהלים קל"ט נ' ארחי ורבעי זריתי, שענינו לכתי ושבבי הברתי, מקביל לבסוף הפ' ובל דרכי הסכנתי, ועפ"ז הפ' הזה תתישב היטב המליצה במשלי, ובמו שאמר הח' לעיל ט"ז י" .קסם על שפתי מלך במשפט לא ימעל פיו', והיינו בשעה שהמלך יושב על כסא משפט אזי לא יתעה אותו הרמאי בתרמיתו, הוא בעיניו יחדור לתוך חדרי הלב ויבין את הדברים לאמיתם, וזהו מזרה בעיניו מכיר ומבין כל רע, מגלה כל תרמית ומסיר את כל מסוה השקר. — וכן להלאה בם' זה פ' כ"ו : .מזרה רשעים מלך חכם וישב עליהם אופן', והנה אלו היה בונת הכ' כי המלך מפזר הרשעים בצדקתו היה להכתוב לאמר מזרה רשעים מלך צדיק או מלך ישר, אבל כשחיבר התואר חכם למלך נראה כי מדבר פה מחכמתו של מלך ומהבנתו החרוצה והוא איפא בדברנו כי מזרה רשעים ענינו הוא מכיר ערמת הרשעים ותרמיתו וישב עליהם אופן, כי הוא ישכיל לשלם את הרשע במדת רשעו ותרמיתו ורמיא ברמיותי מחציר.

(שאר יבא)

פינחס ראזאווסקי החופ"ק שווינצאן.

מחקרי לשון.

ויעט בהם (ש"א כ"ה י"ד). פעל .עיט' בערבית צעק ופירושו ויגער בהם ואפשר הוא כי העוף ששמו .קורא' והעוף ששמו .עיט' אחד הוא ונקרא כן ע"ש

---

[1]) ובאמת שמו בתוך הספרות טילים חדשות אשר הם כחצץ לשנים כמו: רציונית, סַעֲנוּן, תעמולה וכי"ב, וחרבה דברים לנו בזה ואולי עוד הזון למועד אחר. הכותב.

קריאתו וצעקו תמיד. — ואמר רזי לי רזי לי (ישעיה כ״ד ט״ז). לפרש ״רזי״ מלשון רז שענינו סוד אינני מתקבל, מלבד זה הנה ״רזי היא מלה פרסית ומאוחרת בכה״ק, והנה בערבית רזיא משורש רזא נל״א ענינה שואה וצרה גדולה וכך פירושו ואמר צר לי שואה גדולה באה לי כי בגד בגדים בגדו.

לכן יחכה ד׳ לרחמכם ולכן ירום לנחמכם (שם ל׳ י״ח).
רם הוראתו בערבית: חַכָּה הַמְתֵּן ותהי׳ המליצה כפולה.
יצחק ב״ר יחזקאל לבית יהודה מירושלם.

תְּעַכְּסְנָה (ישעי׳ נ׳ פ״ט), תַּעֲכַס בערבית הלך ממקום למקום ומזוית לזוית ויסבב הליכתו כאשר יסבב האפעה בלכתו.

נפשי יראה לו (שם ט״ו ד׳). וַרַע בערבית ירא ופחד.

והאזניחו נהרות (י״ט ו) תַּזנַח אַלַנהַר בערבית דלל הנהר וחרב ונשקעו מימיו באדמה.

ומסלתי ירמון (מ״ט י״א). רַם אלבִּנַא בערבית (בפולים) תקן את הבנין ויבנהו מחדש כלומר יבנו את פריצות הדרכים ותקנו אותם.

בשפך קצף (נ״ד, ח׳). שַׁטַּף (שוף) בערבית צרה ומצוקה וחוסר פרנסה ומחיה. ופה יחסר ו׳ העטוף במלת קצף וכאלו אמר בשצף וקצף וכו׳.

פקח־קוח (שם ס״א א׳) קַאחַה בערבית (נחי ע״ו) המרחב אשר לפני הבתים ור״ל כי יפתח את בית הסהר והוציא את האסורים למרחב.

אברהם שלום ב״ר יחזקאל לבית יהודה מירושלים.

פֶּרֶט.

מְיוּמָם (תנחומא שמיני ה׳), Jour fixe, יום קבוע לשמחת מרעות.

פעל ״תֵּיאוּם״ בערבית הנגזרת משם ״יום״ ואשר בעברית יתורגם: ״הִתְיַוֵּם״, כי בנין ״תַּפַּאעַל״ הערבי הוא הוא בנין ״הִתְפַּעֵל העברי. — יורה על יעוד יום מיוחד לאיזו פעולה, לכל אחד ואחד מן החברים המשתתפים בה, כגון: לשמור, ללמוד או לעשות משתה, וכיו״ב, ואיש איש ישמור למלא חובתו ביום המיוחד לו בפני עצמו, ליום ההוא קראו הערבים ״מֵיאַם״ — שהוא פעול מבנין ״יַאַם״ שבעברי הוא בנין ״פָּעֵל״, ושם ״מְיוּמָם״ גם הוא פעול מבנין פָּעֵל של ״יוֹם כמו ״קוֹמָם״, והוראתו הוא היום המיועד, והנה מנהג ערבי היה, שכל שבט ושבט היה לו יום מיוחד בכל שנה ושנה, לעשות בו זבח משפחה, ולקרוא אליו את כל בני שבטו למען לא ישכחו איש את רעהו. ומנהג ״מיומם״ זה היה בימי הבית הראשון גם לשבטי ישראל לפי דברי רבותינו האומרים, ״כל שבט ושבט היה לו מיוֹם בפני עצמו, כיון שהי׳ מבקש לצאת למיומם שלו, היה נוטל עדרו עמו כדי להיות אוכל מצאנו פטומין, שבן כתוב ואוכלים כרים מצאן וגו — עמום ו׳ ד״ — (תנחומא שמיני ה׳).

אברהם שלום ב״ר יחזקאל הנ״ל.

מלכות בית חִמְיָר.

והמלכים אשר מלכו בערב שלשה בתים הם: בית הַחִמְיָרים, בית הַלָּכְמִים ובית הַגַּסָּנים. אבי בית החִמְיָרים הוא קָצְעָה בן חַמְיָר בן עָבֶד־שֶׁמֶשׁ מבני יקטן בן עבר אשר קראו לו הערבים שָׁבָא, על השבי הרב אשר שָׁבָה, בי נלחם בגוים רבים ויכם וישא את שללם ויבוז את רכושם וַיִּשְׁבְּ את נשיהם, בניהם ובנותיהם, ויהיו לו לעבדים ולשפחות, וַיֶּפֶר שבא וַיֵּרַב מאד ויולדו לו בנים ובנות ויהי הנכבד בהם חַמְיָר הוא אבי מלכי תימן.

וימלכו הַחִמְיָרים בתימן כאלף שנים מיום מלוך חַמְיָר ועד מות סָיְף בן דִּיזָן (ד׳ אלפים שע״ו). ויהי שם המלכים האלה תֻּבָּעים לאמר: מלכים מולכים איש תחת רעהו מבלי הִכָּרֵת להם איש יושב על כסא ממלכתם.

והמסעודי סופר קדמוניות־ערב יאמר: כי רק המלך לבית חַמְיָר אשר מלך גם על שַׁחַר עַמּוֹן וַחֲצַר־מָוֶת נקרא בשם תֻּבָּע והמלך החִמְיָרי אשר עליהן לא מלך, נקרא רק מלך ולא תֻּבָּע.

חשר מנוע בית מלכי חִמְיָר היה הגבור האדיר אֲבִיכָרִיב מלך תימן, אשר עלה למלחמה על פרס (בתחלת המאה השלישית לאלף החמשי) ויצר על ערי הפרסים, ויקח מידם את אֲרַר־בִּינָן ואת חַרְסוֹן ויניר את יושביהן על פי חרב, ואת נשיהם ובנותיהם שלח אל מלכי סין והודו לעבדים ולשפחות, וילך משם ויעלה על מוצל היא נינוה, וילכדה ויהיו יושביה לו למס, משם עלה על התרשים וישב בהם שבי וישב תימנה. ויהי בדרך שובו ויתע בדרכו ארבעה ימים ולא ידע אנה לפנות, ויקרא למקום ההוא בשם חירה עד היום הזה לאמר: מבוכה, כי נבוך אֲבִי כָרִיב בתעותו שמה ולא ידע את הדרך אשר תובילהו תימנה.

ויהי כאשר בא תימנה ויאמר לעלות על שבטי הערבים אשר הסירו מכבר את עול הַתֻּבָּעים מעליהם, ויעבר על פני יַתְרֵב [1] העיר — היא מדינה [2] — וילכדה, ויפקד את בנו לשר העיר וסביבותיה, ויסע הלאה למסעיו, ויהי אך יצא את פני העיר והנה

---

[1] אהד מהכמי הישועים (Jesuites) המאוחרים אומר כי יתרב היא הר שניר וישבו בה העמלקים ויבואו שמה היהודים בימי הזקיהו מלך יהודה, ויגרשו את העמלקים מתוכה, ויתאחזו בה, וימליכו עליהם מלכים וישלחו מדי שנה בשנה מם אל מלכי פרס ומדי ויתפששו היהודים יום יום בארץ תימן וישבו ככל ארץ ההיא בין שכטי ערב בשלום ושלוה. ע״כ. והנה אם בי א״א להחליט כדבריו ולאמר כי מדינה היא ארץ שעיר, אכל אפשר לאמר כי היהודים פשטו בארץ תימן עוד בימי הזקיהו.

[2] ביום היא עיר קבורת מהמד.

באה אליו השמועה לאמר: קמו הַיתְרִבִים על בנך וימיתוהו, ויהי כשמעו את הדבר הרע הזה, ויקרע את בגדיו, ויתאבל אל בנו ויאמר: אעלה על היתרבים ולקחתי מהם את נקמת בני אשר המיתוהו. ויעל אבי כריב עם חלו הנדול ויבוא ויחן נגד העיר. ויעש בערמה וישלח ויקרא לראשי העיר ונדוליה ויאמר יבואו אלי אל המחנה ונדברנו יחד, ויהי אך סרו אליו האהלה ויקם עליהם וימיתם, ולא נמלט מהם כי אם איש אחד, נבור חיל מליץ ומשורר ושמו אֲחִיחָה [ח]) בן נְלָח וישב העירה, ויאסף אנשי חיל לשמור על העיר ולהנן עליה. והיושבים ביתְרִב הם: בני אֵם ובני חַזְרֵנ מבני הערבים ובני קְרַסָּה ובני נְדִיר מבני היהודים, ואביכריב אסף את כל מחנהו ויצר על העיר ימים רבים ואת עצי התמרים אשר בסביבות העיר נדע, וישבר ליתְרִבים כל משה לחם, ואנשי העיר ראו ויתאבלו, ואיש יתרב ממשוררי היהודים בערב נשא קינה על עצי התמרים הנחמדים [1]). ויצאו היתְרִבים כפעם בפעם להלחם באויבם, וילחמו היהודים והערבים בנבורים ויעף חיל אבי בְרִיב, ויהי בימי המצור ויחלה אבי בריב ואש הקדחת קדחה בעצמותיו ויצמא למים, ומים חיים אין בכל סביבות העיר לרוות את צמאונו הנורא, כי הכאיב בל חלקה טובה וכל בארות המים סתם בעפר, ויכנע לב אבי ברב בצר לו, ויכבוש את יצרו ויאמר לכרות ברית שלום עם היתרבים, ושני אנשים מנכבדי היהודים ומחכמיהם המה הַחֲבֵרים (אלְאַחְנַבּר) מבני קְרַסָּה ושמם בַּעַב וְאָסָף באו אל אהל אבי כרב ההולה וידברו על לבו, ויתחננו לפניו כי יסלח להיתרבים פשעם וכי יחדל מצור על העיר וישבע להם אבי כרב כי לא ינע ביתרבים לרעה מהיום ההוא והלאה, וידברו היהודים אל המלך נם על דבר תורת היהדות והקיה הישרים, ועל דבר אמונתם באל אחד בורא שמים וארץ, ותיטב אמונת היהודים בעיני המלך וישליך את אליליו ויתיהד ויצו נם על אנשי חילו כי יתיהדו כמוהו, ולשני החכמים בַּעַב וְאָסָף אמר בי יבאו אתו אל ארצו והורו את תורת ד' אל עמו, ויאותו לו האנשים וילבו אתו ויבואו ארצה בני חֲמָיר ויורו לערבים את תורת היהדות ואת משפטיה, ויודיעום את דברי אלקים חיים ומלך עולם ויעזבו רבים מהחמִירים את הבליהם ויעבדו את ד' אלקי ישראל.

ויהי בשוב אביכרב לדרכו ויניע עד העיר הראשונה בתימן הוא צַנְעָה, ויסנרו בני העיר את שעריה לפניו, ולא נתנוהו לבוא אליה, ויאמרו למרוד בו על עזבו דת אבותיו, אך אביכרב ושני החברים, כעב ואסר, ידעו להוכיח באותות ובמופתים בי תורתו היא תורת אמת וכי היהדות היא קדושה וטהורה, ומוצאה היא מאלהַ ממעל.

ובְצַנְעָה היתה מערה אשר ספרו עליה נפלאות נוראות לאמר: בי כל הבא אליה והוציא מפיו דבר שקר, והתפרצה להבה נדולה מתוכה ואכלה אותו ומת ברנע, המערה הזאת היתה לאבן־בחן להשופטים, והיה בהיות ריב בין שני אנשים, או שתי מפלנות, וצוה השופט את בעלי הריב לבא אל המערה ההיא ויצאה ממנה אש ואכלה את הרשע, והצדיק יצא מן המערה בשלום ולא תאנה לו כל רעה, נם דת היהודים נצרפה במערה הזאת ותצא שלמה והאש לא נגעה בה לרעה, כי הכניסו בה את בהני העצבים

ח) לשם "אֲהִיָּה" הערבי נמצא דמיון נם בשמות אבותינו הקדמונים: "אֲהוֹחַי" (דהי"א ח', ד') "אֲהַלַי" (ש"ב כ"ג, ט') ושם משפחה "הָאֲהוֹחִי" (כ"ח) הָאֲהוֹחִי (דהי"א י"א, כ"ח). והנני להעיר את אָזְן הקורא אשר שָׂם טוּעם לו בלשוננו ובעתיקותיה לשום לב אל תבנית כל שם מן חשמות הערבים המובאים פה כי מהם תצא לו תורה בטעם יצירי לשוננו מקדם, שהעתיקים בתם הם שמות העצם הפרטים.

העורך.

1) בן יספר אלְחַנִי. נם בספר המנניות (אלאע'ני) יש זכר לרבר הזה.

ואלהיהם, ושני חכמי היהודים כעב ואסד וספרי התורה בידם, ותאכל האש את הכהנים ואת עצביהם, וביהודים וכתורתם לא שָׁלְטָה, אז עזבו רוב הַחִמְיָרִים את אליליהם והבליהם ויתיהדו. וכעב ואסד הרסו את בתי האלילים אשר היו בְּצַנְעָה ויחצו את מצבותיהם כפי אשר צוה עליהם אביכרב. ויירא העם לנשת אל המקום ההוא כי ראו שמה שעירים מרקדים ושדים בדמות כלבים שחורים.[1] ויצא אביכרב עוד הפעם מארץ תימן להלחם בנוים לכבוש את עריהם למען הרחב את גבולות ארץ ממשלתו, והחפץ הזה ותשוקתו הרבה למלחמה לא נתנו לו לשבת על כסא מלכותו, ויעל על הכושים וילחם בהם ויקח מידם את הערים אשר בגבולות ארץ תימן, וַיָּשָׁב מהם שבי רב ויאמר לעלות אל ארץ הודו להלחם בה, ותשמע מלכת הודו את שמעו הנדול ואת אשר עשה לכושים, ותירא מאד לארצה פן יבוא גם עליה הכורת הזה, ותשלח לו מתנות רבות משי יקר, ספירים ומרגליות, ואלמונים עם בשמים טובים אשר לא בא כמוהם אל ארץ תימן. ויהי כאשר הקריבו לו מלאכיה את מנחתה וישתומם אבי כרב על המנחה אשר שלחה לו מלכת הודו כי לא ראו עיניו כמוה, וישאל את מלאכי המלכה, אם ימצאו כדברים האלה בארץ הודו? ויענוהו לאמר: את המשי ואת האבנים היקרות יביאו הסוחרים מסין אל ארצנו, אבל הבשמים האלה לא ימצאו כי אם בארץ הודו אשר התברכה בהם מיום רדת האדם על הארץ[2]. כשמוע אבי כרב את דבריהם וישבע לעלות על הסינים למלחמה לרשת את ארצם המבורכת בכל, ויקח שמנים אלף איש מהַחִמְיָרִים, ועשרים אלף פרש מיתר שבטי הערבים, וישימו פניהם אל ארץ סין, וילחם בסינים שלש שנים, וישלל מהם שלל רב, ויעל כל השלל אשר שלל חמש מאות וששים נמל טעונים כסף וזהב ואכנים טובות ומרגליות ועצי אלמונים אין מספר, וישב לדרכו שמח וטוב לֵב.

ויהי בדרך שובו, ויעבר על פני ארץ תֵּבת, וַיִּשְׁכֹּן שמה שנים עשר אלף איש ויבנו להם ערים וישבו בהן עד היום הזה, וחבשו סרוחי טבולים בראשם ובמעילים רחבי שולים יעטו את בשרם.

ויהי בשוב אבי כרב תימנה, וינבה לבו מאד, ויכבד אכפו על הערבים וילאו הערבים לשאת עלו הכבד וישנאהו, ויקשרו עליו קשר אמיץ, ויקומו עליו פתאום וימיתוהו, ויהיו כל ימי מלוך אבי כריב תשע ושלשים שנה.

ויהי אחרי מותו, וינחמו הערבים על הרעה אשר עשו לו תחת כל הטובה אשר גמלם בחזקו את ידיהם הרפות על העמים, ובמלאו את אוצרותיהם מכל טוב הארץ, ויקבצו שריהם משורריהם וגבוריהם ויועצו על דבר המלוכה, לאמר, את מי נמליך תחת אבי כרב. ותרבינה המריבות בינם, ויאמרו רבים להמליך את בנו חָסָן, וימאנו אחרים כי אמרו עתה יקום עלינו והרג אותנו על המיתנו את אביו. אפס הכוחרים בחסן רבו ממספר הממאנים בו, וימליכו את חסן תחת אביו (ר"א רל"ח) ובשש השנים אשר בין

---

[1]) כן יספרו סופרי קדמוניות הערבים: בן אָלְאָתָר והַטַּבְּרִי.

[2]) הערבים מספרים לאמר: וישלך גבריאל את האדם ואת אשתו ארצה. וישכן את האדם בארץ הודו, על הרי נד, ואת חוה השיב בגדה אשר בארץ ערב. ועל ראש האדם ע' עלים מעצי עץ הגן, ויהי כרדתו ארצה וייבש הזר ועליו נשרו. ויזרו על פני אדמת הודו, ותוציא הארץ כל מיני בשמים עד היום הזה.

מות אבי כרב ובין מלוך חסן היה רַבִּיעַ בן נוֹצֵר העוצר בעם ומושל בו, וגם המושל הזה התיהר.

וינקם חסן מהקושרים על אביו ויהרגם עד אחד. וישטמוהו השרים בלבם ויתנכלו להמיתו ויקשרו עליו קשר, וילבו אל עמרי אחיו ויאמרו לו לאמר: הנה אחיך חסן הרע לנו מאד, כי המית את הכמינו, משוררינו ונכבדי שבטנו, ועתה קום עליו והרגהו ומלכת עלינו תחתיו.

וַיַּרְיוֹם בן יַיִד הַחַמָּרִי אשר יקראו לו דִּי־רָעַן, איש חכם ונבון, והוא מבית הַקלִים אשר במשפחות חַמָּר, היה גם הוא בקושרים על חסן. ויהי היום ויאמר אל לבו: לא טוב לי היות בקושרים על חסן להמית את עמרי להמיתו, כי כאשר ישב עמרי על כסאו והכהו לבו על הרעה אשר עשה לאחיו, ושפך את חמתו על האנשים אשר המיתוהו לעשות רעה לאחיו, והודיעם את ידו הקשה והייתי גם אני כאחד מהם.

וילך אל עמרי בלאט ויאמר לו לאמר: הנה אחיך חסן זקן ובא בימים, ועוד מעט יבוא יומו ומת והיתה לך הממלכה, ולמה תוריד את שֵבתו בדם שאולה על לא דבר? שמעה נא לעצתי ואל תשלה יד באחיך. פן יהיה לך הדבר לפוקה באחרית הימים והלכת קודר כל ימי חייך. וימאן עמרי לשמוע לעצתו, כי נכספה נפשו אל המלוכה. ויירא דִּי־רָעַן לנפשו פן יספה גם הוא בעון הקושרים, כאשר יקום עמרי לפקוד עליהם את דמי אחיו. ויבקש מעמרי כי יתן לו תעודה התומה בטבעתו כי לא תאנה אליו רעה כי נאמן היה למלכו, וידיו לא היו ברצח ההוא, ויאות לו עמרי ויאמר לו: כתב הרוז בית אחד כאשר תחפוץ והתמתיהו לך ויעש כן דִּי־רָעַן.

ויהי אחרי כן ויקם עמרי על אחיו חסן וימיתהו, ויהיו כל ימי מלוך חסן המש שנים. וימלך תחתיו אחיו עמרי (ד״א רמ״ג). ויהי לתקופת הימים וינחם עמרי על אשר שפך את דם אחיו חנם. ויהרפהו לבו ויקט בפניו ויהרוג את כל השרים אשר יעצוהו לרצוח נפש אחיו. ויהי כאשר אמר להמית גם את די־רען ויביא לו את החרוז אשר כתב לפני מות חסן וימצא כתוב בו לאמר:

בַּאֲשֶׁר יִגְלֶה עָוֹן חַמָּר וְחַטָּאָם
יִסְלַח עָמְרִי לְדִי־רָעַן אֲשֶׁר לֹא בָּא בְסוֹדָם.

ויסר עמרי את ידו מעל די־רען ויטב לו כל הימים.

ועמרי לא אבה להנחם על אחיו ותבעתהו רוח רעה, ויהל ויאנש ולא יכול ללכת ברגליו, וישאוהו במטה על הבדים, ויקראו לו בשם אבי־הַבַּדִים (ד״ו־אלאַעואד). וימת עמרי בתחלואיו בשנת התשע עשרה למלכו, ויהי אחרי מותו ותקרע ממלכת חַמָּר לקרעים, וראשי השבטים אמרו למלוך בעריהם, ולפרוק מעליהם עול מלך ושרים, ויהי בהם איש בליעל ורע מעללים ושמו לַחְנִיעָה, והוא מן הערבים עובדי האלילים, וילכד את צַנְעָה ואת צָפֹר וישב על כסא המלוכה, ויתהולל ללבוש שמלת נשים ולהתהדר בעדי־עדים וישם ענילים באזניו וילענו לו הערבים ויקראו לו בשם בעל־נזמי־האזן (דו אלשנאתר) וינזר לבשת, ויעש כל תועבה ויטמא בזמת תבליתו את כל בני בית המלוכה לשבט חַמָּר, ויהי שמו לדראון עולם בין הערבים.

ויהי כאשר גדל זֵרָעָה בן בַּעַב הַחַמָּרִי מבני אבי כריב [1]) והוא נער אדמוני יפה

---

[1]) סופרי הערבים כמו: בן אלאתר, מסעודי, הטַּבָּרי יאמרו כי זרעה לא היה בן אבי־כרב כ״א מבני בניו, אולם שם אביו היה בַּעַב, ונראים דבריהם כי עפ״י זה יתושב מספר השנים אשר

תאר ושוב רואי וקוצותיו סדורות לו תלתלים על צוארו, ויקראו לו הערבים בשם ‘בעל־התלתלים’ (דו נואם)[1]. וישמע המלך את שמע יפיו ותהלתו בפי שריו ועבדיו ויקראהו אליו ויאהבהו, ויהי היום והוא יושב לפניו ויאמר לַחֲנִיעָה איש הזמה להתעלל בו, אך העלם היה חנור חרב על ירכו מתחת למדיו וישלוף חרבו וידקרה בלב המלך, ויכרת את ראשו מעליו, ויחלץ את עמו מיד הזד העריץ הזה. השמועה כי הוכה ומת העריץ הזה איש הזמה בידי איש מזרע המלוכה מבני אבי כרב, הרגינה לב בני חֲמָיָר ותעלוץ נפשם בבן כעב היפה והנבור, ויושיבוהו על כסא המלוכה, וימליכוהו תחת אביו (ר״א רם״ז).

והמלך הצעיר והיפה בעל התלתלים הלך בדרכי אבותיו, וידבק בכל לבו בתורת ישראל ובכל חקיה ומשפטיה ויקרא לנפשו בשם העברי ‘יוסף’.

ויקרא גם את הערבים אשר לא התיהדו כי ילכו אחריו בדת ישראל, ויסורו ערבים רבים משבטים שונים למשמעתו ויעזב איש איש את אלהיו וישלך את פסלו ויתיהד. אך הערבים אשר היו בעדן וחצר מות לא אבו לשמוע בקול יוסף וימרדו בו. ויחר ליוסף מאד, ויעל עליהם למלחמה ויכניעם וקנאתו לדת משה עברה חק ויעש דבר אשר לא צוה ה׳, ויבער כבשונות בארץ ויתן לפניהם את החיים ואת המות, את היהדות ואת האש ויעבר קול כי האיש אשר ימאן להתיהד והשלך אל תוך האש ומת, ובי כה יעשה יוסף לכל אשר לא יאבה לבא בברית היהדות ויקראו לו למן היום ההוא בשם ‘אבי הכבשונות’ (דו אֲלַאבַּאדִיד).

ורבים מהערבים אשר מרדו ביוסף שבו להכנע תחתיו ויתיהדו כי נפל פחדו עליהם, וישטמוהו הערבים בלבם, ויקשרו עליו קשר ויאמרו להרים יד במלך אך בהודע הדבר ליוסף ויתפש את הקושרים ויהרגם עד אחד, ויקרא לאמר:

אַל תַּבְגְּדוּ בְאִישׁ חַסְדְּכֶם וּבְמַלְכְּכֶם אַל תַּמְרוּדוּ
וְכִרְעוּ בֶּרֶךְ וְהִשְׁתַּחֲווּ לוֹ וְאוֹתוֹ עִבְדוּ
שִׁמְעוּ לְמַלְכְּכֶם וְאוֹתוֹ מַגְדִּילָתוֹ אַל־תּוֹרִידוּ
לְמַעַן תִּכָּבְדוּ וְתִגְדְּלוּ, וּפְאֵרְכֶם אַל תַּאֲבִידוּ
הַיָאָמֵן כִּי יְכַפֵּר כִּי תִּחְיֶה הַגְיָה בְלִי רֹאשׁ?
אוֹ אִם תּוּכַל אִמָּה לְהִתְקַיֵם בְּלִי מְנַהֵל וָרֹאשׁ?
הֵן יוֹשְׁבֵי תֵּבֵל נִמְשָׁלוּ אֶל אַדְמַת הָאָרֶץ
וּכְמוֹ הֶהָרִים מְלָכֵיהֶם הָעוֹמְדִים בַּפֶּרֶץ!

מלכו בהם מלכי המיר כי כמעט כל סופרי ערב יאמרו כי אבי כרב מלך 39 שנה והממלכה נקרעה שש שנים, והסן בנו מלך 5 שנה ועמרי אחיו 19 שנה, ולהניעה מלך חמש שנים, נמצא שמיום מלוך אבי כרב בשנת ד״א קצ״ג עד מלוך זרעה ד״א רס״ז, 74 שנה, אבל לפי השבון האומרים שזרעה היה בנו של אבי כרב יש להשב שאבי כרב מלך בשנת ד״א ר״ם והסן בנו רס״ג ועמרי אחיו רס״ה וזרעה ר״פ (כמו שכתב כן גם ההכם גראמץ). ומה יעשו הם בשבע וששים שנה שבין מות האחרון למלכי־כרב וכין מלוך אבי כרב? אלא מוכרחים אנחנו לאמר כמו שכתוב כאן.

[1] ואולי קרובה מלה זאת למלת מליצת ‘אֲהָא נָאהָ’ (נזיר ב.) ובגי׳ הירושלמי ‘אהא נאוה’ שפירושה איש מתהדר בשערו. העורך.

וינדל שם יוסף בארץ וילך הלוך וחזוק על הערבים והממלכה נכונה בידו, ובאשר רבתה תשוקתו לנדל ולנשא את היהודים היושבים בארצו, כן נדלה קנאתו בראותי את אחיו בני ישראל עשוקים ורצוצים במלבות בִּיזַנְץ היונית. ויקנא קנאת אחיו ויאמר לנקם נקמתו מן הביזנטינים.

ובימים ההם היו הנוצרים אנשי ביזנץ מרבים לסחור את ארץ תימן, וישאו מקרבה כל מיני בשמים ובל חמודות ארץ הודו המבורכת הקרובה אליה. ויהי היום ויעברו סוחרי ביזנץ דרך ארץ חֲמָר ויצו יוסף ויתפשום וימיתם, ותפול אימת המלך היהודי על כל הנוצרים העוברים דרך ערב הדרומית, להנל מסחרם, ויחררו לנפשם מאימתו וישבות המסחר ויחדל בל מקנה וקנין מן הארץ. ואיש ממטה הַקִילים אשר מרד במלכות חמיר ויתנשא להיות מושל לברו על שבטו ושמו אידוג והוא עובד אלילים, הוכיח את יוסף על מעשהו לאמר: כי רעה רבה הוא מביא על כל ארץ ערב. ויצטרק יוסף ויאמר הן מרבים אנשי ביזנץ להרע לאַחֵי היהודים, ומרבים את חלליהם מדי שנה בשנה ועל בן ידעו נא כי יש גואלים ליהודים ונוקמי נקמת דמם השפוך. הדברים האלה לא יישרו בעיני אידוג ויעל על יוסף למלחמה ותנבר יד יוסף עליו [1] (בשנת ד"א רע"א) וימלט לנפשו, ויהי בשובו אל ארצו ויבוא בדת הנוצרים, ויבקש לו תואנה להרע ליוסף למען הכרית את ממלכת ישראל בתימן. אך יוסף לא נזהר במעשיו ויוסף להכעים ולהרעים את הנוצרים וימש רעה עליו ועל עמו.

ובעיר נַגְרָן אשר בתימן ישבו הערבים אשר התנצרו על ידי שלוחי קונסטנטיוס הקיסר השני לקיסרי רומי הנוצרים ועליהם היה לנשיא שַיְך נוצרי ושמו חָרֵת בן כָּלֵב מהנשיאים הסרים למשמעת המלך יוסף בחמיר. ויהי בהלחם יוסף את אידוג ויבנד בו חרת ויפשע בו, ובעת ההיא ויושבי נגרן רצחו נפש שני נערים מנערי היהודים במצות השיך חרת. ולא יכול יוסף להתאפק עוד וירק את אנשיו ויעל על נגרן ליסר את העבד הפושע בו ולהראותו קשה. ויצר על נגרן בחילו הכבד אשר עלה מספרו לשמנים אלף איש, וסופרי הנוצרים הפלינו את מעשי המלך יוסף ויכתבו כי עלה עליהם במאה ועשרים אלף איש, וילכדה ויכ"ת את כל עצי השדה ואת הבתים הרס ואת הנוצרים שרף באש זקנים ואנשים ונשים ושף לא השאיר מהם אף אחד רק איש ושמו דוס תַּעְלָבָן נמלט ותהי נפשו לו לשלל [2].

ויעבר דוס בבל ארץ סוריא, ערב וממלכת ביזנץ ויעורר את הנוצרים להלחם ביוסף לנקום את נקמת דם אחיהם; ויקהל קהלות גדולות בכל מקום בואו ויספר לנוצרים מעשים נוראים אשר יעשה מלך היהודים בתימן לאחיהם בני אמונתם, וילהב בלבם להבות אש קנאות לעלות על דו־נואס ולשום קץ למלכותו. אז התעורר הכהן הנוצרי שמעון לבית ארדים או אַרְשָׁם מארץ סוריא, אשר הלך אז למסעיו בערב הצפונית, ויחר אפו ויכתוב ספר לאחד הכמרים בנבול ערב הסרים למשמעתו, וישביעהו לעורר את חמת בל הערבים הנוצרים אשר בארצו על מלך היהודים. ויוסף הכהן שמעון להאיץ בהקיסר, כי יכביד ידו על היהודים אשר בטבריה כי יכתבו מכתב אל

---

[1] אמנם גראֶטץ כתב כי אידוג נצח את יוסף. אולם בן אלאתר ובן חלדון, והם הנכבדים בסופרי ד"י הערבים, כתבו כאשר אמרנו.

[2] הספור הזה נמצא בספר תאריך אלערב ואלעג'אם להסופר מחמד אלמקרסי (חי במאה התשיעית לנו').

אחיהם יוסף איש התלחלים לחדול מהציק לנוצרים. וגם דום נשא רגליו וילך לקושטה עיר ממלכת ביצנץ אל הקיסר יוסטין הראשון המולך שם בימים ההם, ויצעק דום מרה על העשק והמרוצה אשר דו־נואם עושה לנוצרים בערב התימנית, ויראה להקיסר ספר הברית החדשה חציו קרוע לקרעים וחציו שרוף באש ויאמר: ׳את הספר הזה הצלתי מן האש אשר השליך בה מלך חֻמְיָר את כל הנוצרים ואת ספריהם, ועתה אם החריש יחריש המלך לעת כזאת ואבדנו בלנו ולא תהיה פלטה בארץ ערב׳. ויען הקיסר ויאמר: רב הדרך ביני ובין ארץ תימן ואיך אשלח את חילי דרך מדברי החול וקרם אסון בדרך ומתו כלם ביום אחד; אין טוב בי אם אכתוב ספר למלך הכושים המקנא לדת הנוצרים כמוני, והוא יושב על מבואות ים סוף וקרוב מאד לארץ ערב, ושלח הוא את חילו הרב ביהודי ערב לעשות בהם שפטים. ויעש הקיסר כן ויכתב ספר למלך הכושים אֶלַצְבָּהָן לשלוח חיל וצבא רב ארצה ערב הדרומית להלחם ביהודים הערבים [1]).

כה קשרו כל אויבי המלך יוסף הרבים להשחיתו, יען כי מלאו לבו לקנאת את קנאת אחיו העשוקים והרצוצים בארצות הנוצרים. ואלצבהן מלך הכושים איש קנא ונוקם וממלכת היהודים בערב לשִׂטְנִים בעיניו ולצִנינים בצדיו, ויהי עוין את יוסף כל הימים, ויהי כבוא אליו פקידת קיסר ביצנץ וימהר וישלח חילו באניות דרך ים סוף לעלות אל ארץ תימן להלחם ביוסף, ואל אניות כוש נלוו גם אניות מלחמה אשר לקיסר יוסטיניאנוס אשר יצאו מחופי מצרים לחזק את חיל מלך כוש.

ויעברו אנשי אלצבהן את מעברות ים סוף ויעלו היבשה ארצה ערב, ויפרצו בכל הארץ, ויאספו אליהם כל בני ערב הנוצרים. וישיתו את ידם להלחם ביוסף. והמלך יוסף חגר שריון כחו לעצור בעד חיל האויב אשר עלה על ארצו ויסגר את מעברות הים אשר בעדן, להניא אותם מעלות היבשה ויאסף את מחנהו, וישלח דברו אל יתר נשיאי ערב לאמר: חזקו ונתחזקה לעמד נגד הכושים, אשר עלו על ארצנו לרשתה. אך הנשיאים לא שמו לב לדבריו, ויאמרו כי איש איש ילחם בעד שבטו וארצו, ויָתר יוסף עם חילו המעט ויעורם להלחם בכושים בחרף נפש לארצם ולרחם, ויבואו עד הים וימצאו את הכושים עולים מן הים, כי פרצו את המסגרות ויעלו היבשה. וילחמו הכושים ביוסף וחילו, ויכו בהם מכה רבה ויכשל כח יוסף וידי חילו

[1]) כן יספרו אחרים מסופרי ערב אבל אחרים יספרו לאמר: ובימים האלה היו קסרי רומה מושלים ושלישים בארץ, ותהי גם ארץ כוש תחת ידיהם, וימליכו בח את חאיש אשר בחרו בו; ויסר המלך ההוא אל משמעתם ולא יכול לעשות קטנה או גדולה מבלי שאול את פיהם. ובימי יוסף מלך בכוש אלצבהן (או אַצְבַּח) הנוצרי והוא איש קנא ונוקם, ויהי שונא ליוסף וליהודים תמיד. ויבא אליו דום ויספר לו את כל אשר יעשה יוסף לנוצרים וַיְגַדֵּל את חטאת יוסף פי שבע, ויקנא אלצבהן את קנאת דתו, ותבער כאש חמתו על יוסף ויאמר להנקם ביהודים וישלח אל הקיסר מלאכים לבקש ממנו רשות לזאת מארצו להלחם בדו־נואם אויבו, ויענהו הקיסר לאמר: לך ארצה תימן והנקם בדו־נואם את נקמת חנוצרים, והמליך תחתיך את דום הנגרוני ער שובך מדרכך, ואל תעזב את עכך כצאן אוברות אשר אין להם רועה, פן יסירו את עָלֶך מעל צואריהם. ושמו בראשם נשיאים ערבים, ויעש מלך כוש כאשר צוה עליו הקיסר וימליך את דום על ארץ כוש. ויקח אתו שלשים אלף פרש ושמנים אלף רגלי, וישם פניו תימנה (וגם סופרי היונים הקדמונים אשר היו בימי יוסף זה כותבים כי מלך כוש בעצמו בא לתימן וילחם ביוסף ויִנצחהו, ויפקד על תימן איש ושמו אֶלְיָפָה עם בן אחיו ושמו אַנָּגוּס. אולם אני בחרתי לספר את הדבר הזה כאשר יספרו רוב סופרי קדמוניות הערבים).

רפו ולא יכלו עוד עמוד בפני הכושים. ויהי כראותו כי כלתה אליו הרעה וכי לכדו את היכלו וגם אשתו המלכה נפלה שבי בידם ועוד מעט ונפל בידי הכושים והתעללו בו ואמרו: הכינו את מלך היהודים בחרבנו. ויעל עם סוסו על ראש סלע גבוה על שפת הים, ויתנפל מעל סוסו המימה, והים הולך וזועף. וישאו הגלים את נויתי ויטלטלוה למרחוק, ותעלם ולא נודע איפא מצאה מנוח (ר"א ר"צ). ויהי כל ימי מלכו בתימן שלש ועשרים שנה.

והכושים קנאים ונוקמים העבירו חרב מלחמה בכל ארץ תימן, ויהרגו באכזריות את בני חמיר אשר נפלו בידיהם, ויבזו את כל רכושם ואת נשיהם ושפם נהנו שבי וימכרום ממכרת עבד, וביהודים הרבו הכושים לעשות שפטים נוראים ויכלו בהם כל חמתם, ויהרגו בהם הרג רב ולא חמלו, וירבו לאלפים חללי הקנאה והנקמה בעד הנוצרים המתים אשר בדא דום מלכו.

כה היה קץ ממלכת היהודים בתימן, אשר אבדה ע"י הכושים הנוצרים ותכחד מן הארץ ולא היה לה עוד תקומה, והערבים הנשארים אשר החזיקו עוד בדת ישראל פנו אל שבטי היהודים ויתערבו בהם ויקראו איש איש על שם השבט הישראלי אשר פנה אליו ולא נקראו עוד חֻמְרִים כבראשונה.

(שאר יבא).

אברהם שלום ב"ר יחזקאל לבית יהודה.

דרך שלשת ימים.

מאת

זאב יעבץ.

א.

ענפי העצים במקוה ישראל המודעזעים בנפנופי רוח צחה הנושבת בם, הפכו את אור השמש השוטף מפאתי קדים, לזוהר ירקרק חרוץ מתפורר לרבי רבבות רסיסי פז מתנוססים ומתרוצצים בין עֲלה לעֲלה, עד כי עיני המורים המתהלכים ומדברים צרפתית בין העצים, הכו כמעט בסנורים ויסבו פניהם ימה.

אך מה יום מיומים, כי יפנרו המורים לעת בקר בשעת הלמוד? מי התיר את רצועת המשמעת החמורה המכֻנת את כל עתי המורים והתלמידים ואת רגעיהם? והלא בגדי המורים והתלמידים יענו, כי לא חדש ולא שבת היום, והנער אשר עבר זה מעט וירא את המורים המשתעים החשים מפלט להם מנוגה ברק השמש, הלך נם הוא עקב בצד אנודל ועל לבו עלה ומפיו יצא שיר קדמוני, אשר כֻּון על חצי השמש ועל המשוחחים אשר נמלטו מפניהם לאמר:

יְתֵרוֹצְצוּ כְּבָרְקִים
יְשְׁתַּפְּכוּ כְּמַוָרְקִים
יְכַפְּרוּ לִפְרָקִים
יְעוּשׁוּ אִישׁ בְּאָחִיו וְלֹא נִגַּף [1]).

ונם בחדר הנדול אשר שם יתאספו הנערים, רפתה היום רוח הסדר מאד מאד. רק בשפלות ידים לקחו אחדים מהם את המעדרות ואת המזמרות, ולעומתם שלחו רבים מהם את ידם בחפץ כפים אל הספוג אל הסָבון [2]) וסירי הרחץ ואל הכתנות והאנפלים, וירחצו ויסתפנו ויחליפו שמלותיהם ויטיבו את לבם במהתלות.

והנער אשר שר זה מעט את שירו, בא אל הבית ויקרא: «אותי, את רפיה ואת פרץ פטר הפקיד עד מחרת השבת, האח! האח! שלשה ימי פטורים יהיו לנו, שני ימי הפורים ונם היום הזה».

ובכן נודע לנו מדוע השתנו היום סדרי הכית, כי שלשה עשר בחדש אדר הוא, ערב הפורים וחפשה תנתן לכל החפץ לחוג את הפורים עם קרובו ומיודעו, ורק הנערים הרחוקים, אשר אין להם קרוב ומודע, ישארו במקומם, על כן סרה רוחם ועבודתם נעשית בעצלתים ובלי חמדה, שלשת הנערים לבשו ושנים מהם, הלא המה

---

[1]) אופן לשבת חוה"מ סכות. [2]) וייפע עיין ערוך.

מיודעינו מאז יהודה ורפיה. השתנו למן היום אשר ראינו אותם באחרונה. כי שניהם נבהו וירחבו. פני רפיה החֲוֶר היו שזופי שמש ורוח הרפיון סרה מעליו והנה הוא כיום עלם קל בידיו וברגליו. יהודה הענוג נקשה. וכפיו עשתו ותנדלנה. חזהו יצא קדימה ובתפיו נסוגו אחורנית. ופרץ הגלוה עליהם. הוא נער דל בשר בעל קומה. שחרחר וגֶרֶל שִׁנַּיִם ושפם דק החל לִצְמֹחַ לו.

„אם טוב בעיניכם ארוצה אל יפו", דבר פרץ צרפתית. „וקניתי לנו צדה לדרך".

„האתה תלך ולא אנו?" קרא יהודה. „אפשר אנחנו נפטרים לחוג את הפורים באחֻזות ולא נסור מעט ליפו?"

„אך אתם הלא אמרתם אמש כי יום צום היום הזה. אין זאת. כי אם תצומו" לעג להם פרץ. „ובכן למה לכם להוסיף עוד דרך על דרככם."

„אם אומר אתה לקנות את לבבנו. פרץ ידידי. חדל לך מלעג לאיש על הדברים המסורים אל הלב. אז נשב לבטח עמך. ראה נא. הנה אנבי הוא הקנא הירושלמי ורפיה רענו הוא הבטלן בן הישיבה ועל לבנו לא יעלה להטות את לבכך אל דרכינו. ואתה הלא הצרפתי המשכיל אתה. הנוח. המסביר פנים לכל הדעות. והנה כמה פעמים הקנטת אותנו בשאלות אשר אינן נוגעות לך מאומה?"

„לוא היה צרפתי מבטן ומלדה. כי אתה היה אדם כדרכו". דבר אפרתי עברית באזני יהודה. „צרפתי איננו על פי מולדתו ועברי איננו על פי רצונו ומה איפא הוא? חדל אשים הוא!"

את דברי אפרתי לא הבין פרץ ויהודה השיבהו ריקם ויפן אל רפיה למען הסתר את פניו ממנו.

„ובכל זאת הנידה נא לי אתה רפיה. החמורה התענית הזאת כי תצומו?" הפניע בו פרץ.

„התענית הזאת". החל רפיה להסביר. „לא על ארבע התעניות תחשב ובכל זאת"...— „הן אתה פרץ". הפסיק יהודה את שיחת רעהו. „הלא חפץ לדעת דבר אשר אתה אומר. כי מכסים אנחנו אותנו ממך. ובכן בטח בנו. כי אם צמים אנחנו אם לא. לא תראה אותנו אוכלים היום הזה."

התשובה הפסוקה הזאת. פסקה את הדבור מפי פרץ ולמען הסתר את מבוכתו וחרון אפו. נתן קולו בזמר צרפתי ויצא.

ויהודה ורפיה שמעו לקיל ה ע צ ה. אשר יעץ להם אפרתי לבלתי הִתָּלוֹת בדרך עם פרץ האורב להם וללכת לבדם. אז ילך נם הוא עמהם.

שלשת הנערים האלה ויצחק התימני שפל הקומה ורחב־הכתף והגלגולת הגלוה עליהם החזיקו איש בצרורו הקטן ויצאו כמתגנבים לבלתי הלוה עליהם בן אדם שאינו הגון. וילך איש איש לבדו עד עברם את הפרדם הראשון הקרוב אל מקוה ישראל. שם נועדו הנערים ורפיה ויצחק קפצו מטוב לב. כי היו בעיניהם כיוצאים מבית האסורים ולא ידעו מה לעשות במשוש חרותם אשר תקפה עליהם. ועל יצחק התימני זחה דעתו מאד. וינם את בח גרונו ויתן קולות זרים ומשונים מאד. אשר מי יודע אם חכמי תורת הזמרה מצאו בהם נחת.

„המשונע אתה?" קרא אפרתי.

„משונע הייתי לוא עשיתי כזאת במקוה ישראל. אשר שבע אזנים פקוחות שם על כל הנה. אך פה מי אדון לנו?"

רחבי הארץ מימין ומשמאל העוטים דשא עשב המשיב נפש במראהו ובניחוחו, חום השמש המלאה אורה, רוח הים הנושבת לאטה ומראה בתי יפו הלבנים כשלג, הנשקפים מבין ירק רבבות עצי הפרדסים הרעננים, נסבו על הנערים המתהלכים רוח ששון ושעשועים מאין כמוה.

„מדוע זה נחבאתם לברוח?“ קרא קול מאחריהם ויפנו לראות והנה פרץ רץ וחבילתו בידו.

התוספת הזאת אשר נוספה על חברתם, לא היתה להם למשיבת נפש, וילכו מבלי פצות איש את פיהו. וירא פרץ, כי אין דובר דבר ויהי הוא המדבר ויאמר: „לו הייתם פה זה שנה, כי עתה לא עזבתם את מקוה ישראל לימי הפורים, כי אז ערכו שיר חיזיון לראשין הצרפתי על במת המשחק אשר עשו לדבר. מה נהדר היה החזיון הזה! הנם בישיבה היהודית אשר למדת אתה, ערכו חזיונות באלה? רפיה!“

זאת דבר פרץ ויתן בצחוק קולו, ולבלתי היות אבל בין השמחים מלא אחריו גם יצחק התמני בצחוק נדול. אך עד מהרה ראה, כי שמו אפרתי ויהודה את פניהם כחלמיש ויחדל לצחוק, אך פיו היה עוד פתוח ושניו הלבנות נלויות מעט רנע.

ורפ"ה אשר היה עוד רגיל מבית מדרשו לבלתי הניח שאלה בלי תשובה ענה את פרץ: „אל נא תשחק לישיבתנו, מי שלא ראה שמחתנו בישיבתנו בימי הפורים לא ראה שמחה מימיו, אז יעבירו התלמידים את רבם ממקומו לימי הפורים והפקידו תחתיו לרב אחד מחבריהם, תלמיד עלז ושנון, והתלמיד הזה יעמיד את פניו כרב זקן ונשוא פנים, ובאמרי בינה מלאים דעת חריפה, יבקר את הליכות משגיחי הבית עם התלמידים והמעט כי הדברים האלה ירבו צחוק ושמחה יהיו גם לתועלת, כי הרב ישמע את רוח קהל התלמידים דוברת מפי אחד מהם וימהר להעביר כל קלקול מבית ישיבתו.“

„דבר כזה יוכל להיות רק בישיבה יהודית, כי הדעת מה טעם ומה כבוד, רחקה מרב כרבניך.“ לוא היה כדבר הזה במכון מסודר כבית ספרנו, כי עתה לא ידע התלמיד הזה אנה הוא בא. גם נא אתה רפיה אם כחך גדול והיה לשני ימי הפורים לראש תחת ראש הבית, והנך נא לו בפניו את דרכו ואת דרך פקידיו.“ ויצחק פרץ כבלותו לדבר, אך הנער התימני השביל הפעם לבלתי מלא אחרי פרץ, בלתי עד אם התבונן תחלה בפני רעיו וירא כי אין צחוק על פניהם ולא צחק גם הוא.

רפיה לא השיב דבר וגם אפרתי חשק את שפתיו[1]) ויהודה לא יכול עוד למשול כרוחו ויקרא: „ראה נא מה טפש לבך ומה טחו עיניך. זאת הפעם הראשונה, אשר אני שומע את דבר משחק הפורים הזה כישיבה, ומה רם הוא בעיני! לא משחק בטל הוא לשעשוע חסרי לב, כי אם תקנה חשובה ונכבדה מתוקנת בדעת נקיה מאד מאד, לתת מוצא פעם אחת בשנה לרוח התלמידים לבלתי ידכאוה משגיחי הישיבות ופקידיהן כטוב בעיניהם. לוא חכמת באמת, ראית כי רוח הגוי העתיק, אשר משפט האדם הוא ראש קדשיו, צרורה גם בקטון שעשועיו, ותדע כי נעלה הוא ברום ערכו גם על התיאטר אשר אתה ממלא את פיך תהלתו רק משום מנהגי.“

ורפיה בא ותלמודו בידו ויפלפל ויאמר: „אך בכל זאת נכונו דברי פרץ, כי שנו דרכי הרבנים מדרכי ראש ביתנו. אבות ראשי ישיבתנו תקנו תקנה זו לתלמידיהם,

[1]) דיא ליפפען צוזאממענדריקקען (ע"ז ל"ה).

למען ישמעו את שיחם ולריב את ריבם מידי פקידיהם ופקידי היהודים המצטרפתים נוהגים, „שהן מכנסין מומסין [1]) לבתי תיאטראות ולבתי קרקסאות שלהם ומשחקין כדי שלא יהיו משיחין אלו אם אלו" [2]).

ופרץ התבונן בפי המדבר, לדעת המלא רפיה את דבריו אם השיב עליהם, כי לא היה ממלאכי השרת הנזקקים ללשון הזאת, שצרפתית ודאי איננה.

יהודה שָׂבע רצון מן המאמר הזה ואפרתי שמר את הדבר בלבו, וכלותם לדבר, כבר עמדה רגלם בחוצות יפו השוקקה, אשר לא ישמע שם איש את שפת רעהו מרוב המולה. ופרץ ויצחק הלכו איש לעברו לקנות להם צידה, ואפרתי הוכיח את דרכי יהודה ורפיה על פניהם לאמר: „עד מתי תֶּאֱלו להניח את מנוחתכם על קרן הצבי על לא דבר, רק למען הבא תורה וחכמה בלב פרץ האורב לכם ומכה בלשון אתכם ואת כל תלמיד שאינו יודע להחליק לשון, ואשר על כן נדלו ראש הבית על כלנו". ורפיה אשר לבו היה טוב עליו היום ואזנו לא היתה נטויה לשמוע דבר תוכחה, קרא בגנון ובטעמים: „אחרי הדברים האלה גדל המלך אחשורש את המן". — ואת הדרגא הנתונה תחת מלת המן שם לשלשלת שאין לה סוף—ויך במשהו על סואר של קורות אשר עבר עליו.

הנערים כלו את מעשיהם ביפו וישתמטו מפני פרץ וישובו בדרך אשר באו ויעברו על פני מקוה ישראל ויטו מן הַכְּבִשׁ [3]) וישימו את פניהם הנגבה לבא לראשון לציון. בהרחיקם מעט שמו מגבעות תבן רחבות מאד בראשיהם לצל יומם מחורב, ויצחק התימני יעץ לחלוץ גם את נעליהם ולהפשילם במקלותם לאחוריהם ויעשו כן.

ויהתל אפרתי ויאמר: „בדברים האלה נשמע תמיד לקולך יצחק, אם רק תדור נדר לנו לבלתי צחוק לחכמת פרץ עד אם החילונו אנחנו."

פני יצחק רעמו מספק, כי לא ידע לעמוד על טעם דברי אפרתי, הדברי עצה הם אם דברי לצון? אך רפיה שמע אותו בדבריו וייטב פנים אליו ויאמר: „הרבה השם עושה ואם יצחק שמו, יצחק על כל דבר".

התורה הזאת, אשר לא נפלאה מדעת התימני הקטן, השיבה את לבו ואת פניו. ויהי כאשר נתנו הנערים בשיר קולם וישר גם הוא עמהם.

ורעש אופנים מתהפכים בעצלתים בחול וקול שיחת אנשים ומצהלות נשים עולה באזניהם, ויסבו המהלכים פניהם אחורנית והנה ענלה צפופה נושאת מרצופים גדולים וקטנים, חביות מלאות וריקות ומחוצה לה תלויות ומרותקות אליה חבילות קלות ומתדלדלות על גבה. ומבינות לכל הכבודה וממעל לה יושבים אנשים ונשים וטף ופרץ מיודענו בראשם, רוכב בגאותו על חבית הפוכה ובוזה חבריו בני החיל הרגלי המתאבק בעפר הדרך.

ויאמר אפרתי: „הנה הנבור המטיף כל היום לאחרים לגבורה ולחזוק כח הנוף בעבודה ויגיעה, יבחר לנוע בפנת ענלה צרה, כאשה רכה ומצרה, מלכת ברגליו כבן חיל בשמחה ובטוב לבב".

ומפאת נגב נשמע קול דרדור [4]) דק מאד עולה מתוך ענן אבק קטן. השאון והאבק הולכים וקרבים, הולכים וגדלים, עד כי בקעה ותעל מתוך הענן מרכבה קלה ונאה, רתומה לשני סוסים והאיש הזקן העשיר היושב בה, צוה לעצור ולעמוד ויט

[1]) המשחקים בתיאטר. [2]) ב"ר פ'. [3]) Chaussé עיין הערה „החרבות לאהים" ה"א.
[4]) קול דבר מתגלגל, קאללערן.

ממרכבתו ויקרא לנערים ויתן את ידו ליהודה ולאפרתי ויקרא בהמון לב: „אוי נערים, מעי המו לכם לראות אתכם מהלכים יחף ורגלי. הנה פרץ רעכם חכם מכם, כי נוסע הוא בעגלה. ועתה אם לראשון לציון שמתם את פניכם, שמעו לעצתי עלו ושבו עמי, ובבואי ליפו ורעו הסוסים והשיבותיכם אחרי כן במרכבתי זאת למחוז חפצכם".

„בכל לב נברכך אדוני על חסדך", ענה יהודה. „אך הפעם לא נוכל לקבל את הטוב מידך הנדיבה ולעזוב את רעינו ההולכים עמנו לבדם. ואתה אדוני הנכבד, לא תשית לב לעמל הדרך, כי לא כבד הוא ממנו. ורגלים אשר תצלחנה ללכת בדרך רחוקה, תצלחנה לשבת ולהתענות בעגלה צפופה. אך הרגלים אשר לא נסו בנעוריהן לנעת בקרקע הדרך מעצלתים או מרוך, מי יודע אם עגלה או מרכבה תהיה מזומנת להן בכל עת. ואנחנו עודנו נערים ועלינו נאמר „תפארת כחורים כחם".

„עשו בני כטוב בעיניכם", ענה הזקן ויברכם ויסע לדרכו ובלבו אמר: „מי מלל לנערים הענוגים האלה, כי כל יגיעה ועבודה קשה תהיינה כשחוק בעיניהם וכי ישאם לבם להכבד בהן".

והנערים הוסיפו ללכת כברת ארץ והנה שלשה בדוים [1]) חמושים מכף רגל עד ראש הולכים לקראתם מרחוק. רפיה נבהל ואפרתי אמר: „לא טוב עשינו, כי לא לקחנו בידינו כל כלי נשק." ויהודה ענה: „בכלי נשק לא נוכל להם, כי אם בפנים מפיקים אמץ לב ועתה את מקלותיכם קחו בידכם ולכו קוממיות ותנו את קולכם בשיר בקול אדיר וחזק; ענו אחרי:

שַׂמְתָּ עִמִּי וְאֵיךְ אֵלַךְ לְבַדִּי
וְהוּא רוֹדִי וְאֵיךְ אֶשַּׁב יְחִידִי
וְהוּא גָּרִי וְאֵיךְ יְרֵעֵךְ מְאוֹרִי
וְאֵיךְ אֶבְצַע וְהוּא מִשְׁעָן בְּיָדִי. [2]).

הבדוים עברו על פניהם ויברכום בכבוד. ונפש רפיה נחיתה ויאמר: „בושתי הפעם לראות, כי רק כח הוספתי למיום שבתי במקוה ישראל ואמץ לב לא הוספתי".

ויען אפרתי: „אל נא בנפשך תשם דופי על הדבר הזה, כי המקום גורם, העבודה מרבה את הכח והחרות מרבה את האמץ, ויען כי עבודה יש לנו על כן חזקנו, וחרות יען כי איננה לנו מאין יבא אמץ לנו?"

„אל נא ירע בעיניך אפרתי", נענה רפיה. „אם אומר לך, כי רואה אני אותך מתהפך, יש אשר תמלא פיך את תהלת הסדרים החמורים ותקרא להם משמעת ויש אשר תתן בם דופי".

„הסדר החמור הנהוג בתוכנו", הסביר לו אפרתי, „איננו משמעת, כי אם מרות קשה".

„ומה בין משמעת למרות? הבינני נא ואדעה".

„המשמעת נוצרת את משפט כל השומעים בקולה מכל משמר", הורהו אפרתי, „והמרות היא הגוזלת משפט ואין עיניה כי אם אל אנרופה ואל הון נפשה כל היום".

על יד האלה העתיקה, אשר עם ראשון לציון, שמו את נעליהם ברגליהם ויסירו את המגבעות וישימו תחתם את כפות השני בראשיהם וילכו ויבאו ראשונה לציון, ויסבו ויתבוננו בכל הבנינים החדשים, ומן העוברים על פניהם אין איש קורא

[1]) ערבים שוכני מדבר, בעדואינען. [2]) שיר לר' יהודה הלוי.

לשלום להם ואין מאסף אותם הביתה. וישבו להם בצל אחד הבתים על האבנים וינוחו. וירא מרחוק והנה איש עולה על מעלות בית הכנסת הרם והנשא ופותח את דלתותיו ויעלו אחריו, ויבאו אל תוך הבית הקדוש וישתוממו על יפיו והדר גאונו. שם נלוה עליהם איש זקן טוב עין לובש בגדי עשירים ויתן להם שלום. ויאמר אליו רפיה: „אכן יש ה׳ במקום הזה, כי רק בבית המלך שהשלום שלו זכינו לשלום ורק דלתות ביתו נפתחו לנו לבא שמה. בעוד אשר בתי יושבי המקום סגורים ומסוגרים מפני איש עובר דרך.“

„אל בָּנַי“ קרא הזקן בנעימות. „אל נא תשיתו חטאת על יושבי מקומנו, כי אנוסים הם לכבוש את רגשותיהם ולשום פניהם כחלמיש. בימים הראשונים היו בתי אחוזתנו פתוחים לרוָחה כמשפט אבותינו מעולם. אולם זה כשלש שנים וגזרת ענש קשה יצאה מהפקידות על כל מכניס אורח אוסף אל ביתו גר נוטה ללון בלי רשיונה המפורש. למן העת ההיא נאנסו יושבי המקום להקשיח את לבם הטוב והישר. אך אתם נערים באו אל ביתי, כי אני אינני כופף ראשי, כי איש זקן אני וקודם אני ביסוד האחוזה לאלופים הרוכבים לראשה ולמשרתיהם ולמשרתי משרתיהם.“

הנערים ברכו את הזקן אך אל ביתו לא יכלו לסור, כי תקפה עליהם השעה לבא עד הערב לרחובות. ורפיה אמר: „הן פקידינו נואלינו ההולכים בתורת עם עמורה אשר שמו קציני סדום יאמרו: בואו ונשכח תורת הרגל מארצנו[1], ועתה נזכרה נא אנחנו את תורת הרגל ונשאנו את רגלינו והלכנו.“

ב.

והבית הכביר ימים מכל בתי רחובות היפים, הוא בית עץ צר וארוך מאד. על קרשיו הנסים, אשר היו לו לקורות, לא עבר מעצד. טיח וסיד לא עלה עליהם. איש לא שף את סדקיהם ולא חוק את בדקיהם ואין בין קרקע״הבית הקשה והקים משמש ימי בראשית ובין הרקיע חציצה אחרת. בלתי אם שכבת הרעפים הסדורים על בדיהם ונראים בכל מערומיהם לעיני כל הבא אל תובו. הבית הזה משמש לדברים הרבה. בראשונה, בטרם נפוצו הפועלים מבני ישראל איש לעברו מאין עזר ומחמה, היה בנין עראי זה בית תמחוי לפועלים, אשר המציא להם במחיר מצער, מאכל בריא. משנתמעטו הפועלים היה הבית לבית ספר ומקום תפלה בשבתות ויו״ט. על כן תראה עין הבא שמה ארון קטן ופרכת נכח הפתח.

בערב הזה רבו בבית הדל הזה מנורות נפט דולקות ואנשים יושבי המקום נאספו לשמוע מקרא מגלה ולהשכיל מתוכה, כי גם בתחלת הישוב בימי הבית השני רבו המוקשים לישראל גם בארץ אבותם גם בכל ארצות פזוריהם ולבטוח, כי הישוב אשר בראשיתו הוא מצער עוד ישגה מאד.

המגלה נקראה מפי אחד מילידי ארץ יפי הקול היודעים לבטא את שפת אבותם בכל דקדוקי לשונות בני שֵם הנשמעות בארצם. ובצאת הקהל ואחרי כלות הקריאה והתפלה ראו היוצאים את נערי מקוה ישראל, אשר באו בההל הקריאה ויעמדו בפתח הבית, ויקדמו את פניהם בשלום ואהבה. ואחד מנכבדי המקום הושיט את ידו לאיש איש מהם ויקרא: אלי תבאו כלכם, ויצינם לפני שני תַּיָרים אנשי

---

[1]) סנהדרין ק״ט.

מראה. אשר באו לקנות אחוזת נחלה בארץ ויבא את כלם אל בית רחב ידים בנוי בטוב טעם כאחד הבתים הנאוים והנחמדים אשר בכפרי אשבנז או צרפת.

הקרואים נסבו על שלחן מלא דשן והנערים הרגילים במאכלים התפלים המונשים לפניהם במקוה ישראל ובפנים של אימה הנראים להם שם. השיבו עתה את נפשם במטעמים. אשר הגיש אליהם בעל הבית בנפש ברכה ובעין יפה מאד ובדברי הצחוק והשמחה. אשר שמח מרדכי. אחד מן האכרים הראשונים בפתח תקוה מילידי ירושלם. את נפש כל המסיבה ואשר הדיע חבה יתרה אל הנערים. לדברי האיש העלז הזה מצא יצחק התימני את לבו לצחוק ברוח נכון מבלי שום חשש. אף כי לא הבין כמעט דבר מדבריו בראותו. כי גם אפרתי ויהודה צחקו.

"עוד מלאכה גדולה לעשות לי פה בטרם צאתי מזה". קרא מרדכי "מלאכה הצריכה לאמץ לב ולמסירת נפש. לטובת הכלל הנני מוסר תמיד את נפשי ובידך. בעל הבית. לאמץ את ידי ואת לבי לקראת המלאכה הגדולה. בידך ולא אחר".

"במה תמצא ידי לחזקך?" שאל בעל הבית.

"בתתך לי עוד מעט משקה מן היין המשומר לצדיקים כמוני וערוך מאחמול שם בקצה הבית. כי לבי יפוג לזכר העבודה הקשה. הנכונה לי עוד במקום זה ויודע אני כי לתעודתי הגדולה יאמצני מעט היין במשפטי תמיד".

פני כל המסובים צהלו והמדבר חשך הפעם את פיו משיחה יתרה וישם את לבו אל הבקבוקים אשר הובאו לפניו ויתן בבום עינו ויחל להתחזק כאשר דבר.

"אם היין יהפך לאמץ בקרבך". החליט שלמון. "איש מן התֵּרִים בריא בשר וטוב לב. "הנה אמץ לבך הולך ורב מאד. כי היין אשר לפניך כמעט תם ואיננו. ועתה הגידה נא מה הנה הגבורות אשר אתה אומר לעשות פה".

"המלחמות לשם שלום נכתבו". אמרו קדמונינו וגם אני הנני יוצא למלחמה למען עשות שלום ביד חזקה לבעלי הריב אשר פרץ פה זה כשני שבועות".

זאת דבר וינח בום אל פיהו במר נפשו וימסוך לו עוד כום שנית.

"ובמה תכבד את ידך עליהם לעשות שלום?" —

"בשכל מליובחן שפתי ובלקחי הטוב אשה את לבם אל השלום". דבר בענוה רבה. "ואם לא. אכה אותם בשבט פי בטחו נא בי. כי את דברי אקים. מחר יהיה האות הזה".

"ואם בן הלא עת לך לשתות מחר ומדוע תקדים לסבוא היום. אדוני הנכבד?" הוסיף שלמון להציקהו בשאלותיו.

"אם תובל לשאול עוד כזאת. אין זאת. כי אם לא שמעת הלילה את מקרא המגלה. הביאו לי נערים את המגלה. ואתם היו נבונים להכות את המן כי האיש הזה לא בן הלילה את לבו במקרא מגלה". דבר בחמו ובחמתו שתה בבת אחת את כוסו אשר מסך זה מעט.

ובעל הבית שאל: "מה למקרא מגלה ולשתיתך היום או מחר?"

"מהרו את המגלה נערים. וקראתי לפני כלם גם לפני בעל הבית. כי בלעדי לא שמע איש את דבריה. גם בעל הבית לא שמע. לוא כונו את לבם. כי עתה בחנו בדברי אסתר במאמר "אצום כן" את הפשט הפשוט. אשר בלעדיו אין להבין מקרא זה. כי "כן" הוא בנימטריא שבעים. ויען כי לא צמה היא כי אם שבעים שעה תחת אשר כל העם צמו שלשה ימים שהם שתים ושבעים שעה. על כן אמרה אצום "כן"

לאמר אצום רק שבעים שעה. ובכן עולה הדבר מאליו ברור כשמש בצהרים, כי יש לי להקדים ולשתות היום. האף זאת נערים?" וימהר וימלא כוס וישת.

"לוא דרשת את מלת "בן" בנימטריא "יין" כי עתה אמרתי בי נאה דורש ונאה מקיים אתה, אומר ושותה. אך מה ענין סתם מספר שבעים לשתיתך?"

"מה היה לנו? אני השותה ואתה השכור! כי אינך מבין להשכיל ממוצא דבר ממליצת "אצום כן", אך לוא העמדתני א ת ה על האמת כי "בן" בנימטריא "יין" הוא, לא קפחתי שכר בריה כמוך ושכר שיחה נאה. אך באמת הלא מקרא מלא הוא מקרא מפורש, כי כן בנימטריא יין ומה באת אתה להשמיענו?

"עשה נא עמי חסד ופסוק לי פסוקך זה האומר כי כן בנימטריא יין", הפניע בו שלמן.

"הלא דבר זה פשוט הוא. כתוב אחד אומר: יין ישמח חיים, וכתוב אחד אומר: כן צדקה לחיים, הא למדת כי "כן" ו"יין" שוים לענין זה, לענין "לחיים". ובדברו זאת מלא כוסו ויקרא בקול גדול: יין ישמח חיים! כן צדקה לחיים! לחיים! לחיים! ויהפוך את כוסו אל פיהו.

"אמנם דרשן נפלא אתה, אתה פָּרֵשׁ נא לי מלת "צדקה" מה ענינה ליין".

"שאלה נהדרה שאלת", הערים מרדכי להשתמט מחמת מבקרו אשר לא יתנהו השב רוחו, "אך יען וביען כי גדולה היא לא אשיב עליה היום, כי את כל הגדולות חשכתי ליום מחר כאשר הגדתי לך; ואתה אל תשאל ממני הלילה לגלות לך עמוקות כאלה".

"יהי כן, אך את אשר ההלות הלא יש לך לכלות, מה ענין שבעים שעות של צום אסתר לקביעותך על היין בלילה". הקשה שלמן לשאול ולא הרפה ממנו.

"אוי חכמים בעיניהם, עד מתי לא תבינו דבר לאשורו? הלא הדבר נלוי גם לעיני ילד בן יומו: אסתר המלכה לא יכלה להֵרָאות בפנים דלים מצום וענות נפש את פני אחשורש ההולך אחרי עיניו, על כן הקדימה להתענות ולפסוק את תעניתה בטרם תבוא לפניו; ואני לא אוכל להשמיע את דברי לבעלי הריב, בהיותי נבלע מן היין, על כן אני מקדים לסבוא הלילה למען אוכל להקדים להנזר מן היין בטרם נשאי באזניהם את מדברתי אשר בה אקנה לי שם עולם". בדברו זאת שתה עוד כוס מן היין אשר לפניו ויאמר "יין" בגמטריא "בן" וגם בנימטריא "סוד" על כן "יצא סוד משנכנס יין", ועתה אגלה לכם את סודי בתקעכם לי איש איש את כפו כי לא יגלה את סודי".— ויקם ממקומו וילך ויחג וינע הנה והנה בלכתו מאיש לאיש בכף פתוחה, ויתקעו לו איש איש את כפו, כי לא ינידו מכל אשר ישמעו וגם אל השומר הכושי לְבֶן־הַשַּׁנִּים אשר נקרא לבא אל הפרוזדור נגש ויתקע לו גם הוא את כפו השחורה.

בשובו מדרכו הרחוקה נָחת על הכסא ויפתח פיו בלשון בבדה מאד ויאמר: "עתה הנני להגיד לכם את הַמְּדֻבֶּרֶת אשר אשא מחר באזני העדה. בה יהיה דברי מחר: הנה רחובות נולדה למז"ט בפורים [1]), ויען כי אחוזה וקולוניא לשון נקבה, על כן לא חבו לה שמונה ימים מיום הולדה עד יום קרוא לה בשם, כי פורים הלא הוא יום קריאת התורה ויקרא לה החזן שם בעצם יום הולדה. אך פורים איננו רק יום קריאת התורה לבדה, כי אם גם יום קריאת המגלה. ושתיהן אינן נכתבות אלא

[1]) בפורים נתיסדה.

אשורית. על כן בחרו לה גם שם אשורי. ובנות אשור הלא ארבע הן: נינוה רסן רחובות וכלח [1]). נינוה לא רצו לקרא לה, יען כי היא היתה מרשעת ואבות אחוזה זאת רוצים בי תהיה צרקת, רסן לא רצו לקרוא לה כי רסן ברזל תועבת נפשם היא והם רוצים באחוזה בת חורין, כָּלַח לא רצו לקרא לה, כי האחוזה צעירה ויפה־פיה היא לא בת כלח בלה מזקן ובכן קראו לה רחובות, בתקותם כי ירחיב ה' לה ושלום אמת יתן במקום הזה. ועתה אחי בני רחובות אם לבטח אתם יושבים שם רחובות נאה לכם ואתם נאים לשמה. אך אם ריב תריבו קראו לאחוותכם שם אחר: עשק או שטנה ולא רחובות".

ככלותו לדבר נשא עיניו מסביב ויבט כה וכה, אך כל הנאספים כנועצים לב יחד העמידו את פניהם, אין צוחק ואין מהלל, ושלמון הערים לקנטר אותו באמרו: "כלה נא את דבריך!"

"הלא כליתי", השיב מרדכי.

"הזאת היא כל מדברתך אשר עליה יְהַלְלֻנִי? האלה הם שכל מליך, חן שפתיך ולקחך הטוב אשר התהללת בם ותַּרְק עליהם את כל הבקבוקים האלה?" קרא שלמון כאיש אשר עשקו רעהו ויבנוד בו.

"רואה אני אדוני שלמון כי קנאה דוברת מתוך גרונך", ענהו מרדכי בשתותו בנחת את יינו. "ולי אין דבר עם אנשי קנאה צרי עין. ועתה מה משפטך אדוני רב בעל הבית?"

"אין ספק", הסבים בעל הבית בהתחזקו לעצור מצחוק "כי שם עולם תנחל לך מחר במדברתך, אשר מר שלמן לא יבין ערכה ואתה אל יפול לבך".

"ידעתי גם ידעתי, כי דברי אלה יהיו לשם ולתפארת ואת שלמן תאכל אש קנאתי, על כן דבר כאלה".

עודנו מדבר והנה קול כנור נעים וחליל מכה וזמרת גברים נשמע מן החוץ. כל המסובים קמו ויצאו אל הכצוצרה [2]), והנה נונה אש להבה הולך וקרב מקצה האחוזה ושני כתֵּי אנשים מהלכים ונרות בידיהם ומזמרים בנגינת נעגועים ונעם לוקחת נפשות: "הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד". אחד הנערים יצא מן הבית לדעת מה זאת, ועד מהרה שב ויבשר כי בעלי הריב עשו שלום, על כן בחרו לזמרתם את הפסוק הזה המדבר שלום.

המסבים פרצו כשחוק נדול ושלמן קרא: "אוי מרדכי! מה תעשה לשמך הנדול אשר אמרת לקנות לך? ודרשתך היקרה מה תהא עליה?"

"אוי לי, אוי לי". קרא מרדכי באיש אשר אחריתו נכרתה פתאם ויקרא בקול מר: "דרשתי אבדה ואני אבדתי ונפשי מרה מאד".

"ומה לעשות לך?" שאלהו שלמן.

"מה לעשות לי". קרא מרדכי, "זאת עשו לאיש אובד בעניו כמוני, תנו שכר לאובד ויין למרי נפש. שבר! יין! שכר! יין! חושו מהרו פן אבד בעניי ואבד דרשן נדול מישראל". — היין נתן לו אך בדרושו לא הצליח עוד... כי נועזו קהל השומעים למצא דופי בכל דבר מדבריו ולא נתנו לכלות את אשר החל, עד כי שתה עוד שתיה נדולה ויקם מעל השלחן ויתנהג אל חדרו בכבדות נם בכבוד, כי שני אנשים תמכו בידיו מזה ומזה. נם כל האורחים נפוצו לחדריהם אשר הבינו להם.

[1]) בר' י', י"א—י"ב. [2]) בַּאלַקאן (ירושלמי סוכה ה', ב' וע' גירסת הערוך).

השֵׁנה היתה לנערים ערבה ועמוקה אחרי עמל הדרך אשר שבעו ביום אתמול אחרי היין אשר רוו ליל אמש כדת היום. השמש אשר נראתה בראש הר אפרים כאגן זהב טהור מלא מסך היתה כמבשרת, כי היום הזה לא יחסר המזג ואפילו עני שבישראל לא יפחתו לו מכמה וכמה כוסות. בכל זאת ערב לנערים הַתֵּה המהול בחלב אשר הונש להם בקומם בבקר בבלי זכוכית לבנה ובעין יפה, בידי בעלת הבית. מכל היינות של ליל אמש, ושבכל הלילות והימים, במרתף אשר במקוה ישראל, כי אור פנים לא ננה להם, ועין יפה לא נחה עליהם, מיום צאתם איש מבית אביו ואמו.

המנלה נקראה עוד הפעם כדת ובני המסכה אשר שבה אל הבית לא הרבו עוד לשתות וישיבו את נפשם במיני המלוחים אשר העלו על השלחן ומרדכי הגבור לשתות יין ישב היום בנפש ריקה ויקרא: „אוי לדרשן שבילדותו הצליח ובזקנתו לא הצליח!" רואה אני כי פה לא אקנה עוד את הלבבות ועל כן אומר אני לעזוב היום את המקום וללכת לנדרה, כי ידעתי כי שם תשחק לי השעה ועלתה בידי לדרוש דרשה נאה; אך יען כי אמרו: „אל יפטר אדם מחבירו אלא מתוך דברי הלכה ושכור אסור להורות", על כן נחליף היום דבר הלכה בדבר אגדה הנוגעת מעט לדת היום. הנה מודעת זאת כי אף כי פורים וכפורים ושכרון וזכרון קרובים הם במבטא, בטיבם רחוקים הם מאד מאד: פורים הוא יום רויה ויום כפורים יום צום והשכרון מרבה את השכחה וממעט את הזכרון. ואוי לי אם אומר, כי מצות היום הזה עדיין הוא מרופה בידנו כי ימי הפורים, ימי השכרון אשר עקרם היו שני ימים מעטו אבותינו והעמידוהו על יום אחד, יום ארבעה עשר לפרזים לבדם, ויום חמשה עשר למוקפים לבדם, ויום הזכרון אשר עקרו יום אחד עושים אנחנו אותו שנים—אות הוא כי לזכרון הוכשרנו הרבה ולשכרון רק מעט".

„מנע עיניך מדמעה", קרא שלמן בקול מושל, „ואם בעל זכרון אתה חשוך מוסרך זה ליום הזכרון וליום הזה אתה פסול ודרשתך פסולה, כי חובת היום היא „עד דלא ידעי" ואם אתה יודע עובר אתה את מצות היום".

„ואם אדוני יודע, כי מצות היום היא „עד דלא ידעי", שאל רפיה, הלא גם אדוני יודע והדעת הלא אסורה היום". בדברו זאת נשמע קול רעש אפנים, כי שתי עגלות קמו פתח הבית. בעוד רגע באו אל חדר האוכל שלשה אנשים מנדרה, אשר נקראו גם הם אל השלחן, ויסבו רק בתנאי זה אם יתנו לקחת עמם את הַתֵּרִים ואת מרדכי ואת אורחי מקוה ישראל. וימאן מרדכי ללכת עד אם יבטיחו לתת לו כתב דרשנות חתומה בידי כל בעלי הבתים אשר בנדרה. אחרי בן נעתר להם באמרו כי נכרים דברי האמת אשר דברו אליו אנשי נדרה, כי לא יוכל לבקש מהם כזאת בטרם הכירו את כשרונו.

ג.

האורחים ישבו בשתי עגלות ויסעו נדרתה.

השמחה, הנחת והעדן הטהור, אשר תשבע נפש הנוסע בארץ ישראל נסיעה של טיול לאהת האחוזות בפורים, בחנוכה או בהול המועד, לא יוכל כמעט להרגיש האיש אשר לא טעם אותה. שמחת יום טוב תרומם את הנפש מעל למצוקת השעה בכל תפוצות ישראל. אך גם בהסתלק מראה הצרה מנגד עיני הישראלי מה תראה עינו? עולם שאינו שלו: עושר שיניעתו מרובה והנאתו מועטת וימיו כצל עובר,

בזבוז מעור עינים בברק זהרו ותוכו רקב, נמוסים שטבע עמו העתיק והמלא עלומים איננו קולט ואינו מעכל אותם, תרבות אשר בכל יפיה ותועלתה בעולם הזה. צופה הוא בה, כי עתידה היא למעט לאט לאט את דמות משא נפשו אשר בעדה נתנו אבותינו את כל מחמדיהם זה אלפים שנה. ומי יודע כמה יורישו לבניהם מנחלת שדי, אשר ירשו מאבותיהם; ולזכר דברים כאלה התקום רוח באיש לשמוח את שמחת חנו בלב שלם? — לא כן בארץ הקדושה. תורת הישוב כתקונה תעמוד למחזיקים בה, בתם לב ובחפץ כפים, להנחילם קנין קבוע וקים, נותן עבודה חזקה ומחזקת, ומחיה בריאה ומספקת, להם ולבניהם אחריהם. והרוח אשר ישפכו זכרון תפארת הקדם וחזון אחרית הימים, על הארץ הזאת, תהיה תמיד לרוח חיים, להשיב לב בנים אל תורת אבות, כל עוד אשר יחנכו אותם על פי דרכם התמימה המוטבעת ברוח ישראל ומובלעת בדמו, בלי שמץ תערובת בלאים. הדעות האלה בבושות יחד ברנש סתום המתיַדֵע ברוח ששון וצהלה לאיש הנוסע ביום שמחת נישו, בין האחזות ששבו בני ישראל להאחז בהן, מקץ אלף ושמונה מאות שנה. והרוח הזאת נחה גם על מיודעינו הנוסעים לנדרה.

כשתי שעות אחרי חצות היום באו למחוז חפצם ואנשי המקום הצוהלים לקראתם קדמו את פניהם באהבה רבה ואיש איש ארַח בביתו אחד מן האורחים ויבריאהו משארית סעודת פורים אשר אכלוה היום בצהרים בהיות הלילה הבא ליל שבת. ואיש זקן ונשוא פנים, הלא הוא רבי יחזיאל השוחט המכהן שם גם בכהונת רב ודבריו נשמעים באזני עדתו בדברי אב באזני בניו בהיותו ירא אלהים טוב עין ויקר רוח מאד, דבר על לב האורחים לבלתי ירע הדבר בעיניהם, כי נשמטו הנברים אחד אחד אל כרמיהם, כי ימי עבודה ששעתה עוברת הימים האלה ועד שובם מעבודתם יהיה הוא שליח העדה כלה ובא כחה לשעשע את נפש האורחים.

האורחים קבלו אותו באהבה, כי שיחתו היתה נעימה ומתובלת מלאה אהבה ורצון ואחרי סעדם את לבם, הוליך אותם במסבי המקום ויראה להם את הזכרונות אשר לאחוזה הצעירה, את אהל העצים הדקים, אשר היה המדור האחד לכל אנשי נדרה בקיץ ובחרף, את הבצה, אשר את מימיה העכורים שתו כמה שנים ואת הגומץ הצר החפור בארץ, אשר היה לתנור אופים לכל העדה.

ואפרתי אמר: „הנה המקומות האלה הם האותיות הראשונות לספר דברי הימים לאחוזה הזאת", אשר נופי המאורעות כתבו אותם בעצם ידם.

בעוד שתי שעות כלו האברים הצעירים את מעשיהם, כי מהרו הביתה לכבוד האורחים ולכבוד השבת הבאה. בבואם אל הרחוב יצא רבי יחזיאל לקראתם שמח וטוב לב ולבוש בגדי שבת ויאמר: אל נא תשכחו, בני, כי אין לנו עוד סעודת פורים כמשפט מדי שנה בשנה, על כן נשמחה נא מעט לכבוד היום ולכבוד אורחינו.

„מעט ולא הרבה?" קרא איש צעיר לימים.

„יען כי השבת קרובה לבוא נחשוך את עקר שמחתנו לליל מחר, למוצאי שבת", ורפיה שאל: „והלא כתוב: ולא יעבור?"

ויען איש בשחוק: „הלא את המגלה לא נקרא ומנות לא נשלח ביום מחר, כי אם נטיב את לבנו. ובירושלם הלא יעשו השנה את סעודת פורים בששה עשר לפנות ערב ובבן נוכל אנחנו לעשותה מחר בערב".

ויעדו אל בית איש אחד מן האכרים ויטיבו את לבם בשיר ובין עד זמן קבלת שבת.

יום השבת עבר כדרכו, אך קמואל איש שפל קומה ובריא בשר מגלילות צפון ים השחור אשר בא להצליח את הארץ במעשה יין שרף, אשר לפי דבריו יש לו סוד במוסבחבמה זו, דחק ועבר לפני התיבה וקריאתו המשובשת ודלוגו מנוסה לנוסה, נתנה מעט ענין לבני הנעורים לשיחה ולצחוק כל היום.

לעת ערב אחרי המנחה נועדו בעצת הזקן כל יושבי האהוזה לפני בית אחד מהם ויוציאו שמה שלהנות ערוכים ואיש איש הביא את נפשות ביתו וגם את אורחיו ואת מנותיו ויאכלו וישתו יחד.

בפעם ההיא קבעו על היין וישתו וירויו וישמחו ויזמרו ובין פרק לפרק שמה רבי יחזיאל ומרדבי את המסובים במשליהם ובשנינותיהם.

הלילה בא והזקן הבדיל על הכוס ובברכו על המאור, והנה נוגה אש עולה ברחוב מבל פנה, כי נערי המקום קוששו קש וחציר יבש וענפי עצים ויצברום לערמות ערמות ויציתו מדורות גדולות כמשפט הערבים ויוציאו כלי נחשת ויתופפו ויצלצלו על גבם בסכינים ובמזלגות. ונערי מקוה ישראל מתהו חושים ויתלו עליהם עששיות נייר בעלי צבעונים אדומים וירוקים אשר הביאו עמהם מיפו. ובתוך בני הנעורים נמצאו בני חיל, אשר קפצו מעל למדורות ולא נכוו וכל רואיהם מהאו כף ויקראו הידד!

ואל רבי יחזיאל אמר רפיה: „הלא זאת היא: משורתא דפוריא הנזברת בגמרא בבל פרטיה".

ויען לו הזקן: „הנה הנערים האלה לא ידעו תלמוד, אך גם בדבר הקטן הזה אנחנו רואים, כי בל מנהגי אבותינו נעשים כמעט לטבע בארץ הזאת".

וקמואל אשר ראה מרחוק את המדורה נבהל ויקרא בקול פחדים: „הוי בנים שובבים, הלא עוד מעט והייתם למאכולת אש". ויתאמץ לעצור בם ביד חזקה.

„אל תירא לנערינו, אשר גדלו פה", הרגיע יהודה את רוחו, „כי נערי חיל הם ומרך לב בני הגלות לא ידעו".

„ומלבד זה הלא חובת היום היא לקפוץ על המדורה", מלא אהריו רפיה כמאמרם: „באנו באש ובמים ותוצאנו לרויה בימי המן".

וקול שירה הדשה נשמעה, כי יצחק התימני אשר שירתו בפה ידענו מיום לכתו ממקוה ישראל, הראה הפעם את כשרונו בהכמת הנגון, כי עקר שירה בכלי, ויהפוך כלי שם רק אשר יובא בו הנפט ממקומו ויגע בשפופרת מתכת על גבו ויפליא לתקוע בה וירגז ברוח שפתיו את דופני המתכת הדקה ותצלנה ותרעמנה ומתוך קול רעמן יצאו לו נגינות ערביות בכל שברי תרועותיהן.

לשמע ההמון ולמראה הלהבה, באו הערבים המיודעים מן הכפר הקרוב בסוסיהם ויתערבו בתוך אנשי המקום, אשר קדמו פניהם ברצון. ויהי אהרי אבלם מעט וישמחו גם הם את קהל הרואים בהפליאם לעשות לעיניהם בהרבותיהם השלופות והשנונות, אשר יהרקו אותם השמימה ויתפשו אותן בכפיהם, אהרי התהפכן במה פעמים במרום, מבלי מהוץ את ידיהם. למראה הצחוק המהיר הזה אמר הזקן: „ישחקו אחרים בלהט הרב מתהפכת משחק שיש בו משום שחוק של שפיכות דמים, לא כן גבורי רוח עמנו בשמחם את קהל אהיהם בקדש, היו זורקים אבוקות של אור זורק אחת ונוטל אחת, על כן אין לנו ללמד את ידינו להתהולל בהרבות וברמחים, כי אם זאת עשו

עלו על סוסיכם וצאו עמם במחול, למען יראו גם אורחינו הכאים ממרחק, כי בכל דבר כח וכשרון לא נופלים צעירינו מכל העמים".

כתום עשרה רגעים הוציאו כל האכרים הצעירים את מומיהם וישחקו עם שכניהם ויסבו במעגל לחמדת עינים וירעישו את סוסיהם במחולת המחנים לאמר מחנה אל מחנה ויקרבו יחד ויסינו אחורנית ויטו את סוסיהם אל כל אשר חפצו ויריצום ברגע ויעצרום כרגע כאלו לא למדו מילדותם מלאכה אחרת. ויתפלאו גם זקני הערבים על החיל אשר עשו במלאכת הרוכבים במעט שנות שבתם פה.

וקמואל אשר לא ראה כזאת מעודו נשא עיניו לתמו השמימה והנה כוכבים אדומים כדם עולים ויורדים וישתומם ויקרא: "מה זאת?"

"ומה תאמר אתה?" שאל אותה רפיה.

"הידוע אדע? אין זאת כי מלחמות נכונו על כן אדמו הכוכבים כדם."

"כן הדבר! הסכים על ידו רפיה, מן השמים נלחמו! הכוכבים ממסלותם!" ויוסף ויאמר: "אל תירא מר קמואל! כי יודע אני ללחוש על בני מזל מאדים האלה השוקעים ועולים, כי לא יזיקו."

וירמוז רמז קל לרעיו ויקרא בחזקת היד: ואם בין כוכבים שים קנך משם אורידך!

ככלותו לדבר והנה הכוכבים ירדו באו פתאם אל כף הנערים. נרמי השמים הנוראים האלה עששיות נייר אדום הם אשר הפריחו הנערים בחוטים האחוזים בידיהם.

הכוכבים אספו נגהם והלילה האיר באור זך מאד. ובשתי קצות הרחוב הזדרו כעין שמשות אשר העלו נערי מקוה ישראל בפתילות בֶּנְגָלִיוֹת אשר הביאו עמם. למראה הגנה הזה אשר לא ראו הערבים מימיהם שבתו ממחולותיהם וירדו מסוסיהם להתבונן אל המשמשות.

והזקן מחא כף ויקרא: "ליהודים היתה אורה!"

כתום מחולות הסוסים, נגן איש מן האורחים בכנור, ואיש אחר עונה לו בחליל. וישנה בעל הכנור את הזמרה הנעימה אשר זמרו בליל הפורים ברחובות "הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד". מעט מעט פצחו כל הקהל רנה ויקומו ממושבותם ויסובו פעם אחת את אחוותם הנושבת, אשר זה ארבע שנים היתה עוד שממה מאין בית, והכנור והחליל מהלכים לפניהם. וילכו לאהליהם שמחים וטובי לב בקול קורא בנוסח הירושלמי:

לשנה הבאה כ ל נ ו בירושלם!

זכרונות.

בדבר ד"ר הירצל נוסדו יחד הקוליניל גולדסמיט מלונדון, מר מרמרק מוין, ד"ר הלל יפה מיפו והאגרונום מר פאסקין מחיפה ויקומו וילכו ויעברו את גבול נחל מצרים, הוא גבול ארץ ישראל מנגב, אשר יקרא כיום וד=אל=ערישׁ, על שם העיר עריש הבנויה שם, ויתורו את הארץ מנחל מצרים באכה זועץ, כי ממשלת אנגליא אומרת למכור לבני ישראל את כל התחום ההוא שהוא ברשותה.

*

הקונגרס הששי יהיה אי"ה בבאזעל בארץ שוויץ תכף אחרי תשעה באב.

*

לפי מסקנת חשבון של אחרית שנת 1902 נכנסו לבית=שולחן=הישוב — קאלאניאל=באנק — 1601 ל"ש בעד מניות נמכרות בבת אחת והמשתלמות לפרקים. בית=השלחן השתכר בשנה ההיא 12000 ל"ש שהם 115,000 רובל. צא מזה 5500 ל"ש להוצאה, נמצא המשכורת הודאית 6.00 ל"ש שהם 62,000 רובל לערך, אשר תתחלק בתורת הערפה [1]) בין כל בעלי החוברין [2]) $2^1/_2$ לכל מנה לפי מסקנת ועד הראשים אשר יועד בקרוב.

בעיר יפו יפתח אי"ה בקרוב סניף — פיליאלע — לבית=שלחן=הישוב בשם אנגליא=פליסטינא=קאמפאן. יתן ד' והיו מעשי הסניף הזה לברכה לאומתנו ולארמתו.

ולאוצר האומה „נאציאנאל פאנד", אשר מעמד קופתו היה ביום ראשון ליאנואר ש"ז 10,227 ל"ש, יחסר עוד הרשיון מצד ממשלת תורק לקנות קרקע על שמו. מר יסינובסקי מורשה גליל ווארשא יועץ ליסד אגודת ציוני כל ארצות תבל ולהעלות את הקופה הלאומית על שמה. ד"ר עהרנפרייז יועץ לאשר אותה בארץ שויץ ויש מוצאים כי עצה זו אינה הוגנת באשר שויץ ארץ קטנה היא ודבריה אינם נשמעים לשלטן ומציעים לאשר את הקופה באנגליא.

*

וחברת „גאולה", הנוסדת לקרוא אל תחת דגלה את עשירי עמינו אשר יאותו לקנות קרקע בא"י לצרך עצמם, הולכת ומצלחת; וכבר נמנו על דבר זה אנשים ביקטרינסלב, בטוגנרוב ורוסטוב, וכחמשים אלף רו"כ נאספו לצורך זה. אמת הדבר כי בעיקר הענין יש להימין ולהשמאיל, יש לבעל הדין לחלוק ולאמר: והלא אין הציוניות באה אלא לעשות את יד כל ישראל שוה בארץ אבותם ועתה הנה אנחנו באים ומביאים את הקנין לידי העשירים לבדם? — אבל באמת היו רגלים לתרעומת זו לוא היו בעלי הקרקעות שבארץ יושבים ומצפים לקונים מבני ישראל דוקא, אבל עכשיו שאחרים באים וקופצים על כל אמה ואמה שבא"י לקנותה, הלא יבין כל איש כי נח לנו כי כל מי שיש כח בידו ומטבע בכיסו, יבא ויקנה ויהי מי שיהיה עשיר או עני ובלבד שיהיה אחד מאחינו.

*

וגם ה„כרמל" מציב לו יד ומתקן שוקים לממכר יינו בערי ארץ תורכיא, ובשיקאגא באמעריקא נוסד לו ממכר בידי מר לוין עפשטיין, ולפי אשר שמענו פרושה יד ה„כרמל" להרחיב את גבול מסחרו גם בארץ הודו, ובהצליח דבר זה בידו יעמוד רוח גם לסחורה זאת, שהיא כיום ראש

---

[1]) דיווידענדע.— [2]) אקציאנערע (תמורה ב').

תוצאות עבודת הישוב בכללו, גם לאכרינו הכורמים בפרטם אשר גם המה נעשו שותפים בעלי חוברין בעסק זה.

*

מר עטינגר קורא לבעלי היכולת להיָסד לאורחה ישראלית נוסעת ארצה ישראל לתור אותה, ולעבור בה לארכה ולרחבה, ויקוה כי הרשיון אשר יתן הכונסול התורכי לבא לקונסטנטינופל יקל עליהם את הכניסה לא"י.

*

בראשית ימי הקיץ יוסד ביפו סוד — קולגיום — אגרונומים אכרים ושלוחי הועד, למען הפקיע מעל בעלי הישוב את עול האפטרופסות היתרה; הועד האודסי ישלח צירים לישיבתו הראשונה של הסוד ההוא.

*

ממזרח אחוזת נחל־חנין — וד־אל־חנין — עלה ביד חובבי ציון לקנות שמנה מאות דונם לנחלה לפועלים; ואף כי קטנה הנחלה הזאת במדתה, גדולה היא בערכה, ויתן ד' והיתה הקניה הזאת תחלה לקניות רבות וגדולות ממנה.

בשנה העברה החלו יושבי פתח תקוה ונחל חנין לנסות לנטוע טבק ויצלח בידם ויראו אכרינו בגליל העליון ויטעו בשנה הזאת במדה מרובה ונבוני דבר יחליטו כי עתידה נטיעה זו להעשיר אי"ה את בעליה.

*

בירושלם כלתה מלאכת הבית לחברת „עזרת נשים" למקלט לחולי הרוח ולחולים שאין להם תרופה, אך עוד תחסר לו הגדר ורצפת החצר.

*

שלש מחאות יצאו בימים האחרונים כנגד שלשה מיני אפוטרופסות. ראשי ועד יק"א המופקדים על עזבון הברון הירש ז"ל נמנו וגמרו „לשנות לתקן, להרחיב ולהגדיל" את התקנות שהתקין הנדיב, כלומר: לשנות את העזבון הזה מצדקה לצרקה, להעביר ממנו את תעודתו אשר יעד לו המנוח להוציא את כלו לקנין קרקעות ולהושיב עליהן את נדחי ישראל לעשותם לאכרים גמורים, ולתת לו תחת זה תעודה אחרת ולהוציאו לבנין בתי ספר בתי מלוה בתי מלאכה וכיו"ב ויציעו לפני סוד יועצי הארץ למלא את ידם אל השנוי הזה. על המזמה הזאת נשא בכה את קולו מר ישראל זנגביל נ"י הסופר הנערץ בשפת אנגליא, ויוכח בדברים נמרצים כי האומרים לשנות מדעת המנוח ולהקל דעתם עפ"י מעלות רוחם בקנין האומה כלה, בשליחותם הם מועלים ואת הגוי כלו אשר אותו שם הברון נ"ע ליורש מתהלתו הם מונים. וידבר אתם משפטים במאמריו כי את הדברים אשר זה עתה הם מבקשים עליהם התרה מפי בית דין של מלכות, הרי הם עושים והולכים זה כמה, עד כי כבר נאכל חצי הקרן המופקדת בידם בנתינות של ארעי שאין לכלל האומה שום תועלת מהן. — ולמען עלות צעקתו באזני זקני השרים היושבים על המשמר הדפיס את מחאתו בעתון "Times",

מחאה ממין זה אך לא בשיעור זה, יצאה על פקידי כי"ח אשר פרשן ידם על החנוך הישראלי בארצות הקדם, ויקימו בו את הצרפתית לצורה לעברית: יושבי פיליפופול ירימו מקופתם המשה ועשרים אלף פרנק ויותר לבית הספר אשר יסדה שם חברת כי"ח ואשר תמשול בו והחברה עצמה אינה נותנת משלה בלתי אם את שכר ראש ביה"ס לכתות הנערים ואת שכר הראשה [דירקטארין] אשר אפשר לביה"ס להתקים גם בלעדיהם, ובכל זאת רודה בהם החברה בהזקה, ועל כרחם היא ממעטת משנה לשנה את מעט השעות המיוחדות בכל שבוע ללמודי ישראל. ואחרי אשר ערכו בקשות וידברו תחנונים, והחברה בעשה בהם ותגער בם בדברים קשים על ערבם את לבם לבקש בזאת, ואחרי אשר בשמעה כי לב אנשי העיר נוטה גם לציון מנעה מחם גם את האלף פראנק אשר היתה מרימה שנה שנה ליתומי העיר ואת דמי המזון למאה ושנים ושבעים ילד, אשר הספיקה יק"א מעזבון הברונית הירש נ"ע, התעורר ועד העיר ויגמור לבלתי תת לחברה לצמצם עוד את שעות למודי ישראל. ויהי כאשר התיצבה הראשה בפניהם, ויסירוה ממשמרתה, ויקומו וידפיסו מבתב גלוי בשפת צרפת אל ראש החברה, ויערכו בו את המרות הקשה אשר החברה נוהגת בקהילות שבתי ספרן נתנים ממנה במשהו, ואת הזלזול אשר פקידיה ומוריה נוהגים

בלמודי בני ישראל. על המכתב הזה הכתוב בנפש מרה חתם ראש הועד ד"ר M. Romano והמזכיר M. Moseona.

ככל אשר קראה עדת פיליפופל תגר על בתי הספר הצרפתים של כי"ח המלמדים לבני הערים לשון וספר, כן העביר האגרונים המומחה מר ד. היום תחת שבט בקורת המורה מאד בלי משוא פנים את כל הליכות מוסר „מקוה ישראל", בית הספר לעבודת האדמה שבתחום יפו, אשר הוציאה עליו חברת כי"ח בשלשים שנה כשני מליונים פרנק, ולא זכתה להעמיד אף את העשירית מחניכיה לעובדי אדמה. הן אמנם, יאמר המבקר, כי הרבה הבית לגדל צבא פקידים ממונים ולבלרים לכי"ח, אך לא אכרים גמורים, זה כשש שנים הגדילו את הבית ואת תשמישיו פי שנים, למען הרחב בו מקום די אסוף אל תוכו עד שלש מאות תלמידים, אשר חמשים או ששים ישולמו את חקם שנה שנה ולעומת זה הולך מספר התלמידים הלוך וחסר. בשנת 1901 היה מספרם מאתים ואחד: בשנת 1902 מאה וארבעים ושבעה ובשנה הזאת עמדו על מאה. — את הטעם למעוט התלמידים ההולך ופוחת ולדלדול המכון כלו הוא מוצא בשני קלקולים: האחד הוא יציאתם מן הבית והשלחם לנפשם בהיותם בני שמנה עשרה שנה, בעוד אשר אין דעתם מיושבת כל צרכה ליחד את לבם לעשות להם את אומנותם למשלח יד קבוע, והשני, והוא העקר, הוא כי יסוד הלמוד הצרפתי וכל התלוי בו מכריע הרבה את למוד גוף העבודה, והשכר הטוב הצפון לכל שוקד על הלשון החיא ומתמחה בה בעמדו בנסיונו, כי משתלח הוא לעיר החמדה פאריז להאסף אל צבא פקידי כי"ח או יק"א, גורם לדבר כי למוד זה, שהעוסק בו זוכה לדברים הרבה, נעשה לעקר שבעקרים ולמוד העבודה נראה בעיניו גס ונבזה. וגם חלמיד שמוצא בלבו כשרון ותשוקה לעבודה ומתכשר בה, רואה את עצמו כהדיוט ומתבייש ומצטער על כשלונו בשפת צרפת, וכשרונו הגס גם בעיניו, שאינו מרבה את שבחו, מגנה עליו את אומנותו, שגם תקוה רבה לאחריתו אינו רואה בה, עד שהוא בועט בה ויוצא מן הבית ופורש לדברים אחרים.

לסלק את שני הקלקולים יעץ מר ד. חיים לתקן שני תקונים, האחד הוא עבודת-מופת[1]) גדולה ורחבה, ורבת המקצועות בארץ אבותינו, אשר בה יכנסו היוצאים ממקוה ישראל, ושם יתרגלו בכל מיני גופי העבודות התלויות בקרקע, עד אשר ימלאו ידיהם ותתישב דעתם לעשות את אומנתם למקור פרנסתם — פרשת דברי עצתו רבה היא סֻחָקֶרֶט בזה — והתקון השני, הוא מעוט למוד שפת צרפת ורבוי למוד גוף העבודה. ובלשוננו — „לא המדרש עקר אלא המעשה". —

בעיני היודע את כִּתְכֹּנֶת אחינו הספרדים ומשמעתם הגדולה אל כי"ח נכבד הדבר מאד, כי מכתב קהלת פיליפופל ומאמר מר ד. חיים הן כמעט המחאות הראשונות שיצאו מפי ספרדים על הליכות כי"ח מיום הוסדה.

*

בימי חג המצות באה השמועה המדאבת, כי האיש הגדול, אשר גלה עמקות ויחשוף המדות במוסר תורתנו, הפרופיסור ר' משה לאצארוס, נאסף אל עמיו במעראן. בגליון הבא נדבר אי"ה על ערך האיש ההוא ועל גדלו.

---

[1]) מוסטער-ווירטשאפט.

שמות המאמרים אשר יבואו בחוברת ב׳.

א) התנוך והישוב. העורך ויעבץ.
ב) עשרים שנה בא״י (המשך). יצחק נוסענבוים.
ג) עבודת הציונים (המשך). נחום גרינהויז אבד״ק טראק.
ד) עלומי עם עולם. פ. גענין.
ה) שפת ציון. שבח קנטורוביץ.
ו) לצרוס. העורך.
ז) חדשים גם ישנים. א. א. ד״ר הרכבי.
ח) ממלכת בית חמיר (המשך). אברהם שלום לבית יהודה.
ט) קדמה. אברהם שמואל הערשבערג.
י) זכרונות

מחיר המזרח:

לשנה: 10 קראנען. 8 מארק. 12 פרנק. 2,20 דאללאר. 4 רו״כ. בעד אגידות מזרחיות 3 רו״כ. ולפי הערך למחצית ולרבע השנה.

אדרס למשלוח כסף:

Rabbiner J. Reines, Lida, Russland.
Раввину И. Я. Рейнесу, Лида (Виленск. губ.).

למאמרים:

W. Jawitz, Wilna, Russ. Pogulanka 19.
В. Явицу, Вильна, Погулянка 19.

Hamisrach. — Monatsschrift.
Für die Redaction verantwortlich: Michael Horowitz in Krakau.
Druck von Josef Fischer in Krakau.

עזרו אחים, עזרו!

עוד הפעם הניחו עננים על שמי ישראל. עוד הפעם הרעים הרעם והמם מחנה יעקב. עוד הפעם היו בתינו לבו ולמשסה. טרם נרפאנו מהמכות אשר הוכונו לפני עשרים שנה — ומהלמות חדשות ירדו על ראשנו. הימים הרעים מתחדשים מחדש ועמם כל הפגעים והיסורים הנוראים. קול הפרעות שכמעט נדם צלל מחדש באזנינו והדימנו. — פרעות היו ביהודים הדרים בקישינוב!

והפרעות מה נוראות ומה איומות. תמיד היו אמנם פרעות בישראל; אבל לא היו נוראות כל כך בתוצאותיהן; רק הון היהודים היה תמיד לבז, רק בתיהם למשסה. אבל הפעם היו גם הללי נפש אדם. עשרות אחינו הומתו ונהרגו בידי פריצי אדם: עשרות אנשים נפצעו פצעים אנושים והנם נוטים למות; מאות אנשים נזוקו בגופם נזק רב מלבד אלפי המשפחות אשר נשדדו ונשוסו ונשארו ערומים כביום הולדם. אליהם נגעה הרעה: בלהות ימי הבינים עם כל אימיהן ונוראותיהן מתחדשות עתה לנגד עינינו ומצב אחינו נורא מאד.

ואחינו בני קישינוב יכולים בצדק להקרא בשם „חטאת הקהל" של עדת ישראל כולה. לא בשביל אשמתם ופשעם דם סבלו ונשאו אחינו האומללים האלה; כי אם בשביל היותם בנים לעמם האומלל אשר זה גורלו תמיד להיות מטרה לחצים אבני בליסתראות.

ולכן על כל בני העם העברי למקצהו להוש לעזר לאחינו אלה ולתמכם ולסעדם בכל אשר יש לאל ידם. אם לא נוכל להחיות את המתים, אם קצרה ידינו להכש נפצעים, אז עלינו, למצער, לקומם היסות, לבנית הרבות, ולשובב את המנורשים ואת השדודים למקומם.

וביתר שאת חיבה קדושה רובצת על הציונים בכלל ועל ציוני המזרחי בפרט להראות הפעם מהוד פעולתם לטובת אחינו האומללים האלה. הן הם מרגישים תמיד בצרת הכלל, חשים באסין האומה וחלילה להם איפוא להעלים עין מצרה זו, שהיא באמת צרת ואסון העם העברי בלו.

עורו אחים והתעוררו. הביו בני ציון היקרים ובאו לעזרת אחיכם בשרכם ועצמכם, אשר את עינותינו סבלו ונשאו והיו לבז ולמשסה. הבו והצילו את אחיכם הנמקים בצרה ויגון — על דבר היותם יהודים רדים עם אלקיהם נאמנים לעמם ואחים קרובים לנו....!

חושו, אחים, חושו לעזרה. קראו נדבות, השביעו רעבים, הלבישו ערומים!

וד' יפרוש סכת שלומו עלינו ויתן מציון ישועת ישראל. דברי הכואב על שבר בת עמו ומצפה לרחמי ד'

יצחק יעקב ריינעס אב"ד בלידא.